

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Cemalettin İlker AYZ

KÜRESEL TOPLUMSAL HAREKETLER ÇERÇEVESİNDE JEAN BAUDRİLLARD'IN
SİMÜLASYON KURAMININ ULUSLARARASI İLİŞKİLERE YANSIMALARI

Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2019

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Cemalettin İlker AYAZ

KÜRESEL TOPLUMSAL HAREKETLER ÇERÇEVESİNDE JEAN BAUDRİLLARD'IN
SİMÜLASYON KURAMININ ULUSLARARASI İLİŞKİLERE YANSIMALARI

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Fulya ÖZKAN

Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2019

Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Cemalettin İlker AYZA'ın bu çalışması, jürimiz tarafından Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Tarık OĞUZLU (İmza)

Üye (Danışmanı) : Dr. Öğr. Üyesi Fulya ÖZKAN (İmza)

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Senem ATVUR (İmza)

Tez Başlığı: Küresel Toplumsal Hareketler Çerçevesinde Jean Baudrillard'ın
Simülasyon Kuramının Uluslararası İlişkilere Yansımaları

Onay : Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : 17/06/2019

Mezuniyet Tarihi : 11/07/2019

(İmza)
Prof. Dr. İhsan BULUT
Müdür

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Küresel Toplumsal Hareketler Çerçevesinde Jean Baudrillard’ın Simülasyon Kuramının Uluslararası İlişkilere Yansımaları” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımda yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

İmza

Cemalettin İlker AYZAZ

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU
BEYAN BELGESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
Adı-Soyadı	Cemalettin İlker AYZ
Öğrenci Numarası	20135238011
Enstitü Ana Bilim Dalı	Uluslararası İlişkiler
Programı	Tezli Yüksek Lisans
Programın Türü	(X) Tezli Yüksek Lisans () Doktora () Tezsiz Yüksek Lisans
Danışmanın Unvanı, Adı-Soyadı	Dr. Öğr. Üyesi Fulya ÖZKAN
Tez Başlığı	Küresel Toplumsal Hareketler Çerçevesinde Jean Baudrillard'ın Simülasyon Kuramının Uluslararası İlişkilere Yansımaları
Turnitin Ödev Numarası	

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam sayfalık kısmına ilişkin olarak,/...../..... tarihinde tarafımdan Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nda belirlenen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan ve ekte sunulan rapora göre, tezin/dönem projesinin benzerlik oranı;

alıntılar hariç %

alıntılar dahil % 'tür.

Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir:

() Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylarım.

() Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esasları'nda öngörülen yüzdelik sınırların aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.

Gerekçe:

Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlerin ışığı altında tarafımda yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim.

...../...../.....

(imzası)

Danışmanın Unvanı-Adı-Soyadı
Dr. Öğr. Üyesi Fulya ÖZKAN

İÇİNDEKİLER

TABLOLAR LİSTESİ	iii
GÖRSELLER LİSTESİ	iv
KISALTMALAR LİSTESİ	v
ÖZET	vi
SUMMARY	vii
ÖNSÖZ	viii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

MODERNİTE'NİN DOĞUŞU, GELİŞİMİ VE MODERNİTE'YE YÖNELTİLEN ELEŞTİRİLER

1.1. Modernite Kavramı	5
1.1.1. Bilimsel Devrim	6
1.1.2. Siyasal Devrim	8
1.1.3. Kültürel Devrim.....	9
1.1.4. Endüstriyel Devrim.....	10
1.2. Eleştirel Modernite.....	11
1.3. Modernite Eleştirileri	13
1.4. Modernite, Ulus Devlet ve Uluslararası İlişkiler Disiplini	14
1.4.1. Ulus Devlet ve Modernite.....	14
1.4.2. Uluslararası İlişkiler Disiplini ve Modernite	18
1.5. Post-modern Dönem	20
1.5.1. Post-modern Düşüncenin Ortaya Çıkışı	21
1.5.2. Post-modern Düşünce.....	21
1.5.3. Uluslararası İlişkiler Disiplini ve Post-modernite	24
1.5.3.1. Post-modern Ontoloji ve Epistemoloji.....	24
1.5.3.2. Postmodern Düşüncenin Bakış Açısıyla Kimlik ve Ulus Devlet.....	25

İKİNCİ BÖLÜM

SİMÜLASYON TEORİSİ

2.1. Baudrillard'ın Simülasyon Teorisinin Temel Kavramları	28
2.1.1. Simülasyon ve Simüle Etmek.....	28
2.1.2. Simülakr ve Gerçeklik İlkesi	30

2.1.3. Üç Simülakr Grubu.....	32
2.2. Simülasyon Teorisi ve Modernite Sonrası Uluslararası Sistem.....	36
2.2.1. Bir Denetim Mekanizması Olarak Kapitalizm	39
2.2.2. Simülasyon Teorisi ve Modernleşme	41
2.2.3. Küresel Hegemonya	43
2.2.4. Batı'nın Evrensellik İddiası.....	47
2.2.5. Küresel Hegemonyaya Karşı Terörizm	49

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SİMÜLASYON TEORİSİ IŞIĞINDA TOPLUMSAL HAREKETLERİ ANLAMAK

3.1. Toplumsal Hareketler Literatürü.....	54
3.1.1. Toplumsal Hareket Tanımları.....	54
3.1.2. Toplumsal Hareketlerin Özellikleri	56
3.1.3. Eski Toplumsal Hareketlerden Yeni Toplumsal Hareketlere Tarihsel Arka Plan.....	59
3.1.4. Yeni Toplumsal Hareketler	64
3.2. Simülasyon Teorisi Işığında Toplumsal Hareketleri Anlamak.....	67
3.2.1. Arap Baharı.....	69
3.2.1.1. Eylemlerin Sebepleri ve Sonuçları.....	69
3.2.1.2. Simülasyon Teorisi Çerçevesinde Arap Baharı	71
3.2.2. Wikileaks: Skandal Simülasyonu	74
3.2.3. Wall Street'i İşgal Et: Toplumsal Hareket Simülasyonu	75
3.2.4. Gezi Parkı	77
3.2.4.1. Gezi Parkı Eylemlerinde Kullanılan Sloganların Simülasyon Teorisiyle Yorumlanması	81
3.2.4.2. Simülasyon Dünyasında Küresel Durum ve Gezi Parkı	85
SONUÇ	93
KAYNAKÇA.....	97
ÖZGEÇMİŞ	104

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 2.1 Üç Simülakr Grubu	34
Tablo 3.1 Toplumsal Hareket Tanımları	55
Tablo 3.2 Toplumsal Hareket Dalgaları	62

GÖRSELLER LİSTESİ

Görsel 3.1 Yan Yana Gelen Siyasi Semboller.....	77
Görsel 3.2 Karşıt Grupların Flamaları.....	78
Görsel 3.3 Duvar Yazısı ve Pankart	80
Görsel 3.4 ‘Sübhanekke Amin’ Karikatürü.....	82
Görsel 3.5 ‘Dinimiz Amin’ Karikatürü	83

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AK Parti	Adalet ve Kalkınma Partisi
BDP	Barış ve Demokrasi Partisi
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
HDP	Halkların Demokratik Partisi
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

ÖZET

Merkezsiz ve denetim altına alınamayan, postmodernite yaklaşımına uygun, anonim yapıdaki ekonomik, sosyal ve 'siyasal' yapılar modernite ve kurumlarını zayıflatmıştır. Hâkimiyetin her türüne karşı mücadele eden bu yapılar Baudrillard'ın küresel hegemonya tanımıyla bütünsel bir görünüm kazanır. Küresel hegemonya, hegemonyasını Batı uygarlığının ve modernitenin ürettiği sermaye, demokratik temsil, hâkimiyet ve nesnel gerçeklik gibi kavramları aşarak, boyun eğen unsurun egemeni içselleştirmesini sağlayarak ve sembolik düzlemde kendisi dışındaki tüm özgünlükleri yok ederek kurmuştur. Günümüzde küresel hegemonyaya karşı öne sürülen ekonomi-politik eleştiriler, hegemonyanın kurulduğu sembolik düzlemi göz ardı etmesi sebebiyle hegemonyanın kısır döngü içerisinde sürdürülmesine sebep olmaktadır. Terör gibi şiddet içeren ve mülteci akınları gibi şiddet içermeyen tersine çevrilme dinamikleri, hegemonyaya sembolik düzlemde meydan okumakta, küreselleşme karşısında özgünlüklerini koruma çabasındaki İslam ve diğer kültürler hegemonyaya direnmektedir. Günümüzde gerçekleşen toplumsal hareketlerin sembolik düzlemdeki karşılığı ve küresel hegemonya ile ilişkisi incelendiğinde, Arap Baharı modernleşmemiş toplumlarda ortaya çıkmış, hâkimiyete verilen alışlageldik isyan hareketini temsil ederek sembolik düzlemde anlam ifade etmezken; İşgal Et eylemleri toplumsal hareket simülasyonu olarak küresel hegemonyanın sürdürülmesi ve politik temsilin günümüzde var olmadığı gerçeğinin gizlenmesi amacına hizmet etmiştir. Gezi Parkı eylemleri ise eylemlerin çekirdeği ve dışındaki katmanların farklı gerçeklik ilkelerinden hareket etmesi sebebiyle diğer toplumsal hareketlerden ayrılmıştır. Eylemlerin merkezindeki gruplar, simülasyon ilkesinin belirleyici olduğu bir evrende, anlamı parçalayan apolitik bir stratejiyle iktidara karşı çıkmıştır. Küresel hegemonyanın tüm hâkimiyet alanlarını yok etme amacı, Gezi Parkı eylemlerinin politik iktidara karşı tepkisizlik ve anlamsızlık stratejisi ile paralellik göstermiştir. Bu bağlamda simülasyon teorisi, görünürde yerel unsurlar barındıran yeni toplumsal hareketlerin küresel ölçekteki neden ve sonuçlarını açığa çıkartmaya elverişli bir kavram seti sunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Simülasyon Teorisi, Modernite, Post-Modernite, Toplumsal Hareketler, Küresel Hegemonya.

SUMMARY

THE REFLECTIONS OF JEAN BAUDRILLARD'S SIMULATION THEORY ON INTERNATIONAL RELATIONS IN TERMS OF GLOBAL SOCIAL MOVEMENTS

Economic, social and political structures which are parallel to postmodern approaches in terms of being anonymous, centreless and uncontrollable have weakened modernity and its institutions. Those structures struggling with all types of sovereignty become coherently visible by the hegemony definition of Baudrillard. By enabling the “servant” to internalize the “master” and by destroying all authenticities in the symbolic order, global hegemony established its rule by outrunning concepts which are produced by modernity as well as capital, democratic representation, sovereignty and objective reality. Today, political-economic criticism against global hegemony causes hegemony to recreate itself by ignoring the symbolic dimension on which hegemony is established. “Reversing” dynamics such as terrorism which contains violence and immigration which does not contain violence challenge the hegemony in a symbolic dimension; in the meantime Islam and other cultures, which try to preserve their originalities, resist hegemony. When the position of social movements in the symbolic dimension and their connection with hegemony are analyzed, Arab Spring, as a movement which took place in 'unmodern' societies, stands for a usual revolt against dominance and does not contain a meaning in symbolic dimension, Occupy Wall Street movement, considered as a social movement simulacra, served for the maintenance of global hegemony and for the purpose of hiding the fact that political representation does not exist. On the other hand, Gezi Protests are dissimilar to these other movements because the center and periphery of the protests do not share and act in accordance with the same principle of reality. The groups located at the center of the movement, living in a universe in which simulation principle is determinant, challenged the political power by adjusting an apolitical strategy, annihilating the 'meaning'. The purpose of global hegemony, demolishing all types of sovereignty, was thus parallel to the unresponsiveness and pointlessness strategy of the Gezi Park protests. In this context, simulation theory, may present a set of concepts which are convenient to reveal global causes and consequences of new social movements which apparently contain local elements.

Keywords: Simulation Theory, Modernity, Post-Modernity, Social Movements, Global Hegemony.

ÖNSÖZ

Uluslararası İlişkiler disiplini, uzunca bir süre pozitivist paradigmaların etkisiyle devlet aktörünün davranışları ve devletlerin oluşturduğu uluslararası sistemin sınırları içerisinde bilimsel bilgi üretmiştir. Ancak, post-pozitivizmin etkisiyle disiplinin alanı toplumsal hareketler gibi ulus altı yapıları da kapsayacak şekilde genişleme fırsatı yakalamıştır.

Bu çalışmada, Arap Baharı, İşgal Et Hareketleri ve Gezi Parkı eylemleri, Baudrillard'ın simülasyon teorisi çerçevesinde yorumlanmış ve eylemlerin küresel durumla ilişkisi ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Cemalettin İlker AYZAZ

Antalya, 2019

GİRİŞ

Pozitivizmin indirgemeci bir bakış açısı ile doğa ve doğa olaylarını anlamada yakaladığı başarı, bu düşünce biçiminin sosyal bilimler alanında da çeşitli biçimlerde uygulanmasına ön ayak olmuştur. Yapıtaşını insanın oluşturduğu toplum gibi kavramların düzensizlik ya da karmaşıklık yaratan unsurlarının ihmal edilmesi sonucu ortaya çıkan metinler; incelenen kavramın önemsiz görünen bölümlerini yok sayarak indirgemeci nitelik kazanır. Marksist düşüncenin toplumu ve toplumsal olayları din, kültür, gibi kavramlardan arındırarak, sınıf ve sınıf mücadelesine indirgemesi, düşünürlere üzerinde kolayca çalışabilecekleri bir ağaç gövdesi sunma işlevini başarı ile yerine getirir. Ancak teorik anlamda mümkün görünen bu budama, pratikte, toplumun yalnızca ekonomik bir kalıbın içine giremeyecek boyuttaki, dini veya kültürel köklerini gövdesinden ayırmakta başarısız olmuştur. Başka bir ifade ile sosyal bilimlerin ilgi alanını oluşturan kavramlar, düzensizlik oluşturan unsurları yok sayıldığında doğa bilimlerinde olduğu gibi daha kolay anlaşılır yöntemler sunmak bir yana dursun, araştırılanı özünden uzaklaştırmakta, yanlış anlaşılmasına sebep olmaktadır.

İşçi sınıfının, 'artık kendini burjuva hisseden herkes burjuvadır' (Adanır, 2017: 29) önermesinde sözü edilen 'hissiyata' çeşitli araçlar vasıtasıyla her geçen gün daha çok bağlanmasının ötesinde, bu sınıf, üretimde gittikçe artan makineleşme sebebi ile temel vasfı olan 'üretim' sürecinin yapıtaşı olma durumundan uzaklaşmaktadır. Üretimin yerine, işçi sınıfı, kendini burjuva hissettiren bir tüketim sarmalı içinde, kendisini en iyi ifade edecek tüketim biçimini aramaktadır. Üretimin belirleyiciliği yerini tüketimin belirleyiciliğine bırakmaktadır (Bauman, 2017: 99-101).

Marks'ın tüm kültürel, etnik, dini kimlikleri dışlayarak özünde bir sınıf mücadelesine indirgemeye çalıştığı toplumsal hareketler, kimilerine göre liberalizmin kesin zaferi ve tarihin sonu sebebiyle, sınıf mücadelesinden gayri her alana sıçramış ancak iktidarı tehdit etmeyecek, aksine onu tadil edecek bir role bürünmüştür. Bu durum, sınıf mücadelesinin, iktidarı ve tüm siyasi, ekonomik, kültürel alanı bir devrim ile yeniden yapılandıracak ideolojik ve pratik külliyatı terk etmesinin yanı sıra; mücadeleyi görünüşte etik olarak sağlam ancak statüko üzerinden değişim yaratmayacak nitelikte, memnuniyetsizlik olarak adlandırılabilir bir direniş biçimine dönüştürmektedir. Bu direnişler iktidarların belli konulardaki politikalarına yönelmiş, geçici, örgütsüz bir görünüm sergiler. Toplumsal hareketlerin, düzenin 'devrilmesinden' iyileştirilmesine doğru gerçekleşen bu değişim, toplumsal hareketler literatüründe kopuş teorileri, yeni toplumsal hareketler gibi teorilerle açıklanmaya çalışılmaktadır. Ancak bu teoriler, sosyolojinin toplumun farklı görünümüne takılıp kalması gibi (Çiğdem, 2015: 27), güncel

durumu ortaya koymanın ve toplumsal hareketlerin görünen yapısını anlatmanın ötesinde bir çabaya girişmemektedir. Bu teorilerin toplumsal hareketlerin ‘yeni’ formuna neden evirildiği sorusuna yanıt olarak ileri sürdükleri argümanlar, tarihin sonu tezinden farksız, liberalizmin nihai zaferini ilan etmekten ileriye gitmemektedir.

Eski toplumsal hareketlerden yeni toplumsal hareketlere geçiş, küreselleşen dünyada birey, toplum, medya ve iktidarın hareket biçimlerinde meydana gelen değişikliklerden nasibini alarak somut bir görünüm kazanmıştır. 1960'lı yıllardan sonra toplumsal hareketlerin yeni aktörleri, yeni hareket alanları, yeni eylem ve örgütlenme biçimleri görünür hale gelmiştir. Baudrillard'ın simülasyon teorisi, düşünceleri ve kavram dünyası, yeni toplumsal hareketlerin yorumlanmasında ve küresel boyutunun ortaya çıkarılmasında, gerçeğe ulaşmamızı sağlayacak yeni açılımlar yaratmak konusunda rüştünü defalarca ispat etmiş olması sebebiyle, çalışmanın temelini oluşturur.

Bu çalışma, post-modern durum diye adlandırıp geçtiğimiz ruh halini (Harvey, 2003: 54) yahut post modern düşünce biçiminin günlük hayattaki ve küresel yansımalarını, endüstri sonrası ya da endüstrileşen toplumlarda ortaya çıkan toplumsal hareketleri anlamak ve ulusal boyutları aşan etkilerini irdelemek için Baudrillard'ın bakış açısını ve kavramlarını kullanmıştır.

Gerçekliğin giderek güçsüzleştiği günümüz endüstri sonrası toplumunda, post-modern düşüncenin gözle görülür çıktılarında olan 'yeni toplumsal hareketler', simülasyon teorisi çerçevesinde, modernitenin karşısında konumlandırılmıştır. Modernitenin nesnel gerçeklik kavramı gibi teorik ya da devlet kavramı gibi kurumsallaşmış tüm görünümüne apaçık bir saldırı halindeki post-modernite düşüncesinin, küresel hegemonyanın toplumları kitleleştirmek için dayattığı bir ideolojisizlik ideolojisi olduğu fikri çalışmanın ana argümanıdır. Bu bağlamda Gezi Parkı eylemlerinin çekirdeğinde yer alan grupların post-modern düşüncenin etkisindeki sloganları, simülasyon teorisi ışığında yorumlanarak, küresel sermayenin tüketimden başka işlevi olmayan 'birey' ve 'toplum' hayaline ne denli yaklaştığı ortaya koyulmuştur. Gezi Parkı'nın yanı sıra Arap Baharı ve İşgal Et hareketlerinin küresel hegemonya ile ilişkisi, Baudrillard'ın kavram seti kullanılarak yorumlanmıştır.

Çalışmanın birinci bölümünde içinde yaşadığımız dünyanın hâkim ideolojisi, sebebi ve sonucu olan modernite kavramının gelişimi ve ona yöneltilen eleştiriler irdelenmiştir. İkinci bölümde Baudrillard'ın simülasyon kuramı ve endüstri sonrası toplumuna bakışı ortaya koyulmuştur. Çalışmanın üçüncü bölümünde toplumsal hareketlerin farklı tanımları ve kavramlaştırılma çabalarına yer verilmiş, Baudrillard'ın teorisi kullanılarak eş zamanlı gerçekleşen toplumsal hareketler küresel hegemonya bağlamında yorumlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

MODERNİTE'NİN DOĞUŞU, GELİŞİMİ VE MODERNİTE'YE YÖNELTİLEN ELEŞTİRİLER

Baudrillard'ın simülasyon teorisi modernite kavramı ile sıkı bir bağ içerisindedir. Baudrillard simülasyon teorisinin gerçeklik ilkesini önce bulmuş sonraysa yitirmiş modernleşmiş toplumlar için geçerli olduğunu ifade eder. Akdeniz, Baudrillard'ın simülasyon teorisini modernite kavramı üzerinden okur. Modernleşmiş toplumların 'gerçeklik ilkesinin' modernite olduğunu, ortaya çıkan simülasyonların hiper-gerçeklik yaratması için, moderniteden kaynaklanması ya da modernite iktidarına hizmet etmesi gerektiğini vurgular (Akdeniz, 2007: 36). Baudrillard'ın gerçeklik ilkesini kaybederek simülasyon evreninde yaşamaya başladığını iddia ettiği toplumların ve içinde yaşadıkları evrenin anlaşılması için bu evrenin merkezi unsuru olan modernite kavramının ortaya koyulması gerekir.

Modernlik anlıktır, geçicidir, yenilenir. Modernlik, kendi geçmişine dahi saygı göstermeyen bir durumdur. Daha iyiyi arayan ilerlemeci bir ruh halidir (Harvey, 2003: 23-24). Terim olarak modern kelimesi her ne kadar eski bir tarihe sahip olsa da, bu çalışmanın konu edindiği haliyle modernite projesi, 18. yüzyılda beliren ve Aydınlanma düşünürlerinin 'nesnel bilimi, evrensel ahlak ile hukuku ve kendi ayakları üzerinde duran sanatı kendi iç mantıkları temelinde geliştirilen' bir çabadan ve bu çabanın sonuçlarından ibarettir. İnsanoğlunun yaşantısında uzun yıllar belirleyici olan doğa üzerinde bilimsel hâkimiyet kurmak, kıt kaynaklardan, yoksulluktan kurtuluşu vaat etmiştir. Modernitenin vaatleri bu kadarla kalmaz. Rasyonel örgütlenme biçimlerinin ve rasyonel düşünce biçiminin kurumsallaşması ile efsanelerin, din kurumunun, boş inancın akıl dışılığının, iktidarın keyfi kullanımının ortadan kaldırılmasını ve kendi insan doğamızın karanlık yanından kurtuluş vaat eder (Harvey, 2003: 27-28).

Giddens modernite terimini, Avrupa genelinde görünürlük kazanan ve 20. yüzyılda dünya ölçeğinde bir etki gücüne sahip olan kurumlar ve davranış biçimlerini ifade etmek için kullanır. Düşünürüne göre sanayileşme de kapitalizm de modernitenin kurumsal boyutlarıdır. Modernitenin boyutlarından yahut oluşturduğu formlardan en önemlisi ise ulus-devlettir. Modernitenin bir formu olarak devlet, doğal olarak pek çok geleneksel düzen biçimi ile taban tabana karşıtlık içindedir. Geleneksel formlar ile zıtlık içinde olmanın yanı sıra, Uluslararası İlişkiler literatüründe genellikle devletler organize aktörler ya da failler olarak anılır (Giddens, 2014: 51-54).

Aksakal, modernliğin 16. yüzyıldan beri geleneksele ya da eski olana karşı bir anlamda kullanıldığını öne sürer. Düşünürü göre modernlik, klasik Hıristiyan geleneğine karşı bir tepki olarak doğmuş ve 19. yüzyıla değin modernite ile modern arasında bir ayırım yapılmamıştır. Modernliğin ağırlık noktası rasyonel dünyeviliğidir. Modern dünyada toplum, ahlaki yargı ilkesi olarak tanrının yerini almıştır (Aksakal, 2015: 95).

19.yüzyılda modernlik ile ilintili kavramların sayısı artar. Modernleşme, modernizm ve modernite terimleri modernliğe ilişkin yeni kavramlar olarak karşımıza çıkar. Modernizm bu yeni kavramlar arasında tanımı üzerinde görüş ayrılığı olmayan, özünde, dönüşen toplumsal hayattan beslenen bir sanat akımı görünümündedir. Aksakal, modernite terimini bir düşünce biçimi, bir zihniyet örüntüsü olarak değerlendirir (Aksakal, 2015: 96) ve kavramın tanımlanması konusundaki bulanıklığı ve çeşitliliği şöyle ifade eder:

"Marks, moderniteyi ve onun değişimini kapitalizme bağlarken, Hobsaw'n sanayileşme sürecini ön plana çıkarmaktadır, diyebiliriz. Durkheim ise kapitalizmin modern toplumun doğuşunda çok etkili olsa da merkezi bir rolde bulunmadığını savunmaktadır. Weber'e bakarsak onun da teknoloji ve rasyonelleşmenin, modernitenin araçlarından en önemlileri olduğunu ve bürokrasiyi bu zorlu sürecin birincil sonucu olarak ileri sürdüğünü görürüz. Horkheimer ve Adorno'ya göre de modernite, kapitalist mantıktan başkaca bir şey değildir. Simmel, moderniteyi bireyciliğin esas alınması olarak yorumlarken, Habermas, farklı bir yöne yoğunlaşarak 'gelecek için yaşamak' prensibini ortaya koyar. Giddens ise, bu tür tanım ve ayrımların kesinliğine karşı bir görüş geliştirmektedir. Ona göre modernite, bütün bu nitelikleri içeren ancak tüm bunlardan daha fazlasını ifade eden, çok yönlü bir gerçektir. Touraine, modernitenin esasen bir yaygınlaşmadan ibaret olduğunu vurgulamaktadır: Akılcı, bilimsel, teknolojik ve idari etkinliğin yaygınlaşması. Aron'a göre ise modernite, toplumsal yaşamda hukukiliğin egemen olduğu demokrasiye büyük bir ilginin yöneldiği, çoğulculuğun ve katılımcılığın öne çıktığı bir dizidir" (Aksakal, 2015: 97).

Modernite, kendini modernleşme ile görünür kılmış ve kurumsallaştırmıştır. Modernleşme, özü itibari ile ilerici bir harekettir. Bu ilerici hareketin iki boyutu bulunmaktadır. Birincisi kurumsal gelişmeler olarak adlandırılabilir, devlet sistemi içinde modern bürokrasinin kurulması, hukukun üstünlüğünün benimsenmesi, belirli standartlara kavuşmuş eğitim, endüstrileşme ve kentleşme süreçleri, temsile dayalı hükümetlerin ortaya çıkması, yerel ekonomilerin yerini daha geniş coğrafyalara yayılan ekonomik aktivitelerin alması, iletişim ve ulaşım araçlarının yaygınlaşması, ulusal bütünleşme gibi yapısal hareketlerdir. İkincisi ise entelektüel boyuttaki, kültürün din kurumunun yerini doldurma görevini üstlenmesi, milliyetçiliğin yaratılması, rasyonel-seküler düşüncenin toplum geneline yayılması ve buna bağlı olarak din kurumunun dünya üzerindeki otoritesinin kırılmasıdır (Aksakal, 2015: 103).

1.1. Modernite Kavramı

Modernite kavramının ne olduğu konusunda pek çok farklı görüş literatürde yer alır. Modernite kavramının farklı tanımları birbirine zıt, ihtilafli bir görünüm teşkil etmemesine rağmen modernlik, modernizm gibi kavramların modernite ile yer değiştirdiği örneklere sık rastlanır (Sarup, 2017: 185). Bu sebeple modernite hakkında yapılan çalışmalar öncelikle modern, modernizm, modernite ve modernlik kavramlarını tanımlar ve farklılıklarını sıralar. Bu çalışma, 'simülasyon teorisi' ışığında toplumsal hareketleri anlamak amacı ile hazırlandığından, farklı düşünürlerin modernite hakkındaki görüşlerine yer verdikten sonra simülasyon teorisinin modernite kavramını hangi bağlamda ele aldığını ortaya koyacaktır.

Amin, modernite kavramının doğuşunu Aydınlanma dönemi ile ilişkilendirir. Aydınlanma döneminden önce hüküm süren tanrısal-metafiziğin değişmez doğruları, sürekli değişen sosyal gerçekleri anlamaya engel teşkil etmiştir. Aklın dünyayı kutsal kanunlara muhalefet etmeden anlama çabası, aydınlanma ile bu kısıtlayıcı zorunluluktan kurtulmuştur. Sosyal gerçeklerin tanrısal-metafizik yerine aklın kurucu unsur olduğu doğa ve insan bilimleri sayesinde anlaşılması, akli toplumun hareketlerinin nesnel belirleyicisi haline getirmiştir. Bu bağlamda modernite, Eski Rejim'in toplum tasavvurundan kopuşu ifade eder. (Amin, 2017: 16). Akli bir iç mantık haline getiren yeni rejimin amacı özgür ve yaratıcı biçimde çalışan bireylerin katkıda bulunacağı bilgi birikiminin özgürlük ve zenginleşme hedefleri için kullanılmasıdır. Rasyonel toplumsal örgütlenmenin ve düşüncenin gelişmesi insanoğlunu kıtlıktan, yoksulluktan ve doğanın acımasızlığından kurtarma vaadinde bulunur (Harvey, 2003: 25). Tanrısal eski dünyanın yerini alan modern dünya, kendini önceleyenlerle bağdaştırılamaz yeni bir dünya görüşü ortaya koyar (Jeanniere, 2011: 112).

Aklın tanrısal-metafizik prangasından kurtulması, yeni rejimin akla dayalı yeni kurumlar ve yapılar oluşturmasını sağlar. "Modern aklın aydınlanmacı kökenleri, zaten, akli tabii ve toplumsal olguların esrarını çözen ve böylelikle insan özgürleşimine katkıda bulunan bir organ olarak görmüştü" (Çiğdem, 2015: 14). İnsanın 'özgürleştirici' akli, vaatlerini gerçekleştirerek insanların mutluluğunu gerçekleştirecek bir sosyal düzeni bu akıl organına bağlı yeni kurumlar ve yapılar sayesinde mümkün kılar (Amin, 2017: 16-17). Giddens modernite kavramını akla dayalı yeni kurumlar ve yapılar ile özdeşleştirir. Giddens'a göre modernite kavramı feodal çağ sonrası Avrupa'da görülmeye başlayan, 20.yüzyılda ise etkileri dünya çapında belirleyici olan kurumlar ve davranış biçimlerini ifade eder (Giddens, 2014: 28). Giddens ve Amin'in modernitenin doğuşu ve sonuçlarına yönelik benzer fikirleri, modernitenin karakteristikleri konusunda da paralellik gösterir. Giddens'ın sıraladığı modernitenin karakteristikleri, Amin'in ileri sürdüğü aklın tanrısal belirleyici ilkenin yerini

alması görüşü ile örtüşür. Giddens, insanın kutsal mekândan çıkarak bütünlüklü bir gerçeklik arayışını nesnel dünyada, akıl aracılığı ile sürdürdüğünü iddia eder. Akıllı merkeze alan gerçeklik arayışı ve bu temelde yükselen organizasyonlar imparatorluktan ulus-devlete, dini temelli mahkemelerden hukuka geçiş ile sonuçlanır (Giddens, 1998: 11-12). Sekülerleşme olarak adlandırılan bu geçiş -dini kurumların toplum nezdindeki itibarının ve insan bilincindeki dini yorumların çöküşüne neden olarak- insan hayatının ve varoluşunun din olmadan sürdürülebileceği kanaatini paylaşan modern insan ve modern kurumları beraberinde getirir. (Berger ve Luckmann, 2016: 53)

Aksakal moderniteyi kurumlar ve yapılardan ziyade bir düşünme biçimi ya da bir zihniyet örüntüsü olarak değerlendirir. Rasyonel ve dünyevi bir zihniyet örüntüsü olan modernite iktidarında toplum, ahlaki yargı ilkesi olarak Tanrı'nın yerini alır. Birey, modern aklın iktidarında doğal yasalara ve topluma tabidir. Modern anlamda toplum değişen sosyal gerçekliklere uyum sağlayarak kendi meşruiyetini yeniden sağlar (Aksakal, 2015: 95-96). Bu bağlamda modernite yeni durumlara uyum sağlayabilen nesnelliği dayanak noktası olarak meşruluğunu 'süregelmekten' ve tekrardan (Giddens, 2014: 69), başka bir ifade ile kadimlikten alan gelenek (Berger ve Luckmann, 2016: 24-26) karşısında güçlü bir konum elde eder.

Akdeniz ise moderniteyi bilgi teorileri ve söylemler ideolojisi olarak tanımlar. Bu ideoloji, Batı uygarlığının üst kimliğini oluşturur. Diğer tüm modern ideolojilerin üst kimliğini teşkil eden modernite, Batı uygarlığına hâkim olan ideolojidir. Bilimsel, siyasal, kültürel ve endüstriyel alanda hegemonyanın sürdürülmesi amacına hizmet eder (Akdeniz, 2007: 36-39). Bu bağlamda modernite, toplumsal kontrolün sürdürülmesine yönelik teknik ve pratikleri kodlaştıran bilgi sistemleri (Harvey, 2003: 61) iktidarına verdiğimiz addır.

Bu bağlamda ayak sesleri Aydınlanma Çağında duyulan moderniteyi hâkim konuma getiren bilimsel, siyasal, kültürel ve endüstriyel devrimler modernitenin hem sonucu hem nedeni görünümünü taşır. Dört devrimi kendi arasında incelendiğinde ise onları birbirine bağlayan 'zihinsel durum' modernitedir (Jeanniere, 2011: 113).

1.1.1. Bilimsel Devrim

Jeanniere, bilimsel devrimi diğer bütün devrimlerin türediği asıl devrim olarak nitelendirir. Bilimsel devrim, Newton'un yerçekimi kanununu keşfederek tanrının yönettiği bir doğa anlayışından kendi kendini düzenleyen ve düzeni insan akıllı ve matematik ile keşfedilebilir bir doğa anlayışına geçiş ile başlar. Tanrının yüceliğini yansıtmaya işlevindeki doğa artık akıl ile keşfedilebilecek, yasaları ortaya koyulabilecek bir hal alır (Jeanniere, 2011:

113-114). Newton'u bilimsel devrimin babası yapan Newton mekaniğinin temelinin, dünyanın bir saat gibi işleyen, akla uygun bir yapıda olduğu fikrine dayanır. Bu temel üzerinde modern bilim pozitivist metodoloji ile yükselir. Deney-gözlem yolu ve tam nesnellik ile evrensel yasaları ortaya çıkarmak bilimin temel misyonunu oluşturur. Bu yasalar geçmişte geçerli olduğu gibi gelecekte de geçerliliğini koruyacağından bilim, geleceği şimdiden bilmeyi mümkün kılar (Doğan, 1999: 142).

20. yüzyılın ortalarına değin hâkim olan indirgemeci düşüncenin istemi, doğa bilimlerinde de insan bilimlerinde de, ele aldığı bütünün davranışlarını öngörebilmektir (Şimşek S. , 2004: 48). Bu amaçla bilim, bir bütünün davranışlarını anlayabileceği, öngörebileceği ideal bir sisteme indirgeyene kadar parçalayarak evrensel yasalara ulaşmaya çalışır. Aklın kavrayamayacağı, hesaplayamayacağı ölçüde düzensizlik yaratan unsurları yok sayar. İndirgemeci düşünce, bu yöntemle, anlamak ve öngörmek istediği sistemi (madde, insan, doğa, gezegen vb.) deney ve gözleme uygun hale getirir. Ayrılan parçaların birleştirilmesi ile bütünün yeniden oluşturulması aşamasında, aklın aradığı düzeni en hızlı ve kolay şekilde götürecek olan strateji belirlenir. Böylece, bütünün akla uygun, düzenli parçaları ve bu parçaların akla uygun, düzenli ve sistematik bir şekilde yeniden bir araya getirilmesi ile oluşan yeni bütün normalleşir. Doğal halinde iken anormal, karmaşık, tahmin edilemez ve anlaşılabilir olmayan sistemler, indirgemeci düşünce ile anlaşılır hale getirilir. İndirgemeci bilim, fizik, kimya ve biyoloji yasalarını açıklamak konusunda başarılı olmuştur. İndirgemeci düşüncenin, doğa bilimlerinin inceleme konularının karmaşık görünen, ancak içinde bir düzeni barındıran yapısını çözmek konusunda gösterdiği başarı, bilimde pragmatist, ampirist ve analitik paradigmların hâkim olmasına neden olmuştur (Akdeniz, 2007: 32-34).

Dahası, doğa yasalarını başarı ile keşfeden bu paradigmlar, insanî bilimlerde de kullanılır. Yayla, bu paradigmların insanî bilimlerde kullanılmasını "Gazın niteliklerini atom ve moleküllerin hareketlerine indirgeyen fizikçiler gibi Locke da toplumda gözlenen davranış biçimlerini, bireylerin davranışlarına indirgemeye çalıştı" benzetmesi ile vurgular (Yayla, 2011: 72). Doğanın yasalarını arayan bir fizikçi gibi, insanı ve toplumu yöneten yasaların olduğuna ve insan aklının bu yasaları keşfedebileceğine yönelik inanç, indirgemeci düşüncüyü sosyal bilimlerde de hâkim kıldı (Yayla, 2011: 72-74).

Düzensiz ve karmaşık olan toplum, doğa bilimlerinin konularına uygulandığı gibi parçalarına ayrılır ve homojen insan sistemleri oluşturmak için yeniden birleştirilir. Yeniden birleştirilirken, toplumun düzensizlik yaratan unsurları yok sayılarak düzenli hale getirilir (Akdeniz, 2007: 32). Örneğin, bireylerin anlaşılabilir yapısını bozan deliller yok sayılır. Böylece başlangıçta düzensiz, karmaşık ve anlaşılabilir olmayan toplum; 'rasyonel' bireyin

anlaşılması ve bireyleri (parçaları) bir araya getirerek topluma (bütüne) yeniden ulaşma aşamasında 'akla uygun' bir bağ ile anlaşılır ve düzenli bir hal alır. Tesadüfen bir araya gelmiş insan topluluklarının, Lock'un iddia ettiği üzere çıkarlarını maksimize etmek isteyen bireylerden oluştuğu varsayımı (Can, 2009: 101-112) ile düzenli hale gelmesi bu duruma örnek gösterilebilir. Böylece rastgele bir araya gelmiş insan topluluklarını karmaşık hale getiren kültür, din, etnik köken gibi faktörlerden arındırılmış, anlaşılması ve öngörülmesi daha kolay olan, düzenli bir toplum ortaya çıkar. Bireyin, çıkarını maksimize etme mücadelesi verdiği fikri temelinde anlaşılmaya çalışılan bir toplumda, emeğinin ürünü olan mülkiyet hakkı da temellendirilmiş olur. Benzer bir şekilde aynı anda aynı yerde bulunan, farklı dilleri konuşan, farklı etnik kökenden gelen bireylerin karmaşık davranışları, tek bir ortak dil ve ulus altında birleştirilerek davranışları düzenli hale getirilir. Bu durumda, indirgemeci düşüncenin parçalarına ayırdığı toplumu oluşturan bireyler, yeniden birleştirilme aşamasında 'milliyetçilik' tutkalı ile bir araya getirilir. Akdeniz, parçanın bir araya getirilmesi sırasında modernitenin bilimsel karakterini temsil eden indirgemeci düşüncenin kullandığı (tutkal) pragmatik stratejilerin temelinde, aklın hâkimiyetini kurmak olduğunu iddia eder. Bu bağlamda modernitenin ortaya çıkardığı modern toplum, üniversite, ulus-devlet gibi formların (Giddens, 2014: 29) temel amacının, aklın hâkimiyetini kurmak olduğu düşünülebilir.

Özetle, bilimsel devrim diğer alanlara da yayılır. Doğa bilimlerinde kullanılan paradigmların, toplum bilimlerine yansması Locke'un Newton'dan etkilenen bakış açısı (Can, 2009: 101-112) ile kendini gösterir. Siyasal devrim, bilimsel devrimi takip eder.

1.1.2. Siyasal Devrim

Siyasal devrim, İngiltere, ABD ve Fransa gibi ülkelerde demokrasinin, tüm diğer yönetim biçimlerinin içinden 'bilimsel akılla uyum' içinde olması nedeniyle devletin tek rasyonel yönetilme biçimi haline gelmesi ile ortaya çıkmıştır. Doğa bilimlerinin evrensel bilgiye ulaşmasına benzer şekilde, artık devlet de evrensel doğru olan demokrasi ile yönetilmelidir (Jeanniere, 2011: 116). İktidarın kaynağı, tanrısal alandan topluma geçer (Aksakal, 2015: 95-96). Meşru yönetim, bireyin siyasi otoriteye rıza göstermesi koşuluna bağlanır. (Taylor, 2006: 14)

"İktidar, vatana coşkulu bağlılıkta, gelenekte veya bir soy sop ilişkisinde kök salmaz. Yalnızca ulus haline gelen bir halkın onayıyla meşruiyet kazanabilir. Meşruiyet halktan gelir, ancak kaynağını halktan alan iktidarın sadece meşru olması yetmez, akla uygun da olmalıdır. Artık hükümdarın, geleneksel kurallara uygun olarak iktidara gelmesi yeterli değildi, devletin egemen halkla ilişkisinin demokratik rasyonalite içinde kurulması ve uygulanması gerekiyordu.

Otoritenin halka ya da ulusa içkinliği, çok farklı biçimlerde ortaya çıkacaktı. Ama siyasi teorilerin amacı, iktidarın demokratik biçimini akılda temellendirmek olacaktı." (Jeanniere, 2011: 116-117).

Modernite tarafından akıl, rasyonalite ve toplumsal meşruiyet üzerine kurgulanmış bir toplum ve iktidar, düzenli hale gelir. Öngörülebilir hale gelen toplum ve iktidarlar kontrol edilebilir, ölçümlenebilir bir yapıya kavuşur. Rasyonel bireylerden oluşan bir topluma dayanan iktidarların iç ve dış politikaları da rasyonel olur. Bu bağlamda, dünyaya rasyonel bakan uluslar, savaş yerine barışı; otokrasi yerine demokrasiyi tercih eder. Diğerleri ise demokratik rasyonalite kültürünün beraberinde getirdiği değerlere sahip olmadıkları için davranışları öngörülemez niteliktedir. "Anti-demokratik siyasal kültürün dış politika çıktısı barışçıl olmayacaktır, şiddet ve zorbalığa dayanacaktır" (Büyükbaş ve Atıcı, 2012: 1-19). Bu yaklaşım, liberal demokratik barış kuramı adı verilen, modernite ideolojisi iktidarının Uluslararası İlişkilerdeki görünümünden biridir.

Demokratik, liberal devlet ve toplumların arasında var olduğu iddia edilen dayanışmacı ve barışçıl eğilimlerin yanı sıra, bu devletlerin her daim diğerlerinden daha barışçıl oldukları tezi, Uluslararası İlişkiler teorisinde yerini alır (Büyükbaş ve Atıcı, 2012: 1-19). Mikro düzeyde bireyden başlayarak önce topluma, iktidara ve devlete sirayet eden modernite ideolojisi, bireyler arası ve devletlerarası ilişkilerin de belirleyicisi, düzenleyicisi haline gelir. Modernite ideolojisinden türeyen paradigmalardan her alanda geçerli tez ve evrensel ölçüt konumuna ulaşması (Jeanniere, 2011: 118) ile bireyden devlete tüm aktörlerin davranışları öngörülebilir ve modernite iktidarının sürdürülmesi amacına hizmet eder (Akdeniz, 2007: 32, 36).

1.1.3. Kültürel Devrim

Kültürel devrim, aklın iktidarının bilimsel ve siyasal alanda kuruluş hızı ile kıyaslandığında daha yavaş, ancak güçlü bir biçimde kök salan bir süreçtir. Yeni materyalist dünya görüşü, düşüncenin, tanrısal metafiziğin etkisinden kurtulması ve laikleşmesini beraberinde getirdi. Doğa bilimleri nasıl maddenin karmaşık yapısının düzenli olan unsurlarına indirgenerek bilinebilir, tahmin edilebilir, anlaşılabilir kılınması amacına hizmet ediyorsa, insan bilimleri de insanı, toplumu, iktidarı öngörülebilir hale getirme amacına hizmet eder. Toplumun parçalarına ayrılarak yeniden toplanması aşamasında devreye giren akla dayalı paradigmalardan (Akdeniz, 2007: 32), eski anlatıları ve ölçütleri işlevsiz hale getirdi. Özetle, kültürel devrim toplumsal yaşamı rasyonel temeller dışındaki tüm anlatılara kapattı; akıl dışındaki tüm ölçütleri bertaraf etti (Jeanniere, 2011: 118).

Aydınlanma sonrasında kurulan iktidarını halen sürdüren sekülerizm, eğitimi modernite kültürel devriminin aktarıcısı olarak görür. Bu bağlamda dünyevileşme olarak adlandırılan bu devrim, eğitimi insana bilgi ve beceri kazandırmaya indirger. "Eğitimin insanın metafizik, transandantal ya da ruhi-dini tarafını görmezden gelerek sadece bilgi ve becerilerin geliştirilmesine odaklanması, en hafif tabirle insanda aidiyet duygusunu ortadan kaldırır" (Aydoğan, 2017: 2). Gelenekler ile yasaların, din ile psikolojinin yer değiştirmesi için eğitimin kullanılması, toplumun parçalarından yeniden birleştirilmesi aşamasında düzenli ve öngörülebilir hale gelmesini sağlayan unsurdur. Modernite ideolojisi, eğitim yolu ile akıl dışındaki tüm unsurları işlevsiz hale getirerek toplumsal yaşamın temellerinin rasyonalite üzerine kurulmasını sağlar. Bu bağlamda, Aydoğan'ın aidiyet duygusunun kaybolması fikrini öne sürmesi anlamlıdır. Modernite dışında kurgulanmış bir aidiyet duygusu, bireyden topluma ve devlete sirayet edebilir. Modernitenin salık verdiği milliyetçilik temelinde kurulmak yerine din temelinde kurulan aidiyet, modern bilgi teorileri ile öngörülemez, tahmin edilemez yapıda olacağından modernite iktidarının sürdürülmesine hizmet etmez. Modernite dışındaki temellerden beslenen aidiyetlere sahip bireyler, toplumlar ve devletlerin irrasyonel davranışlar göstererek modernite iktidarına zarar vereceği öngörülür. Moderniteyi içselleştirmemiş aktörler şiddete başvurmasa da ön görülemez olmaları gerekçesi ile tehdit olarak görülür.

Avrupalıların, kendi medeniyet projelerine uyumsuz olduklarını düşündükleri Müslümanları ekonomik, toplumsal gelişmelere bağlı olarak önemli bir tehdit olarak kabul etmesi (Perşembe, 2009: 249) (Yılmaz, 2012: 167), bu fikri destekler. Demokratik barış kuramına aykırı bir görünümde olan Amerika Birleşik Devletleri'nin Irak harekâtında kullandığı 'ön alıcı kuvvet' kavramı, öngörülemezliğin tehdit olarak görülerek cezalandırıldığı bir uluslararası dış politika hamlesi niteliğindedir (Canikoğlu, 2015: 125). Amerika Birleşik Devletlerinin ön alıcı müdahalesi, modernitenin belirsizliği tehdit olarak gördüğü fikrine uluslararası düzeyde örnek teşkil eder. Özetle, modernite ideolojisinin etkisi altındaki bireyler, toplumlar ve devletler, modernitenin kültürel olarak hegemonyasını kuramadığı, moderniteden beslenmeyen her düzeyde aktör ve yapıyı öngörülemez olması gerekçesiyle tehdit olarak algılar. Kültür modernite ideolojisinin, dünya sisteminin bilimsel ve siyasal ana damarlarındaki hâkimiyeti ile birlikte, sistemin kılcal damarlarına kadar nüfuz etmesini sağlar.

1.1.4. Endüstriyel Devrim

"Endüstri devriminin safhaları, doğayla, bilimsel ve kültürel devrimlerin betimlediği yeni ilişki tipine hem eşlik eder, hem de onu yapılandırır" (Jeanniere, 2011: 119). Gelenek

ötesi düzen olarak adlandırılabilir modernite, üretim araçlarının geleneksel yapısından kurtulması aşamasında, bilimsel, siyasal ve kültürel alanlarda yaşanan devrimlerde görülen paradigmalardan endüstriyel devrim aşamasında kullanılmasına da eşlik eder. Giddens'in moderniteyi tanımlamakta kullandığı yeni kurumlar ve davranış biçimleri arasında, üretimi gerçekleştiren aktörler ve bu aktörlerin davranış biçimleri de yer alır (Giddens, 2014: 28).

Toplum, siyasal sistemi, doğayı öngörülebilir ve kontrol edilebilir hale getirme stratejisi üretim için de kullanılır. Alet kullanarak üretimi gerçekleştiren, üretimin ana aktörü olan (üretici) düzensiz ve kaotik insanın yerini, düzenli ve öngörülebilir makine alır. Jeannierre üretim sürecinin düzensizlik yaratan, öngörülemez elemanı olan insanın üretim sürecinden soyutlanmasını şöyle ifade eder:

"Soyutlanma, emek sürecinin parçalarının bizzat kendilerinin mekanikleşmesiyle gerçekleşir; öyle ki makineye ayarlanırlar; bu ise, makinelerin birbiriyle bağlantısı, zincir üzerinde emekçinin hareketlerinin ayrıştırılması, mekanik yeniden kurulmasına, yani Taylorizme vardığında tamamlanır. Birbirlerine bağlı makinelerin, özerkliği, bilgisayarlaşma ve robotlaşmayla bilgi ve emeğin örgütlenmesi tümüyle mekanikleştirilebilir kılındığı zaman en uç noktaya erişti. Öyle ki, teknik-yapının özerkliği sayesinde insan, imalat sürecinin dışına atılabiliyordu. Ve artık insan, teknik yapı diye adlandırılabilir bir alanda, yani kendisiyle doğa arasındaki aracılık eden bir alanda cereyan eden bir sürecin başlatıcısı değildir" (Jeanniere, 2011: 119). Üretici emek olarak insana duyulan ihtiyacın ortadan kalkması, dünden bugüne gerçekleşen hızlı bir süreç değil, aksine, uzun bir zaman dilimini kapsar. İnsandan beklenen davranışın makine davranışı ile özdeş kılınması, emekçileri insanlık dışı bir mantık tarafından belirlenen kısıtlamalara maruz bırakır. Aydınlanmanın temel kavramlarından mülkiyetin sınırsız kar etme çabasına dönüşmesine boyun eğen politik sistem (Jeanniere, 2011: 119) eleştirilere maruz kalır.

1.2. Eleştirel Modernite

Endüstriyel devrim, modernitenin burjuva karakterini su yüzüne çıkaracak değişiklikleri beraberinde getirir. Aydınlanmanın özgürlük, eşitlik ve mülkiyet kavramları arasındaki uyumlu sanılan bütünlük bozulur. Aydınlanmaya yaslanan modernitenin gittikçe burjuvalaşan karakteri, aydınlanma felsefesinin temel değerleri olan özgürlük, eşitlik, mülkiyet üçlüsünün yerine, değerlerden birinin törpülediği bir ikiliye geçer. Bireyler arasında mevcut bulunan eşitsizlik ile kapitalizmin olmazsa olmazı mülkiyet arasındaki çelişkinin varlığında özgürleştirici akıl eşitlik ile mülkiyet arasında seçime zorlanır. Mülkiyetin eşitsiz bölüşümünü zorunlu olarak dayatan çağdaş burjuva aklı, eşitsizliği 'talih'

gibi makul olmayan temeller ile meşrulaştırır. Eşitlik yerine özgürlük ve mülkiyet üzerinde durmayı tercih eder. Modernitenin Marksist eleştirisi ise bu törpülenme sırasında işlevini kaybeden eşitlik kavramının yerini doldurur. Aydınlanmanın burjuva karakterinin aksine, eşitlik kavramını işlevsizleştirmek yerine, mülkiyet kavramını denklemden çıkarır. Modernitenin 'eleştirel' ikizini doğuran bu ayırım, modernitenin burjuva karakterine saldırsa da modernitenin hegemonyasına zarar vermez (Amin, 2017: 17-21). İki modernite de (burjuva ve eleştirel modernite) dünyayı nesnel gerçekli ilkesi ile okur, ancak farklı çıkarımlar yapar. Eleştirel modernite, ilerlemeye engel olarak 'burjuvaziyi' ve mülkiyeti görürken, burjuva karakterindeki modernite, ilerlemeye engel olarak sosyal eşitlik arayışını gösterir.

Aynı evrene, aynı 'gerçeklik ilkesi' (Baudrillard, 2015b: 35) ile yaklaşarak farklı sonuçlara ulaşılması ile ortaya çıkan bu zıtlık, tanrısal-metafizik ile modernite arasındaki zıtlıktan farklı boyuttadır. Modernitenin iki farklı görünümü de rasyonalite ve ilerleme konularında aynı görüştedir. Mücadele, hangisinin aklın ve aydınlanma felsefesinin ulaştığı değerleri daha ileri taşıyacağı konusunda gerçekleşir.

Çiğdem, eleştirel modernitenin ilerleme konusundaki fikirlerini Komünist Manifesto ve Kapital'den örneklerle ortaya koyar: "Kapsayıcı gelişme ideali-fiziksel ve ruhsal enerjilerin özgür gelişimi (1844 Elyazmaları); bireylerin kendi yetilerinin bütünlüğünün gelişimi (Alman İdeolojisi); birinin özgür gelişmesinin herkesin özgür gelişmesinin şartı olacağı (Komünist Manifesto); bireysel ihtiyaçların, yetilerin, hazların, üretici güçlerin vb. evrenselliği (Grundrisse); tam olarak gelişmiş birey (Kapital) olarak sonuçlanacaktır. Bu gelişme ideali ve Marks'ın bu ideale duyduğu inanç, nesnelere mutlak ve dolaysız olarak değişeceği bir geleceğe işaret eder" (Çiğdem, 2015: 100-101). Modernite için, Marksist eleştiri her ne kadar tarihsel bir dönüm noktası olsa da modernitenin içinden bir eleştiridir. Bu bağlamda Marks'ın burjuva aklına yönelttiği eleştiri, tarihte 'eleştirel modernite' sayfasını açmıştır (Amin, 2017: 20). Baudrillard da hâkim kodlarının modernite tarafından belirlendiği sistem içinde ortaya çıkan Marksist eleştirinin, moderniteye alternatif oluşturmadığını öne sürer. Sosyalizm ile liberalizm arasında fark yoktur. Dahası, Baudrillard'a göre Marksist eleştiri bir 'alternatif simülasyonudur' (Adanır, 2017: 214). Baudrillard sosyalizm ile liberalizm arasında ayırım yapmaz. Bu iki ideolojinin üst çatısı modernitedir. Her ikisi de dünyayı nesnel gerçeklik ilkesi ile okur. Bu anlamda Marksist eleştiri, aklın akla eleştirisi görünümündedir.

Her iki modernite de insanın davranışlarının rasyonelleştirme yoluyla kontrol altına alınması ve ilerlemeye yönelik çabalara yönlendirilmesi için kurumlar oluşturur. (Giddens, 2014: 29-30). Bu bağlamda, her iki modernite de aynı araçları, aynı amaçları paylaşır. Eleştirel modernitenin burjuva karakterli modernitenin 'ruh' ikizi olduğu düşüncesi, eleştirel

modernitenin ete kemiğe büründüğü Stalinizm ve Sovyet tecrübesinin sonuçları ile sağlam bir temele kavuşmuştur. Kotkin'in fikirlerini özetleyen Kaşıkçı, Stalinizmin Aydınlanmanın işaret ettiği değerlere bağlı, bilimci ideolojiye yaslanan rasyonel bir toplum ve devlet yaratma arzusunda olduğu fikrini üç argümanla destekler.

1. Stalinizm toplumun ve insana dair her şeyin rasyonel biçimde planlanabileceği ve dönüştürülebileceğine olan Aydınlanma inancının takipçisidir. Rasyonel bir toplumsal düzen arayışıdır.
2. Stalinizm yalnızca zora dayanan bir rejim olarak anlaşılabilir; sosyal devlet anlayışı ve Foucauldian anlamda modern sosyalist özneler yaratmak, yani üretken güç ilişkileri, bu rejimin işleminde baskı politikaları kadar önemlidir.
3. Stalinizm hiçbir şekilde sosyalizmden sapma değildir, aksine birçok anlamda sosyalizmin tamamlanmasını ya da güçlenmesini ifade eder ve çağdaşları için Stalinizm her zaman ilerici bir sosyalist projeyi ifade etmiştir (Kotkin 1995: akt: Kaşıkçı, 2017: 105-121).

1.3. Modernite Eleştirileri

Marks'ın burjuva aklına yönelttiği eleştirinin temelinde yükselen sosyalizm, modernitenin farklı bir görünümünü ortaya çıkarır. Sovyet deneyiminde somutlaşan sosyalizm, (burjuva karakterli) modernitenin insanoğlu üzerinde yarattığı baskıyı azaltarak özgürleşmesine katkı sağlayacağı yerde, baskı ve denetimin ideolojisi haline dönüşmüştür (Şimşek, 2016: 105). Bu bağlamda modernitenin, insanoğlunun arzuladığı özgürlüğün ve yeryüzü cennetinin önündeki engel olduğu düşünülen burjuva karakteri suçlamaların yegâne odağı olmaktan çıkar. Eleştirel modernite de suçlamalara ve sorgulamalara konu edilir.

Frankfurt Okulu, burjuva aklına yöneltilen eleştirinin olumsuz sonuçlarının (Sovyet deneyimi), 'öz eleştirel' biçimde özgürleştirici ve eşitlikçi yorumla tadil edilebileceği kanaatindedir. Fikirleri Marks'tan gittikçe uzaklaşmasına rağmen, Frankfurt okulunun temsilcileri, sosyalizmin insan özgürleşmesinin nihai aşaması olacağı fikrini savunmayı sürdürmüştür. (Şimşek, 2016: 105). Adorno ve Horkheimer eleştirel moderniteyi ele alış biçimleri sebebiyle, yazınlarındaki Marksist kırıntılara rağmen, post-modern düşüncenin öncüleri olarak da kabul edilmiştir (Şimşek, 2016: 108).

Frankfurt Okulu'na göre insan, modernitenin yaratıcısı olma durumundan çıkar, modernitenin farklı görünümünün yarattığı devasa mekanizmaların pençesinde, kendi yarattığı sistemin kısıcında can çekişen varlık haline gelir. Birey, modernleşmenin kendisine vaat ettiği özgürleşme, eşitlik ve refah yerine piyasanın doymak bilmez iştahını beslemek için

çalayan bir makineye dönüşmenin getirdiği bunalımla karşılaşır (Şimşek, 2016: 41-56). Eleştirel modernite de bu bunalıma çare olamaz. İnsanın akli ile tanrısal metafizikten kurtulması, insani özgürleştirmemiş; aksine özgürleşmek için kullandığı aklının ve yarattığı kurumların kurbanı haline getirmiştir. Yeni kurumlar, tanrısal metafiziğin denetim mekanizmalarından daha büyük, daha sistemli, daha kaçınılmazdır.

Modern insanların oluşturduğu modern toplumların, akıl ve bilim yardımı ile yaşadıkları dünyayı şekillendirerek kendisine en uygun olan, konforlu yaşam modeline kavuşması olarak özetlenebilecek modernite projesinin 'ilerleme' misyonu, dünyayı cennete dönüştürmemiştir. Geriye bakıldığında, modernite projesi, aydınlanmadan itibaren hâkim olduğu dünyada, kendi hâkimiyetini her alana yaymak dışında vaatlerini gerçekleştirememiştir. Dünya beklenen aydınlık duruma kavuşmamıştır. Modernite Projesinin engel olacağı düşünülen yıkımların, savaşların ve acıların boyutu artmıştır. Dahası, insanoğlunun modern ideolojilerden ve ütopyalardan geriye kalan bir mezarlık görünümünde olduğu iddia edilebilir (Şimşek, 2016: 60-88). Modernite, modernitenin tanrısal-metafiziği yerle bir eden, kendi paradigmasının da dâhil olduğu yöntemlerle (metodolojik şüphe vb.) eleştirilmeye başlandığında yeni bir dönem başlamıştır. Aydınlanma düşüncesinin vaat ettiği temel unsurlardan biri olan özgürlük arayışı, insanoğlunu modernitenin kendisini sorgulamaya ve ondan uzaklaşmaya itmiştir.

1.4. Modernite, Ulus Devlet ve Uluslararası İlişkiler Disiplini

1.4.1. Ulus Devlet ve Modernite

Bilimsel, siyasal, endüstriyel ve kültürel devrim süreçleri, modern devletin ortaya çıkışı ve evrimini etkilemiştir. Bununla birlikte devletlerin birbirleri arasındaki ilişkilerin yeni bir düzlemde kurulmasına ortam hazırlamıştır. Uluslararası sistemin kural, norm ve kurumlarının yapılanması, devlet oluşum sürecinin dışsal çerçevesini oluşturmuştur. Modern uluslararası sistem olarak adlandırabileceğimiz bu düzlemin ortaya çıkışı ve modern devletin ortaya çıkışı birbirine bağlı, birbirini tamamlayan olgular olarak görülmelidir. Modern devletler, ilk oluşum dönemlerinde olduğu gibi, bugün de sınırları dışındaki gelişmelerin bir parçası olarak evirilmekte ve dönüşmektedirler (Kaygusuz, 2018: 26).

Modernite öncesi dönemde, İlk Çağ'da, egemen ve bağımsız devletler yerine 'kabile, hanedan, site, uygarlık ya da din çerçevesinde, bilinen dünyayı ele geçirme hükmetme ya da hükmettiğini düşünme mantığıyla, yani 'dışlayıcılık, teklik, evrensellik' iddiası ile hareket eden 'emperyal veya himaye altında' siyasal birimler söz konusudur (Kurubaş, 2014: 16). Orta Çağ'da ise Avrupa'da Kilise himayesinde feodal yapı ortaya çıkmıştır. Papa, kral, lord gibi

birden fazla otoritenin görüldüğü bu sistemde sınırları belli olmayan katmanlı bir egemenlik (Kaygusuz, 2018: 29) sebebi ile siyasi birimler mutlak egemenlik kuramamıştır. İlk çağlarda görülen dışlayıcı ve hükmetmeye dayalı ilişki kurma anlayışı Orta Çağ'da da devam etmiştir (Kurubaş, 2014: 17-19).

Egemen, bağımsız, ülkesel devletin, Vestfalya ile ortaya çıkışı Uluslararası İlişkiler terimini anlamlı hale getirmiştir. İlk çağ ve Orta Çağ'da görülen dikey ilişki kurma çabasının dışında, egemen ve eşit devletlerin yatay olarak ilişki kurmaları sayesinde Uluslararası İlişkileri mümkün kılmıştır. Vestfalya sonrasında devletler egemenliğini ülke içi ya da dışı bir otorite ile paylaşmayı reddetmiştir. Böylece kilise, peyderpey devletlerarası ilişkilerin dışına itilmiş, siyaset laikleşmiş ve devlet Avrupa sisteminin ana aktörü olmuştur. Kilisenin değerleri yerine devletin çıkarları siyasetin konusu haline gelmiştir (Kurubaş, 2014: 20-21). Vestfalyan sistem olarak isimlendirilen, modern devletler sisteminin oluşumundan itibaren Orta Çağ'ın çok otoriteli dünyası yerini ülkesel ve egemen devletlerin düzenine bırakmıştır. Bugün de geçerliliğini koruyan toprak bütünlüğü, egemen eşitlik gibi ilkeler Vestfalyan sistem ile ortaya çıkmıştır (Kaygusuz, 2018: 26). Vestfalya'nın devletlerarası ilişkilere dair ilkeleri, dünyayı ulusal sınırlara ayıran bir ulus devlet sisteminin temelini oluşturmuştur. Uluslararası sistemin temel aktörü olan devletin sahip olduğu ulusal kimlik, münhasır egemenlik gibi özellikler ise 20. yüzyıla yaklaşılırken belirginleşmiştir (Kaygusuz, 2018: 27).

18. yüzyılın sonlarına doğru, ülkesel sınırların dâhilinde, kültürel olarak özdeş bir siyasal toplum oluşması gerekliliği, endüstrileşme ve kapitalizmin aynı dönemdeki gereksinimleri ile örtüşmüştür. Devlet zamanla ticarileştikçe, devlet içerisindeki çalışan vatandaş miktarı da artmıştır. Devlet, gelirini korumak için zor kullanma yerine, kitleleri denetim altında tutabileceği takip ve kontrol mekanizmaları kurmaya başlamıştır. Böylece kamusal hayat düzene sokulmuştur. Zor ve baskı ile halkları bir arada tutmanın ötesine geçen devlet, bürokrasi mekanizmasını geliştirmiş ve kamusal hizmetler sağlamaya başlamıştır. Böylece devlet yalnız baskı aygıtı olmaktan çıkmış, şiddet tekeli meşru bir zemine oturtmuştur. Devlet baskının yanında rıza üretmeye başlamıştır. Vergi toplamanın haricinde, üretim düzenini kontrol eden güç halini alan ve zenginliği dağıtmaya başlayan devlet, milliyetçilik ve yurttaşlık sayesinde kitleleri kendisine bağlamıştır (Kaygusuz, 2018: 33-34).

Egemenliğin monarşilerden alınıp ulusa verilmesini öngören 'ulusal egemenlik' kavramı, Fransız Devrimi sonrası ortaya çıkmış, Napolyon'un yenilgisi ile mutlak monarşiler kendilerini bu egemenlik devrinden ancak bir asır kurtarabilmiştir. İlk örnekleri Avrupa'da görülen ulus-devlet yapılanması ve ulus devletler arasındaki ilişki, bu devletlerin sömürgeci

ve emperyalist politikaları ile Avrupa dışı topraklara yaptıkları müdahaleler sonucu tüm dünyaya yayılmıştır. Bu yayılma, modern ve kapitalist devletlerin sömürgeci politikaları sonucunda, dünyanın büyük bir bölümü Avrupa merkezli dünya politikasının parçası haline almıştır. Dolayısı ile bu dönemde Uluslararası İlişkiler de Avrupa merkezli bir yapıdadır. Rumelili, günümüzde de etkisini sürdüren Batı-merkezciliği dar görüşlülük bakış açısına sahip olma ve sınırlı bakış açısını genelleme eğilimi olarak tanımlar (Rumelili, 2018: 203-204). Rumelili bahsedilen dar görüşlülüğü ve Batı merkezciliğe yöneltilen eleştirileri ABD-merkezcilik, Batı-merkezcilik ve doğunun amilliğinin reddi alt başlıklarında değerlendirmiştir. Yirminci yüzyıla yaklaşırken beliren pozitivizm ve post pozitivizm tartışması, Uluslararası İlişkiler disiplininin özünde uluslararası arenada ABD iktidarının ihtiyaçlarını bilimsel açıdan karşılamak çerçevesinde şekillenmesini sorgulayan ABD merkezciliğin eleştirisinin, ABD-merkezli pozitivist ve rasyonalist Uluslararası İlişkiler teorisinin eleştirisine dönüşmesine sebep olmuştur (Rumelili, 2018: 205). Batı-merkezciliğin eleştirisiyse Uluslararası İlişkiler disiplinindeki ABD egemenliğinin eleştirisine, Avrupa'yı da dâhil etmiştir. Doğunun reddedilmesi veya saf ve egzotik olarak yorumlanması da Batı-merkezci yaklaşımın sonucudur. Doğunun amilliğinin küçümsemesi yahut yok sayılmasıysa Batı-merkezciliğin bir görünümüdür. Doğunun yalnızca örnek olarak kullanılması ve bir aktör olarak değerlendirilmemesi, Uluslararası İlişkiler disiplininin zenginleşmesinin önünde engel teşkil etmektedir (Rumelili, 2018: 206-218).

Avrupa tarihinin ve insanının dünyanın geri kalanına yayılmasının birincil sebebi kapitalizmin ihtiyaç duyduğu kaynak ve pazarlara erişme arayışı olmuştur. Avrupa'nın Batı Avrupa dışındaki bölgelerine Napolyon savaşları ile ulaşan ulusçuluk ideolojisi, İtalyan ve Alman birleşmesine sebep olmuş, Balkanlar'da Avusturya-Macaristan ve Osmanlı imparatorlukları dağılmış ve Avrupa tümüyle ulus devletlerden müteşekkil bir yapıya bürünmüştür. Sonuç olarak 19. yüzyıl boyunca süren değişim sonunda, Avrupa kıtası ulus devletlerden müteşekkil bir hale gelmiştir (Kurubaş, 2014: 24-26).

Yeni kurulan ulus-devletler Avrupa'da Batı Avrupa'da kurulanların, Amerika kıtasında kurulanlar ise ABD'nin kötü taklitleri (Baudrillard, 2012b: 5) görünümündedir. Asya kıtasında ise SSCB, milliyetçilik hareketlerinin etkilerinin topraklarında yayılmasını engellemiştir. Asya coğrafyasının büyük bir kısmı, Afrika'da olduğu gibi emperyalist devletlerin sömürüsü haline almıştır. 1945'ten sonra ortaya çıkan dekolonizasyon süreçleri ve SSCB'nin dağılmasından sonra tüm dünya, ulus-devletlerden oluşan bir yapıya kavuşmuştur (Kurubaş, 2014: 27-28).

Modernitenin akıl yolu ile tüm bilinmezlerin bilinebileceği konusunda insanoğluna verdiği özgüven, bu değişimin mimarı olarak nitelenebilir. "Doğanın kendi haline bırakılmayıp bir düzen şablonuna oturtulmaya çalışılmasının akılla bu bağlamda ilişkisi kesindir. Burada doğayı sadece kültürün etkisinden uzak kalmış ilk anlamıyla 'doğa' olarak değil ancak insan topluluklarının örgütlenmelerini de içerecek şekilde anlamak yanlış olmayacaktır. Artık nasıl ki aklın rasyonel kullanımı ile doğa üzerinde kontrolün sağlandığı bir düzen kurulabiliyorsa aynı şey toplumsal mühendislik projeleri olarak da düşünülebilir. Yani toplumlar da bu rasyonel aklın mantığına uygun bir tarzda 'düzenlenebilir', tasarlanabilir. Çok kabaca ulus devletlerin modern dönemde ortaya çıkmaları ve hâkim bir siyasal örgütlenme modeli haline gelmelerinin bir sebebi burada aranabilir" (Man, 2011: 162).

Her toplumun uluslaştığı ve her ulusun sınırları keskin bir biçimde diğerlerinden ayrılmış mutlak egemen devletin olduğu bir düzen kurgusu sayesinde dünya politikası Uluslararası İlişkilere dönüşmüştür. "Tüm dünya bu kurguya uyan aktörlerden meydana gelecek ve bu çerçevede birbirine benzeyen bu devletler benzer davranış kalıpları ile mütekabiliyete dayalı yatay ilişkiler kuracaktır. Böylece her ulus-devlet birbirinin sınırına, egemenlik ve bağımsızlığına saygı gösterecektir. Böylece dünya politikası, aynen modernizmin öngörüsüne uygun olarak yerleri, rolleri, işlevleri belli olan aktörlerin, birbirleriyle belirlenen güç ve kurallara göre kuracakları ilişki sonucu saat gibi işleyen düzenli ve istikrarlı bir sisteme dayanacaktır" (Kurubaş, 2014: 25). Bu düzen ve istikrar sayesinde, anarşik uluslararası sistemdeki temel aktör olan devletin hareketleri rasyonelleşerek öngörülebilir hale gelir.

Modern ulus devlet ve uluslararası sistem, modernitenin genel paradigmasına uygun biçimde, tüm aktörleri (birey-toplum-devlet) öngörülebilir hale getirmek ve akıl dışındaki referansların etkisizleştirilmesi yönünde evirilmiştir. Dünyanın modernleşmesi için aklın salık verdiği tek yol, dünyanın Batı dışında kalan kısmının da Batı'nın izlediği adımları atarak ona benzer bir yönetime kavuşmak olmuştur. Ancak bu benzeme çabasının Batı'nın kendi arasında oluşturduğu eşit-yatay ilişkiyi modernleşmeye çalışan devletlerle de kuracağı şüphelidir. Aksine bu benzeme çabası eşitsiz, hatta dikey bir ilişki biçimi ortaya çıkarmıştır. İlk ve Orta Çağlarda görülen uygar ve uygar olmayan (barbar) ayrımının yeni bir biçimi Batılı ve Batılı olmayan biçiminde yeni bir ilişki biçimi ortaya koymuştur. Bu yeni eşitsiz yapıda temellenmiş ilişki biçiminin Batı çıkarlarına, üstünlüğüne ve hâkimiyetine hizmet ettiği, bu anlamda Batı merkezli dünya sistemini güvence altına aldığı iddia edilebilir (Kurubaş, 2014: 30).

1.4.2. Uluslararası İlişkiler Disiplini ve Modernite

Rasyonalite, aydınlanma ve akıl ideasına yaslanan modernite, siyasi ve iktisadi olarak Fransız Devrimi ve Sanayi Devrimi ile kurumsallaşmıştır. Modernite, ulus-devlet kurumunun, ticaretin, endüstrileşmenin ve ulaşım araçlarının yaygınlaşmasının etkisi ile sınır tanımaksızın dünya ölçeğine yayılmış, bireysel, kültürel, toplumsal ekonomik ve siyasi bir dönüşüm projesidir (Önder, 2016: 50). Bu dönüşüm sürecinde devlet, toplum ve birey modernitenin sistematikleşmiş bir görünümünü sunan kurumlardan etkilenir.

Ulus devletin yanı sıra akademi ve modern bilim de modernitenin görünümleridir. Pozitivizmin hâkim olduğu akademide Uluslararası İlişkiler disiplini de bu hâkimiyetin etkisinde kalmıştır. Disiplinde pozitivist perspektife sahip bilim adamları doğanın yasalarının bulunabileceğine dair inancı uluslararası yapıya taşıyarak, uluslararası sistemin yasalarının ve düzenliliklerinin bulunabileceğini iddia etmiştir (Arı, 2004: 67). Bu bakış açısının ortaya çıkardığı modern Uluslararası İlişkiler söylemi, sistemin yegâne aktörü olan egemen devletlerin egemenliklerini pekiştirmeye çalıştıkları anarşik bir uluslararası sistem olduğu varsayımını yapar. Bu anlamda devletlerarası ilişkiler ile Uluslararası İlişkiler kavramları eş anlamlı olarak kullanılır. Üst otoritenin olmadığı bu sistemde her devletin kendi çıkarlarını maksimize etmeyi ve toplumun güvenliğini öncelemesi sebebiyle güvenlik temel sorun haline alır (Keyman, 2006: 4-5). Ashley de benzer biçimde neo-realist yaklaşımın devlet kavramına bağımlı olduğunu öne sürmüştü ve bu durumu bir kısıtlılık olarak değerlendirmiştir (Ashley, 1984: 238-240)

Devleti önceleyen realist bakış açısı ile idealizm arasındaki farklılaşma sosyal bilimler felsefesine ilişkin görüş ayrılığından ortaya çıkar. Realist bakış açısına göre konu edinilen gerçekliğin nesnel ve genel yasalar ile incelenmesi gerektiğini öne sürerler. Realistlerin idealizmi ütopyacılık ile yahut naiflikle suçlamasının sebebi idealizmin değer bağımlı yargılardan hareket ederek barışçıl bir uluslararası düzenin kurulabileceği öngörüsüdür. İdealistlere göre bilimsel bilgi sayesinde normal olarak nitelenen barış durumundan sapmalar, yani savaş ve çatışma durumları ortadan kaldırılabılır (Ağcan, 2018: 89).

Yirminci yüzyılın ortalarında ortaya çıkan Davranışsalci ve Gelenekselci ayrışması, disiplinin hangi yöntemi kullanması gerektiğine yönelik gerçekleşmiştir. Davranışsalci bakış açısının amacı, sosyal olanın doğal olana benzer biçimde gözlemlenebilir olguları açıklamak ve neden sonuç ilişkisi kurmak olarak özetlenebilir Gelenekselci yaklaşım, disipline bilimsel nitelik kazandırma çabasına, sosyal gerçekliğin kendine özgü bir yapısı olduğu gerekçesi ile karşı çıkar. Sosyal bilimin konuları arasında olan kültürel yapı, norm, sosyal uygulamalar gibi

alanlar, rasyonalist olarak nitelenebilecek metodolojilerin kullanılmasına imkân vermeyen alanlardır (Ağcan, 2018: 90).

2000'li yıllara yaklaşılrken post-pozitivizm olarak anılan yaklaşım, rasyonalist sosyal bilimlerin pozitivizm ile temellendirildiğini iddia etmiştir. Pozitivizm, araştırılan nesneyi bağımsız, verili bir dışsal gerçeklik olarak görmesi, özne ile nesne arasında keskin bir ayırım yapması nedeni ile eleştirilmiştir. Zira post-pozitivistlere göre araştırma nesnesi, araştırmacının değerlerinden, kabullerinden ayrı olarak düşünülemez. Uluslararası İlişkiler disiplininin örnek vermek gerekirse pozitivistler, uluslararası sistemin anarşik yapısından hareket ederek sistemin yerleşik norm, kurum ve ilişkilerini sabit olarak kabul eder ve doğallaştırır. Böylece neoliberal ve neorealist yaklaşımların evrensel bir gerçek olarak ulaştıkları egemen devletlerin politikalarının güç ve çıkar merkezli olmasını sistemin anarşik yapısına bağlayarak bu politikaların tarihsel ya da toplumsal olma ihtimalini göz ardı ederler. Post-pozitivizm, araştırma nesnesi ile araştırılanı bir araya getiren inşacı, kurucu yaklaşımlar ile gerçekliğin kurulmuş ya da inşa edilmiş olduğu fikrinden hareket eder. Bu bağlamda kurumların, güç ilişkilerinin, ahlak, cinsiyet gibi kavramların tarihi ve sosyal olarak kurulduğunu öne sürer (Ağcan, 2018: 92). Özne ve nesnenin bir araya gelmesine benzer biçimde, yapı ve aktör arasındaki kopuk ilişkinin inanç, değer gibi düşünsel faktörlerin ya da varsayımların birbirine bağlandığı iddiası gündeme gelir. Örneğin, bazı devletler anarşiyi tehlikeli bir durum olarak görebilirken, diğerleri özgürlük olarak değerlendirebilir. Bu iki farklı anlayışın sebebi, devletin kendi kimliği ve diğer devletleri değerlendirme ölçütünden kaynaklanır (Heywood, 2018: 115).

Yirminci yüzyılın sonlarında Uluslararası İlişkiler disiplini ontoloji ve epistemoloji tartışmalarının yanı sıra küreselleşme ve ulus devlet tartışmasını konu edinmiştir. Akdemi, küreselleşmeye üç farklı yaklaşım geliştirmiştir. Ulus devletin egemenliğinin erozyona uğramasını kaçınılmaz olarak gören birinci yaklaşım küreselleşmenin geri döndürülemez olduğunu iddia etmiştir. İkinci grup ise küreselleşme olarak adlandırılan olgunun aslında devletin kontrolündeki kapitalizmin yeni bir aşaması olduğu fikrini öne sürmüştür. Üçüncü yaklaşım ise küreselleşmenin egemenliğin özünü değiştirmedeğini ancak egemenlik ilkesini dönüştürdüğünü iddia etmiştir. Her üç yaklaşım da devletin egemenliğinin aşındığı konusunda hemfikir olmuştur (Kaygusuz, 2018: 45). Küreselleşme ile giderek gücünü arttıran bankalar, çok uluslu şirketler gibi devlet dışı aktörlerin egemenlik sonrası yeni bir döneme sebep oldukları tartışılmaktadır. Modern egemenliğin dönüşümüyle birlikte devlet politika üretme konusunda yegâne aktör olma konumunu yitirdiği, devlet altı ve devlet üstü yapıların yeni aktörler olarak ortaya çıktığı iddia edilebilir (Kaygusuz, 2018: 48). Bu görüşü daha ileri

taşıyan Denk, ulus-devletlerin artık yasa yapıcı ve karar alıcıdan ziyade uygulayıcı olduğunu öne sürer (Denk, 2018: 71).

Modernite akademiyi, ulus devleti ve uluslararası sistemi etkilediği gibi ulus altı unsurları, yani toplum ve bireyi de etkilemiştir. Uluslaşma ve endüstrileşme süreci, toplum ve bireyi de etkilemiştir. Çalışmanın üçüncü bölümünde de vurgulanacağı üzere, modern devletin ortaya çıkışı, uluslaşma süreci ve modernitenin iki görünümü arasındaki liberalizm-sosyalizm) çatışma uluslararası alanda gerçekleşen mücadeleleri şekillendirdiği gibi (ortaya çıkan toplumsal hareketler üzerinde belirleyici olmuştur. Toplumsal hareketler literatürü isyanlarını ilkel bir toplumsal hareket örneği olarak görür (Tilly, 2004: 4-5). İlk Çağlarda ve Orta Çağ'da ortaya çıkan toplumsal hareketlerin görünümü, kitle olarak nitelenebilecek kalabalıkların isyanlarından oluşur. Modern devletin ortaya çıkması ve toplumların devlet sınırları içerisinde uluslaşmaları sonucu ise toplumsal hareketlerin öncülü olarak kabul edilebilecek ulusal hareketler veya uluslaşma hareketleri görülmeye başlanmıştır. Bir devlet içinde birden fazla ulus yaşaması ve birinin diğerinin baskısı altında olması durumunda ortaya çıkan bu ulusal hareketler, çoğunlukla ulus devletlerden teşekkül dünya sisteminin istisnaları olan imparatorluklarda görülmüştür (Arrighi vd., 2015: 36). İmparatorluklar uluslararası alanda ulus-devletlerle mücadele ederken, imparatorluk içinde milliyetçilik akımları ile mücadele etmiştir. Modernitenin iki farklı görünümü olarak liberalizm ve komünizm arasındaki Soğuk Savaş sırasında ikiye bölünen dünyada ise toplumsal hareketler, devlet aygıtının ele geçirilmesi amacıyla (Atvur, 2012: 71) taşınmıştır.

Toplumsal hareketlerin küresel düşünce akımlarıyla bağı, uluslararası alanda gerçekleşen mücadeleden bağımsız düşünülemez ölçüdedir. 1960'lı yıllardan itibaren ise akademi, ulus devlet, toplum ve birey post-modern olarak adlandırılan, yeni bir düşünce akımının etkisine girmeye başlamıştır.

1.5. Post-modern Dönem

"Modernlik; seküler, liberal, sanayileşmiş, bilim ve akıl birlikteliğinde oluşan toplumsal bir deneyim olarak ileriye yönelen bir durumdur. Bu durumun 20. yüzyılın ikinci yarısında sonlandığı kabul edilir. Modernliğin sonlanması ile ortaya çıkan duruma postmodernlik ya da postmodernite denmektedir. Modern toplumun alışkanlıkları ve davranış biçimleri; aidiyet ve politik teorileri (sınıf gibi) insanlık için umutlu görünmediği bir dönemdir post modern dönem" (Şimşek, 2016: 64).

1.5.1. Post-modern Düşüncenin Ortaya Çıkışı

1960'lı yıllarla birlikte modernite düşüncesi, birçok alanda meydan okumayla karşılaşmıştır. İnsanoğluna vaat ettiklerini karşılayamaması, dogmatik bir görünüm bürünmesi nedeniyle 19. yüzyıldan beri modernite dayatmalarına karşı çıkan düşünceler, Akdeniz'in sıraladığı fenomenler ile seslerini yükseltme imkânı bulmuştur.

- 1) Fizik biliminde ortaya çıkan kuantum kuramı metaforları ve belirsizlik ilkesi, sosyal bilimlerde radikal söylemlerin önünü açtı. Modernitenin öteki olarak nitelediği ve yok saydığı düşüncelerin harekete geçmesine neden oldu.
- 2) İşlem kapasitesi yüksek bilgisayarların ortaya çıkması düzensiz dinamiklerin öneminin anlaşılmasını ve kaos kuramının gelişmesini sağladı.
- 3) Aya gidilerek dünyanın bir bütün olarak gözlemlenmesi çevre felsefesinin doğmasına imkân tanıdı.
- 4) 1968 öğrenci hareketlerinin aktörlerinin kültürel ve yaşam deneyimleri alanlarındaki etkileri başka anlamları ve hareketleri ön plana çıkardı (cinsel devrim, feminizm, eşcinsel kimlikleri vb.) (Şimşek, 2016: 64).
- 5) Simülasyon, karmaşıklık, rastlantı ve sürpriz gibi kavramların doğayı ve insan sistemlerini anlamak için kullanılan paradigmatlara dönüştü (Akdeniz, 2007: 31-39).

Şimşek de Akdeniz gibi modernite iktidarının sorgulanmaz yapısının sona erdiği ve kültürel, siyasal, bilimsel hegemonyasının aşınmaya başladığı zaman olarak 1960'lı yılları işaret eder. Post modern teriminin mimari, görsel sanatlar ve filmlerde yaygın olarak kullanılması da benzer bir şekilde 1970'lerde gerçekleşmiştir. 1980'lerde ise çeşitli sanat dallarında ortaya çıkan modernizm/postmodernizm tartışması toplumsal teoride de modernite/postmodernite öbeğinde Batılı entelektüellerin tartışma konusu halini almıştır (Huysen, 2011: 234-236). Bu tarihten sonra toplum artık yeni bir görünüme kavuşmuştur. Toplumsal yapının parçalandığı, kültürel öğelerin ön plana çıktığı, tüketim nesneleri arasından yapılan seçimlerin kimliği oluşturduğu, bilgi ve üretim üzerindeki hâkimiyetin çok uluslu şirketlere doğru kaydığı bu dönemde modern akıl ve bilime yaslanan 'doğru' yerini göreliliğe bırakmıştır (Şimşek, 2016: 65).

1.5.2. Post-modern Düşünce

Modernite iktidardaki ideoloji olarak ele alınırsa, bu iktidarı görünür kılan modernite düşüncesine ve bu düşüncenin motoru olan ilerleme, rasyonelite ve akla (Erol, 2016: 51) sıkı sıkıya bağlı kurumlar ve davranış kalıplarıdır. Post-modernite, büyük anlatılara ve merkezi yapılanmalara karşı olan doğası gereği modernite gibi apaçık bir görünüm sergilemez. Post-

modern düşüncenin, modernite gibi bir evrensel iktidar olma arzusu da yoktur. Bu bağlamda modern, post-modern çatışması gizli kapaklı seyrederek. Post-modernitenin, moderniteden radikal bir kopuşu temsil edip etmediğinin ya da modernitenin ticari ve evcilleştirilmiş bir versiyonu olup olmadığını anlamak için (Harvey, 2003: 57), post-modern ruh halinin modernitenin yarattığı kurumlarla olan ilişkisini irdelemek gerekir.

Postmodern teriminin muğlak olmasına sebep olan 'post' kelimesi modern olmayı betimlediği düşünülerek yorumlandığında, baskıcı, gücü azalmış modern ideoloji ve pratiklerden bir kopuşu işaret eder. Öte yandan 'post' teriminden izlediği şeye yani 'modernliğe' bağlı olduğu, süreklilik içerisinde olduğu çıkarımı yapılabilir. Bu anlamda post-modernite modernliğin daha da şiddetlenmesi ya da yeni bir yüzünü işaret eder (Best ve Kellner, 2016: 54-57). Postmodern teriminin modernite ile süreklilik içerisinde olup olmadığını anlaşılması için modernite eleştirilerinin ortaya konulması faydalı bir çaba olacaktır.

Post modernist düşünce yapısı, post yapısalıcı ve eleştirel teoriye yakın yaklaşımlar ortaya koyar (Karabulut, 2016: 271). Post modern teori ile post yapısalcılık arasında bir bağ olmasına rağmen, post yapısalıcı analizler post modern teoriyi oluşturan unsurların bir parçası olarak değerlendirilebilir. Başka bir deyişle, post modern teori, post yapısalcılığı da içinde barındıran bir fenomendir. Post modern teori, modern teoriye dair post yapısalcılığın eleştirilerini radikalleştirir ve genişletir (Best ve Kellner, 2016: 49-50). Newtoncu determinizm ve temsil esasına dayanan epistemolojiden kopulması, post modern teorinin göstergelerinin başında gelir. Postmodern bilim taraftarları kaos, belirlenmemişlik ve yorum bilgisi ilkelerini özümser (Best ve Kellner, 2016: 51).

Modernite feodal düzenin yok olması ve endüstriyel kapitalizmin ortaya çıkışına sebep olan dönemi ifade eder. Postmodernite ise modernitenin ortaya çıkardığı modern pratiklerin, söylemlerin, kurumların zayıflamasına ya da çöküşüne işaret eder (Erol, 1999: 15).

Modernitenin metodolojisi, yani pozitivism yirminci yüzyılın ortalarından itibaren güçlü eleştirilere maruz kalmıştır. Metafiziği dışlayan pozitivism, dünyada gerçekleşen olaylar üzerinde etkili olan kutsal güçlerin yanı sıra etiği ve güzel sanatları da yok saymıştır (Gordon, 2015: 654-655).

Modern pratiklerin ve modern düşünce yapısının eleştirildiği öncü düşünce akımının Frankfurt Okulu ve eleştirel teori olduğu söylenebilir. Eleştirel teori, modernitenin itici gücü olan araçsal akıl ve pozitivismin sosyal olana dair son sözü söyleme hakkını bilime vererek toplum üzerinde egemenlik kurma, düzene sokma aracı olarak kullanıldığını iddia eder.

Dahası, pozitivistimin indirgemeci anlayışının ve doğrulama ilkesinin olguları kavramada yetersiz kaldığını öne sürer (Horkheimer, 2005: 333-335).

Eleştirel teoriyi takip eden inşacılık ve post yapısalcılık ise pozitivistime, gözlemcinin sahip olduğu inanç, fikir ve varsayımlar dışında nesnel bir gerçeklik olup olmadığını sorgulayarak saldırır. Dünyanın gözlemlenmesi sırasında dünyaya anlam yükleyen gözlemcilerin, bilginin taraflı ve göreceli bir şekilde oluşumuna neden olduğunu iddia eden post-yapısalcılık, nesnel gerçeklik arayışının terk edilmesi gerektiğini iddia eder (Heywood, 2018: 116). Gerçekliğin sorgulanması ile başlayan ontolojik tartışmalar, pozitivistimin epistemolojik yaklaşımına sızır. Post-modern bakış açısı, rasyonel özne düşüncesi ile temellenen ampirik-analitik sosyal bilimin bütün epistemolojik pozisyonlarını reddeder. Ancak, yorumsamacılık ve eleştirel sosyal bilim de totalleştirici, sistematik ve kuramsal oldukları gerekçesi ile postmodernizm tarafından kabul edilmez (Erol, 1999: 17-18). Bu yaklaşımların ortaya çıkardığı tüm üst anlatılar ve kavramlaştırmalar, rasyonel özne varsayımına dayanması sebebi ile sorgulanmalıdır.

Zihnin bilgi iddiasının dış dünyada temellendirilmesi gerektiği şeklinde özetlenebilecek fenomenizm, nedensellik arayışını beraberinde getirir. Pozitivism, nedensellik arayışı ve sürekli bir varsayım sınaması ile hakikate ulaşma çabası olarak özetlenebilir (Ağcan, 2018: 97-98). Postmodern felsefe öncelikle rasyonel olan ile hakikatin neredeyse eşanlamlı olarak kullanılması yerine; söylemin ve retorik hakikat üzerindeki kuruculuğuna dikkat çekerek hakikatin sosyal mitolojiler gibi rasyonel olmayan faktörler tarafından da etkilendiğini iddia eder (Erol, 1999: 22).

Nesnelliğin, kesinliğin ve evrenselliğin sorgulanması temelcilik sonrası düşünce ile güçlenir. Zihin ile dünya arasındaki ayrımın yahut karşıtlığın olmadığı fikrinden hareketle temelcilik sonrası düşünce gerçekliğin dilsel olarak kurulduğuna ve bilginin tarihselliğine işaret eder. Söylemin anlam ve temsili kurduğu iddiası sebebi ile temelcilik sonrası söylem analizi ontolojik yokluktan hareket eder. Söylemin kurucu olması sebebi ile varlık yahut hakikat, kurucu yapısı itibarıyla eksik gerçekleşir. Görünüm, somutluk, temsil ve anlamlarında tam değildir. Temelcilik sonrası düşüncenin ana stratejisi olan yapı söküm stratejisi, verili kabul edilen ölçüt yahut temellere dayanan kavramların sorunsallaştırılması işlevini yerine getirir. Böylece nesnel ve evrensel görünen kavramların öznel ve tarihsel olarak inşa edilmiş yapısı ortaya çıkar (Ağcan, 2018: 104).

Postmodernistler ulus-devlet ve egemenlik kavramlarını sorgularlar. Postmodernistlere göre, devletin bölünmezliği, sınırlarının dokunulmazlığı üzerine kurulmuş olan egemenlik anlayışı da, Uluslararası İlişkiler teorileri de tıkanmış durumdadır (Karabulut, 2016: 273).

Baudrillard'ın Simülasyon Teorisi ise çağımızın içinde bulunduğu duruma ilişkin postmodern eleştirileri radikal bir noktaya taşır.

1.5.3. Uluslararası İlişkiler Disiplini ve Post-modernite

1.5.3.1. Post-modern Ontoloji ve Epistemoloji

Uluslararası İlişkiler bir disiplin olarak 20. yüzyılın başında gerçekleşen dünya savaşının ardından ortaya çıkmış ve aynı dönemde ilk büyük tartışma olan realizm ve idealizm arasındaki görüş ayrılığını davranışsalcılar ve gelenekselcilerin metodolojik tartışması takip etmiştir. Uluslararası İlişkiler disiplininin diğer bir büyük tartışması ise pozitivism ve post-pozitivism tartışması olarak adlandırılan epistemolojik ve ontolojik boyutları olan tartışmadır (Karacasulu, 2012: 107). Post-modernizm ve yapısalcılık sonrası düşünceler Uluslararası İlişkiler disiplinini farklı düşünmeye yönlendirmiştir. ABD'li düşünürlerin rasyonel eğilimlerinin disipline hâkim olan yapısı, farklı düşünme biçimlerinin Avrupa'da yaygınlaşmasına sebep olmuştur (Karacasulu, 2012: 110-111). Bu yeni düşünce biçimlerinden inşacılık, rasyonellikten bütüncül bir bakış açısı benimseyerek ayrılmaktadır. Bütüncül ontoloji, toplumsal yapıların, bu yapıları oluşturan aktörlerin davranışlarına indirgenemeyeceğini öne sürer. Bu indirgenemezlik prensibi, pozitivismin temel prensiplerinden bireyselci ontolojiye karşı çıkar. İnşacılık, gerçekliğin sosyal olarak yapılandırıldığını, dolayısıyla bu inşa edilen gerçekliğin çıkarların, kimliğin ve davranışların kabul edilebilirliği üzerinde etkili olduğunu öne sürer (Karacasulu, 2012: 118).

İnşacılık, sosyal gerçekliğin tercihleri etkilediğini öne süren diğer post-modern bakış açıları gibi içinde bulunduğumuz sosyal dünyanın ve kolektif düşüncelerin tanımladığı kimliklerin etkisini (Karacasulu, 2012: 120) göz önünde bulundurmak üzerine kurulmuştur. Bu bağlamda Uluslararası İlişkiler'de karşımıza çıkan yapı da yalnızca materyalist bir yapı olarak değil, normlar, kurallar ve inançların da etkili olduğu sosyal bir inşa olarak yorumlanmalıdır (Karacasulu, 2012: 122).

Konstrüktivistler yapıyı sosyal açıdan tanımlar (Bozdağlıoğlu, 2012: 129). Konstrüktivistler, devlet çıkarlarının da rasyonel olarak belirlenmediği, kimlik tarafından belirlendiğini sosyal bir süreç olduğunu iddia eder (Bozdağlıoğlu, 2012: 132). Dolayısıyla kimlikten bağımsız bir çıkar kavramı mevcut değildir. Kimlik ve yapının birbirine bağlanması (Bozdağlıoğlu, 2012: 150) çıkar kavramını sübjektif bir kavram haline getirir. Bu yaklaşımla, devletin dış politika amaçlarını ve çıkarlarını materyalist bir kar maksimizasyonu durumuna indirgeyen pozitivist yaklaşımların ötesine geçilmiştir.

Postmodernitenin yükselişiyle Uluslararası İlişkiler disiplinine giren bilimsel gerçekçilik ya da toplum bilimlerinde kullanıldığı şekliyle eleştirel gerçeklik de disiplinin temel varsayımlarını sorgulamıştır. Eleştirel gerçeklik, Uluslararası İlişkiler disiplinini bilim felsefesi tartışmalarına çekmiştir. Ayrıca eleştirel gerçeklik, uluslararası olarak tanımladığımız çalışma alanının ne şekilde belirleneceğine ilişkin ontolojik bir çerçeve sağlamıştır. Eleştirel gerçeklik, pozitivistin sınırlarını aşarak, pozitivist sonrası yaklaşımlarda çokça rastlanan bilim karşıtı olma durumuna düşmeden bilimsel bir yaklaşım sunar (Yalvaç, 2012: 2-3).

Uluslararası İlişkiler disiplini dünyada ve Türkiye'de pozitivistin hâkim olması sebebiyle bilim felsefesi tartışmalarından uzak kalmıştır. Bu durum sebebiyle, Uluslararası İlişkiler disiplininde gerçekleşen araştırmalar teorilere takılıp kalmış, teorilerin altında yatan felsefenin incelenememesine sebep olmuştur. Pozitivistin hâkimiyeti araştırmacıları, sınırları belirlenmiş Uluslararası İlişkiler disiplinine diğer felsefe ve disiplinlerden alınan kavramları uygulamaya mahkûm etmiştir. Eleştirel gerçekçilik pozitivist olarak adlandırılmayacak ancak bilimsellik iddiası bulunan bir Uluslararası İlişkiler perspektifi sunar. Eleştirel gerçekçilik, pozitivist yaklaşımların temelci anlayışlarına da post-pozitivist yaklaşımların görecelilik tutumuna da bağlı kalmadan bilimsel bilgiye ulaşmanın peşindedir. (Yalvaç, 2012: 4-6). Bu bağlamda eleştirel gerçeklik, gerçekliği post-pozitivistlerin yaptığı gibi yalnızca söylem ve dil ile bağlantılı olarak nitelemez (Yalvaç, 2012: 7). Diğer taraftan pozitivistin düştüğü hataya düşerek toplum ve insan gibi kapalı olmayan sistemlerin evrensel yasalarının bulunabileceği iddiasında bulunmaz (Yalvaç, 2012: 8).

Gerçeğin bilgisi ile gerçeklik arasındaki ayrımı dikkat çeken eleştirel gerçeklik, gerçeğin bilgisine ne duyumlardan yola çıkan ampirik yöntemle ne de yorumsamacılığın söyleme indirgediği göreceli çıkarımlarla ulaşılabileceğini öne sürer: "Bilim ancak gerçeğe bir derinlik anlayışıyla yaklaştığı zaman bilimsel uğraşa bir anlam verebilir" (Yalvaç, 2012: 8-11). Bu durumda, gerçeğin katmanlı bir yapısı olduğu ve katmanlı bir ontolojik anlayışı ve çoğulcu bir epistemoloji ile gerçeğin bilgisine ulaşabileceği fikrine ulaşılır (Yalvaç, 2012: 11-13).

1.5.3.2. Postmodern Düşüncenin Bakış Açısıyla Kimlik ve Ulus Devlet

Ontoloji ve epistemoloji tartışmalarının yanı sıra postmodernitenin ortaya çıkmasıyla Uluslararası İlişkiler disiplini, pozitivistin ilgilenmediği kültür ve kimlik kavramlarını irdelemeye yönelmiştir. Günümüzde kimlik ve kültür, devlet ve ekonomi gibi Uluslararası İlişkilerin önemli temaları haline gelmiştir (Keyman, 2012: 40-41).

Kimliğin Uluslararası İlişkiler disiplini ile bağlantısı modernite kavramıyla ilintilidir. Keyman, modernite içi olanla modernite dışı olanın kimliği nasıl oluşturduğunu ve bu modernite çerçevesinde oluşan karşıt kimliklerin Uluslararası İlişkilerin yapısını nasıl etkilediğini şöyle açıklar: "Modernite Uluslararası İlişkilerin tarihsel ve epistemik bağlamını kurar. Bu nedenle, Uluslararası İlişkiler kuramında devlete atfedilen öncü ve kurucu aktör olma niteliği, kuramın tarihsel ve epistemik bağlamını kuran modernite tartışması yapılmadan anlaşılabilir. Modernite bir taraftan ulus-devleti kapitalizm ile birlikte kendi kurucu ögesi yaparken, diğer taraftan özne ile nesneyi, siyaset ile ekonomiyi, ulusal ile uluslararası ve içerisi ile dışarısını birbirinden ayıran bir kültürel sistem üzerine hareket eder. Bu anlamda, modernite Uluslararası İlişkiler kuramı bağlantısı, bize hem kuram içinde yapılan düzen-demokrasi, güç-ilerleme, devlet-ekonomi ve güvenli içerisi- düşman dışarı ayrımının epistemik temelini, hem de kuramın devlete verdiği kurucu rolü anlamamıza katkıda bulunur. Modernitenin kurduğu kültürel sistem belik-öteki ilişkisine dayanmaktadır. Bu ilişki içinde modern olan rasyonel, kalkınmacı ve ilerlemeci niteliği içinde benlik anlayışını kurarken, modern içi ya da dışı farklı olan kimlikler modernleşmesi, denetlenmesi ve dönüştürülmesi gereken ötekiler olarak tanımlanır. Uluslararası İlişkiler içinde bu öteki Batı-dışı farklı coğrafyalar, farklı kültürler kimliklerdir. Bu anlamda, farklı olan modernleşmesi, denetlenmesi ve dönüştürülmesi gereken öteki olarak tanımlandığı sürece, Uluslararası İlişkiler kuramı aynı zamanda devlet yoluyla ötekini denetleme eylemi olarak da görülebilir. Uluslararası İlişkiler kuramı bu anlamda bir taraftan devlet-merkezci bir nitelikte hareket ederken, diğer taraftan da modern-dışı farklı kimlikleri ötekileştiren bir niteliği de içerir. Bu ötekileştirme süreci, modern Uluslararası İlişkiler kuramının kuruluş aşamasında Osmanlı İmparatorluğu, Soğuk Savaş döneminde Sovyetler Birliği iken bugün İslam'dır. Her üç örnekte de, farklı olan düşman-öteki olarak tanımlanmakta, uluslararası sistem düşman-ötekine karşı güvenliğin sağlanması gereken bir çatışma mekânı olarak görülmekte ve sonuçta güvenliğin ve çatışmanın temel aktörü olarak devlet kabul edilmektedir. Böylece, Uluslararası İlişkiler kuramının devlet-merkezci işleyişi içinde belli bir kültürel sistem üzerine inşa edildiğini söyleyebiliriz. Bu kültürel sistem, dolayısıyla modernite ve Uluslararası İlişkiler bağlantısı, farklı eleştirel kuramlarda farklı nitelikler içinde tanımlanmaktadır" (Keyman, 2012: 43).

Keyman, kimlik ve kültür tartışmaları ve ayrışmalarının Uluslararası İlişkiler disiplininde ulaştığı son noktayı ifade eden Medeniyetler Çatışması tezine karşı farklılıklar arası diyalogun yanı sıra modernite söylemini ve Batı'nın evrenselciliğini sorgulamayı önerir (Keyman, 2012: 58).

Modernitenin görünülerinden olan kültürel bölünmenin sorgulanmasının yanı sıra modernitenin başat kurumu olan ulus-devlet de postmodern dönemde sorgulanmıştır. Ulus-devletler ülkesel, egemen, merkezi ve ulusal olma özellikleriyle tanımlanırlar. Ulus-devletlerin bazı niteliklerine daha önceki diğer devlet biçimlerinde rastlansa da bu formlar sayılan özelliklere ulus devletin sahip olduğu ölçüde ulaşamamıştır (Yurdusev, 2012: 65). Ulus devlet ölçeğinde bir merkezileşmeye ulaşılamamıştır. Merkezileşmenin yanı sıra ulus devletler bütünleşmiş yapılar olmaları sebebiyle birey üzerinde doğrudan bir nüfuza ve tahakküme sahip olmuştur (Yurdusev, 2012: 68).

Birey üzerinde kurduğu baskı ve sebep olduğu milliyetçilik savaşları, modernitenin en önemli kurumu olan ulus-devletin barış ve refah getirdiği fikrini gözden düşürmüştür. Yurdusev, ulus-devletlerin daha fazla özgürlük ve katılım getirdiği fikrini, ulus-devlet modelini kent-devletiyle karşılaştırarak yanlışlar (Yurdusev, 2012: 70-71). Yurdusev'e göre ulus devletler verimsiz ve maliyetli bürokratik yapıları sebebiyle insanlığın refaha ulaşmasına engel teşkil eder. Dahası ulus-devletlerin homojen nüfus yaratma gayesi, kültürel çeşitliliği yok ederek kültürel üretime engel olur. Yurdusev'e göre ulus devletin önceki siyasi yönetim biçimlerine tercih edilmesi gerektiği fikri modernist bir yanılsamadır (Yurdusev, 2012: 74).

Görüldüğü üzere postmodern düşünce biçimi, Uluslararası İlişkiler disiplininin hâkim aktörü olan ulus-devlet kurumu ve Uluslararası İlişkiler disiplininin hâkim yaklaşımı olan pozitivist eleştirmektedir. Post modern düşüncenin kaynaklık ettiği yaklaşımlar, pozitivistin ontoloji ve epistemoloji anlayışına alternatif üretme çabasıdır. Nitekim bu çalışmada da Baudrillard'ın simülasyon teorisi, toplumsal hareketler ve küresel durumun anlaşılması için pozitivist yaklaşımlara alternatif bir model olarak kullanılmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

SİMÜLASYON TEORİSİ

2.1. Baudrillard'ın Simülasyon Teorisinin Temel Kavramları

2.1.1. Simülasyon ve Simüle Etmek

Baudrillard'ın endüstri sonrası toplumu betimlemek için kullandığı simülasyon teorisi, yeni küresel durumun, bireyin ve toplumun gerçeklik ilkesini ortaya koyarak toplumsal hareketlerin anlaşılması için yeni bir paradigma sunar. Bu bölümde, Yeni Toplumsal Hareketlerin yorumlanmasında, simülasyon teorisinin kullanılması için bu teorisin temel kavramları açıklanacaktır.

Simülasyon terimi, çağımızda teknoloji ile ilintili birçok alanda kullanılan simülasyon modelleri ve tekniklerinin hayatımıza girmesi nedeniyle teknolojik bir terim olarak anlaşılmaktadır. Deprem simülatörleri, uçuş simülatörleri, savaş simülatörleri gibi, yazılım ve donanımın bir araya gelerek, gerçek durumun güvenli bir benzerinin yaratıldığı teknolojik sistemlerin yaygınlığı sebebiyle oluşan bu genel kanı ile aynı doğrultuda Türk Dil Kurumu (TDK) da simülasyon terimini 'öğrence' ve 'benzetim' kelimeleri ile açıklamaktadır.

Baudrillard'ın kullandığı anlamda simülasyon, teknolojik bağlamının yanı sıra toplumsal, politik, kültürel ve ekonomik alanları da kapsayan bir terimdir. Baudrillard'ın kullandığı simülasyon terimi, özünde olmayan bir şeyi var gibi göstermek anlamını taşır. Simülasyon, bir gerçeğin sahip olduğu göstergelere sahip olmasına rağmen, gerçek olmayandır (Adanır, 2017: 27-28).

Baudrillard, gizlemek fiilini, sahip olunan şeye sahip değilmiş gibi yapmak şeklinde tanımlarken; simüle etmek fiilini sahip olunmayan şeye sahipmiş gibi yapmak olarak tanımlar. Birisi varlığa işaret ederken, diğeri yokluğa gönderme yapar. Ancak ifade edilen '-miş gibi yapmak', simüle etmek terimini tam olarak karşılamaz. Simülasyon, gerçekle sahte arasındaki farkın ortaya çıkmasını sağlayan gerçeklik ilkesini işlevsiz kılarken, 'miş gibi yapmak' gerçeklik ilkesine zarar veremez. Gerçeklik ile 'miş gibi yapan' arasında açık seçik, gizlenmeye çalışılan bir fark vardır.

Baudrillard, simüle etmek ile 'miş gibi yapmak' arasındaki farkı belirginleştirmek için hasta kişi örneğini kullanır. Hastaymış gibi yapan bir kişinin hasta olup olmadığı ateşini ölçmek gibi basit yöntemlerle ortaya çıkartılabilir. Hastalığı simüle eden kişi ise ateş, öksürük gibi hastalığın semptomlarını gösterir. Bu durum, hastalığın teşhisi için semptomları değerlendirmeye alan modern tıbbi çaresiz bırakır. Hasta olmamasına rağmen hastalığın semptomlarını gösteren kişiye ne hasta ne de sağlıklı teşhisi konulabilmektedir. Benzer bir

çaresizlik, orduların deli ya da eşcinsel simülatörünü çürüğe ayırma konusunda kullanılmasında ortaya çıkar. Ordu, bir deliyi ya da eşcinseli bu denli iyi taklit edebilen birisi herhalde gerçekten öyledir düşüncesi ile simülatörleri de çürüğe ayırır (Baudrillard, 2011: 15-16).

Deliliğin ve hastalığın semptomlarını gösteren simülatörlerin modern kurumlarca 'gerçeklik' olarak algılanması gibi sanat, demokrasi, güvenlik, politika, haber, hegemonya, skandal gibi pek çok kavram da aynı yöntem ile simüle edilebilir. Örneğin, bir güvenlik simülasyonu, güvenli olmayan bir yeri güvenliğin semptomlarını göstererek güvenli görünüm kazandırır. Alışveriş merkezlerine ya da havaalanlarına girerken araçların bagajının güvenlik görevlisi tarafından açılıp kapatılması, güvenlik simülasyonuna örnek gösterilebilir. Bireyler, alışveriş merkezini ya da havaalanını terör saldırısına karşı koruması mümkün olmayan bu simülasyon sayesinde, buldukları yerin güvenli olduğu düşüncesine (simülakr) kapılır. Benzer şekilde demokrasi simülasyonu, demokrasinin olmadığı bir ülkenin demokrasinin semptomlarını göstererek demokratik görünüm kazanmasını sağlar. Demokrasi simülasyonu, serbest seçimler, parlamento, kuvvetler ayrılığı (Ural, 1999: 451-452) gibi semptomları göstermesi durumunda gerçek demokrasi olarak algılanır. Seçilen hükümetler, demokratik meşruiyetle ülkeyi yönetirken vatandaşlar ve uluslararası toplum da iktidarın meşruiyetini kabul ederler (Sitembölükbaşı, 2000: 142, 154). Bu örnekten de anlaşılacağı üzere simülasyon bir gerçekliğin, göstergelerine indirgenmesi aracılığı ile kurulur. Batılı düşünce pratiği, göstergeyi veya semptomu gerçek olarak kabul eder. Bu sebeple simülatörler konusunda çaresiz kalır.

Sayılan simülasyon örnekleri hastalık, güvenlik, demokrasi gibi birbirinden uzak kavramlar olsa da, semptomlarının modernite tarafından belirlenmesi bu örnekleri birbirine bağlar. Hastalığı tanımlayan modern tıp da demokrasiyi tanımlayan sosyal bilimler de sırtını moderniteye yaslar. Başka bir ifade ile simülatörlerin de karar vericilerin de 'gerçeklik ilkesi' modernitedir. Batılı bilginin tanımladığı semptomlardan yola çıkarak hareket eden bir simülatör, doktor heyetini; bir diktatör ise uluslararası toplumu inandırabilir. Bu durumda bir sonraki başlıkta açıklanacağı üzere, bir simülakr ortaya çıkar ve hiper-gerçeklik oluşur. Modernite temeline kurulmuş bilim ya da kurumların, moderniteye yaslanan simülatörlere karşı çaresiz kalmasının sebebi, gerçeklik ilkesine sadık kalma zorunluluğudur (Gönül, 2008: 25). Bu sadakat, simülasyonun gerçekliğe kısa devre yaptırarak göstergeler aracılığı ile onu yeniden üretmesini sağlar (Adanır, 2016: 160).

Simülasyon teorisine göre günümüzde toplumlar simülasyon evreninde yaşamaktadır. Tüm gelişmeler, hakikatin yerini simülasyonlar vasıtasıyla ele geçiren bir üst gerçeklik

aşamasında cereyan eder (Güzel, 2015: 69). Şüphesiz bu durumda, hastalıkların semptomlarına indirgenmesi gibi kavramların da göstergelere indirgenmesinin payı büyüktür.

2.1.2. Simülakr ve Gerçeklik İlkesi

Baudrillard'ın düşüncesinin yapı taşlarından birisi olan gerçeklik ve gerçeklik ilkesi kavramının anlaşılması, simülakr teriminin kavranmasını kolaylaştırır. Modern toplumlarda gerçeklik, bireylerin her gün toplumsal, politik, kültürel ve ekonomik yaşam karşısında hissettikleri duygudur. Baudrillard'a göre gerçeklik ilkesi, bir toplumun oldukça uzun sürede çalışıp, çabalayarak oluşturduğu, biçimlendirdiği ve kendisine neredeyse ahlaki kurallara boyun eğmesine boyun eğdiği bir ilkedir (Adanır, 2017: 106-107). Akdeniz'e göre Batılı toplumlar için bu ilke modernitedir (Gönül, 2008: 25). Baudrillard da bu ilkenin modernite olduğunu açıkça ifade etmese de şu sözleriyle işaret eder:

"Başka kültürlerin varlığından habersiz oldukları Gerçeklik modern Batılı Akıl tarafından keşfedilmiş olup, Evrensel giden yolda önemli bir dönüm noktasıdır. Bu dönüm noktasında karşımıza bütün öte dünyalardan kurtulmuş, nesnel bir dünya çıkmaktadır" (Baudrillard, 2015b: 35).

Baudrillard'a göre simülakr, bir gerçeklik olarak algılanmak isteyen görünümdür. (Baudrillard, 2011: 7). Simülakr, simülasyonun yol açtığı üst gerçekliktir. Örneğin modernleşmesini tamamlamış toplumlar, artık toplum olma özelliğini yitirmiştir. Bu toplumlar, simülasyon evreni içinde yaşayan modern toplum simülakrları olan kitlelerdir. Kitleler, modernleşmenin erken aşamalarındaki özüne uygun şekilde modern, akılcı toplumlar gibi algılanmaktadır (Adanır, 2017: 110). Bu görünümün sebebi kitlelerin, modern toplumun göstergelerine sahip olmasıdır. Diğer taraftan modernleşmemiş toplumlar, modern toplumlarla aynı dünyayı paylaşmamaktadır. Çünkü bu toplumlar modern anlamda bir gerçeklik ilkesine sahip değildir (Adanır, 2017: 112). Bu sebeple modernleşmemiş toplumlarda ortaya çıkan simülasyonlar üst gerçekliğe, yani simülakra sebep olamaz (Gönül, 2008: 32). Baudrillard, modernleşmeyi amaç edinmiş bir ülke görünümündeki Türkiye'nin, modern topluma özgü biçimleri benimsediğinde modernleşeceği yanılgısı içinde olduğunu ifade eder. Türkiye'nin içinde bulunduğu geleneksel düşünce yapısının biçimin öz olduğuna dair yanılgısı, gerçeklik ilkesini göz ardı etmesi sebebiyle ancak 'modernleşmiş gibi yapmak' olarak algılanmaktadır (Adanır, 2017: 117-118). Modernleşmenin tek yolu, zihinsel dönüşüm aracılığı ile modern gerçeklik ilkesinin kabulüdür. Aksi halde kendisini kültürle ve geleneklerle hakikatlendiren toplumların ürettiği modernleşme ya da demokrasi simülasyonları üst gerçekliğe (simülakr) ulaşamayacak; bu toplumlar modern ya da demokratmış gibi görünmek isteyen toplumlar olarak algılanacaktır (Gönül, 2008: 38). Başka bir ifadeyle dünyanın içinde bulunduğu

simülasyon aleminde bir gerçeklik olgusu, gerçeğin semptomlarını gösteren simülasyonların simülakrları tarafından emilmiştir (Calis, 2017: 84). Tek gerçeğin simülakrlar olduğu bu evrende (Baudrillard, 2011: 12) moderniteye dayanmayan simülasyonlar işlevsizdir; bu simülasyonlar hiçbir zaman ilerlemeye, yön vermeye, değişikliğe neden olamaz (Gönül, 2008: 38-39). Bu sebeple simülasyon dünyasının hiper-gerçeği olamadan kaybolur (Akdeniz, 2007: 36).

Akdeniz, simülakr ve gerçeklik ilkesi arasındaki ilişkiyi Irak savaşında karşı karşıya gelen intihar bombacısı ve Amerikan askeri üzerinden ortaya koyar. Akdeniz'e göre işgalci askerin davranışları, Baudrillard'ın kuramına uyan bir simülakrdır. Batı uygarlığının küresel iktidar olma arzusunun (gerçek) üzeri insanlığı kurtarma, insanlığa adalet ve huzur dağıtma simülasyonu ile örtülmüş ve askerin bedenine eğitim, medya, kültür, sinema gibi mekanizmalar ile yüklenmiştir. Bu görünüm, gerçeklik ilkesini moderniteye dayandırdığı için demokrasi savaşçısı Amerikan askerinin öldürme simülakrını ortaya çıkarır (Akdeniz, 2007: 36). Amerikan askerinin davranışları, modern Batı'nın modernleşmemiş toplumlardan beklentilerine, yani sahip oldukları simgesel savunma düzenini yitirip liberalizm, demokrasi ve bunlarla iç içe geçmiş gösteri düzeninin parçası olmasına (Baudrillard, 2012b: 19) hizmet eder. Amerikan askerinin demokrasi için öldürme davranışı Batı uygarlığının gerçek isteminin (küresel hegemonya) üstünü örten hiper-gerçektir (Gönül, 2008: 79). Diğer tarafta yer alan intihar bombacısı ise modernitenin oluşmasında tarihsel nedenler ile yer almamış bir kültür ve gelenekten gelir (Akdeniz, 2007: 36). Canlı bombanın ne olduğunu gösteren tinsel davranışlarının bir modernite gerçeği yoktur. Bu sebeple, Baudrillard'ın kuramına göre simülakr oluşturmaz, kaybolup gitme semptomlarını (ölümü) tercih ettiğinden bu dünyada bir hiper-gerçeği oluşmaz (Gönül, 2008: 79). Baudrillard'ın kuramından hareketle, Amerikan askerinin demokrasi uğruna verdiği mücadele, bir kara deliğe (simülakr) dönüşerek, yüz binlerce sivilin ölümünü yutmuş ve unutturmuş; intihar bombacılarının ölümü ise simülasyon evreninde simülakra dönüşmeden kaybolmuştur.

Akdeniz ise canlı bombanın kaybolup gittiğini söyleyen Baudrillard'ın simülasyon kuramına karşı çıkar. Kültür, gelenek ve inançları ayrı bir gerçeklik ilkesi olarak kabul eder ve davranışları moderniteye dayanmayan canlı bomba benzeri ortaya çıkışların (emergence) moderniteden özgürleşme dinamikleri oluşturacağını iddia eder. Akdeniz, canlı bombanın da bir hiper-gerçekliğinin oluştuğu ve bu hiper gerçekliğin, Batı uygarlığının iktidarına ve onun küresel hegemonyasına karşı direnen medeniyetlerin güçlenmesine veya yeni medeniyetlerin oluşumuna katkıda bulunulacağını öne sürer (Gönül, 2008: 79).

Baudrillard, simülakr kavramı ile simülasyon arasındaki ilişkiyi üretim simülasyonunun bir üst gerçeğine dönüşen 'simülakr fabrikalar' (Baudrillard, 2011: 175) ile somutlaştırır:

"Batı Almanya'da bulunan ancak hiçbir şey üretmediği halde işsiz insanlara geleneksel çalışma sürecine ait işler verip çalıştıran ve tüm faaliyetleri fabrikalar arası karşılıklı sipariş, rekabet, yazışma, muhasebe işlemlerinden ibaret olan ve hep birlikte muazzam bir şebeke oluşturan şu simülakr-fabrikalar adlı gerçeklik hangi bilim kurgu yazarının aklına gelebilir? Anlamsız bir şekilde boşu boşuna çalışıp üreten bu fabrikaların ürettikleri maddeler günlük yaşamda hiçbir işe yaramamaktadır. Üstelik bu hayalet fabrikalardan biri günün birinde gerçekten iflas etmiş ve çalışanları ikinci bir kez işsiz bırakmıştır. Simülasyon budur. Bunlar yalancaktan fabrikalar değil, gerçek ya da hiper-gerçek fabrikalardır. Sonuç olarak bunlar ciddi olarak tanımlanabilecek fabrikalara ait gerçek üretimin de hiper-gerçek evreni doğrultusunda yorumlanmasına neden olmaktadır. Burada insanı hayretler içinde bırakan şey, gerçek/yalancı fabrika karşıtlığı değil, tam tersine ikisi arasındaki farksızlıktır. Oysa bu farksızlık gerçek fabrikalardaki üretimin de bu simülakr işyerindekinden farklı bir amaca sahip olmadıkları düşüncesini çağrıştırmaktadır. Üretim adlı öykünün bu bölümüne gerçek bir bilimkurgusal nitelik kazandıran şey, işte bu hiper-gerçek düzeydeki benzerliktir" (Baudrillard, 2011: 174).

Simülasyon teorisine göre üretim çağı artık sona ermiştir (Adanır, 2016: 113). Bir üretim simülasyonu vardır. Üretimin iflas, istihdam, rekabet, üretim alanı, işçi, grev gibi semptomlarını göstermesine rağmen üretim simülasyonunun ürettiği hiç bir şey yoktur. Bu simülasyon, kapitalist egemenlik biçiminin sürdürülmesi amacıyla hizmet eder (Adanır, 2016: 115). Ayrıca, emeği üretkenlikten arınmış (tözünü yitirmiş) salt göstergeye dönüştürerek (Adanır, 2016: 117) bireylerin çalışma adlı sürekli meşguliyet ile denetim altına alınmasını sağlar. Bu meşgale, toplumu başka bir yapılanma düşlemekten alı koyar (Baudrillard, 2016: 25). Emek artık bir güç değil göstergedir (Baudrillard, 2016: 22). Üretim ise tüketim sisteminin göstergelerinden sadece birisidir (Adanır, 2016: 124). Üretimin son bulması sebebiyle gerçek anlamda fabrikalar ortadan kaybolmuştur (Adanır, 2016: 133). Fabrikaların yerine geçen, fabrikaları model olarak alan fabrika simülakrları aracılığıyla kapital, akıl hastanelerinin uygarlaşma sürecindeki normalleştirme ve caydırma görevini toplumun tamamını hedefleyerek yerine getirir (Adanır, 2016: 134).

2.1.3. Üç Simülakr Grubu

Baudrillard simülakrları imgeye özgü basamakları sıraladığı özgün yöntemine paralel biçimde (Baudrillard, 2011: 19) üç gruba ayırır:

Birinci grubu uyumlu olarak nitelendiren Baudrillard, bu gruba tanrının yarattığı ideal doğanın aynısını oluşturmayı amaçlayan, imgeleme ve taklit üstüne kurulmuş doğal

simülakrları yerleştirir (Baudrillard, 2011: 168). Bu gruptaki simülakrların gerçeklikle bağlantısı sürer. Gerçeklik ilkesi, doğanın yerine geçen tanrıdır. Gerçeklik ilkesi tanrısal metafizik ilke olduğunda, hayatı ve insanları tanrı simüle eder. Tanrı, bu dönemde insanın ekonomik, politik, toplumsal, ahlaki, hukuki, kültürel gibi tüm eylemlerinde belirleyicidir (Adanır, 2017: 132). Örneğin zaman konusunda belirleyici ilkel dönemde belirleyici doğa iken önem taşıyan baharın gelişi, tanrının doğayı simüle etmesi ile yerini kutsal aylara bırakır. Doğanın belirleyici olduğu dönemde ortaya çıkan iktidar güce dayanırken tanrının belirleyici olduğu dönemde iktidar tanrıya dayanır. Sarup, taklitçelerin (simülakr) birinci grubunun oluştuğu düzeni, erken modernlik olarak adlandırır. Bu dönem, Rönesans'tan Sanayi Devrimi'ne dek sürmüştür. Rönesans öncesi feodal toplumda şeyler neyse odur, açık seçiktir. Her şey, işlevini birden çok anlama gelmeksizin yerine getirir. Toplum ve kavramlar üzerinde hüküm süren bu kesin hiyerarşi, burjuvazinin yükselişi ile son bulmuştur (Sarup, 2017: 230).

İkinci gruptaki simülakrlar tüm üretim düzenini kapsayan enerji ve güç üstüne kurulmuş, makinelerle somutlaşan, üretici özelliğe sahip üretken simülakrlardır. Evrensel boyutta insana inanmayı hedefleyen, sürekli yayılma eğiliminde olan ve nerede başlayıp bittiği belli olmayan bir enerjiyi özgürleştirme peşinde koşan simülakrlardır (Baudrillard, 2011: 168). Gerçeklik ilkesi, üretim ve modernitedir. Dolayısıyla toplumsal yaşamın belirleyici kodu modernitedir. Güneşe göre düzenlenen çalışma saati artık üretime göre düzenlenir. Güneşin doğuşunun ve batışının yerini vardiyalar alır. Güneşin hangi konumda olduğunun önemi kalmaz. Baharın gelişi ya da kutsal günlerin yerini, resmi bayramlar ve belirlenmiş tatil günleri alır. İktidarı kol gücü ya da tanrı değil, üretim araçlarına sahip olmak belirler.

Sarup, ikinci grup simülakrların oluştuğu dönemi modernlik olarak adlandırır. Sanayi Devrimi'nin gerçekleşmesi ile ikinci simülakra düzeni ortaya çıkar (Sarup, 2017: 230). Rasyonalite, aklın egemenliği ve nesnel gerçeklik ilkesi Batılı bilgi tarafından bu dönemde keşfedilir (Baudrillard, 2015b: 35).

"Bu paradigmalarda düzenli refah toplumları (Batı uygarlığı) ve homojen insan sistemleri (modern devlet) yaratmak için bilgi teorileri ve söylemler ideolojisi (modernite) ile üretilen yapıları korumak için baskıcı uygulamalara başvurulmuştur" (Akdeniz, 2007: 32).

Baudrillard'a göre modernleşmenin ürettiği en önemli kavram olan gerçeklik ilkesi (modernite), önce soylular, büyük burjuvalar ve askerlerin aydınlanmasını sağlayan, sanayileşmiş kapitalizmi egemen hale getiren rasyonel düşünceye ihtiyaç duyduğu 'iman' ve tanrıyı bahşeder. Tek başına akılcı düşünce toplumsal dönüşümü sağlayamaz. Topluma eğitim

yolu ile yeterli bilginin verilmesi ile toplumun tanrısal metafizik ilkenin egemenliğinden kurtulması arzulanır (Adanır, 2017: 131-133).

Sanayi üretiminin birincil öncelik olduğu burjuva sınıfı döneminin, yani modern dönemin sonunda üretim de dâhil olmak üzere tüm gerçekliğin ortadan kalkması ve üretimin gerektirdiklerinin yerini modeller, taklitçeler, gösteriler ve simülasyonun hiper-gerçekliğinin almasıyla postmodernlik aşamasına geçilir (Sarup, 2017: 230).

Baudrillard üçüncü grubu, bilgi model ve sibernetik oyunlardan oluşan, total bir işlemsellik, hipergerçeklik ve mutlak bir denetimi hedefleyen simülasyon simülakrları olarak tanımlar (Baudrillard, 2011: 169). Bu dönemde üretimin yerini alan toplumsal yeniden üretim, teknoloji devrimi ile beraber toplumun ana örgütlenme ilkesi olarak üretimin yerini alır (Sarup, 2017: 230). Gerçeklik ilkesi, üretim ve moderniteden simülasyonun kendisine kayar. Artık tek gerçeklik, simülasyonun kendisidir. Simülasyon ilkesi hüküm sürer (Baudrillard, 2011: 169). Baudrillard'ın Batı toplumları için kullandığı gerçeklik ilkesinin yitimi ifadesi, simülasyon ilkesinin belirleyici olmasını işaret eder (Baudrillard, 2012: 18).

Sarup, şu an simülakrların üçüncü düzeninde, yani postmodernlik döneminde yaşadığımızı öne sürer. Medya ve iletişim toplumunda insanlar kendisini dış 'gerçeklikle' ilişkisi neredeyse kalmamış imgeler ve taklitçeler oyununa kaptırmış görünümündedir. Sarup Baudrillard'ın günümüz simülasyon evreni, yani postmodern evre ile ilgili düşüncelerini şu cümleler ile ifade eder:

"Yeni postmodern evren her şeyi taklitçe yapmayı kafasına koymuş gibidir. Bu yeni evrenle Baudrillard'ın anlatmak istediği, hepimizin de belli taklitçeleri kullandığımız, bunların dışında 'gerçek' diyebileceğimiz hiçbir orijinalin olmadığı, taklit dışında ayrıca taklidi yapılacak bir 'orijinalin' bulunmadığı bir dünyadır. Gerçek dünya denecek bir dünya yoktur artık bundan böyle, 'öykünme'nin ya da 'benzetme'nin karşıtı oluşuyla tanımlı bir 'gerçeklik' alanından söz edilemez, yalnızca gerçeklik taklitlerinin bulunduğu bir düzlem söz konusudur" (Sarup, 2017: 231).

Tablo 2.1 Üç Simülakr Grubu

Simülakr Grubu	(Gerçeklik) ilkesi	Gündelik hayat ve iktidarı düzenleyen unsur	Yöntem	Mücadele alanı
1.Grup simülakrlar	Tanrısal metafizik	Din	Skolastik	Din Savaşları
2.Grup simülakrlar	Nesnel Gerçeklik	Üretim	Rasyonalite	Üretim araçlarının kontrolü için mücadele/Modernite içi mücadele
3.Grup simülakrlar	Simülasyon ilkesi (Gerçeklik ilkesinin hayaleti)	Tüketim /Yeniden üretim	Hiper-rasyonalite	Simülasyon araçlarının kontrolü (mücadele simülasyonu)

Kaynak: Baudrillard, 2011: 17, 18, 39, 41, 168, 174; Adanır, 2017: 131-138

Özetle, Baudrillard simülakrlar düzenini üç gruba ayırır. Birinci grupta yer alan simülakrlar, tanrısal metafizik ilkesine göre; ikinci grupta yer alan simülakrlar ise nesnel gerçeklik ilkesine göre şekillenir. Nesnel gerçeklik, akılcı düşünceye dayalı bir çeşit zihinsel metafizik gerçekliktir. Üçüncü grup simülakrlar ise simülasyon ilkesine dayanır. Bugün üçüncü grup simülakrlar düzeninde yaşanmaktadır. Artık, toplumlar için belirleyici olan simülasyon ilkesidir. Reklamcılık, medya, enformasyon, iletişim ağları gibi alanlar kendi başına birer dünya haline gelir.

İkinci grup simülakrlar, gerçeklikle bağıını tamamen kaybetmiş, gerçeğin yokluğunu gizlemeye çalışan günümüz simülasyonlarını ve bu simülasyonların simülakrlarını anlamak için yol göstericidir. İkinci grup simülakrların ortak toplumsal evreni, nesnel gerçeklik ilkesidir. Önemli toplumsal dönüşüm ve gelişmeler, (bir alt gerçeklik ilkesinin belirlediği) burjuva dünya görüşü ve (başka bir alt gerçeklik ilkesi) Marksist dünya görüşü doğrultusunda aynı toplumsal evrene (nesnel gerçeklik ilkesine) samimi bir şekilde iman edip farklı çıkarsamalar yapılması sonucu ortaya çıkmıştır (Adanır, 2017: 135).

Üçüncü grupta yer alan simülakrlar, simülasyon ilkesinde vücut bulur. Bu simülasyon evreninde tüm kavramlar, özünü kaybederek göstergeye dönüşür. Örneğin üretim üretme işlevini yitirerek bir kontrol mekanizması işlevini üstlendiği üretim simülasyonu haline gelir (Baudrillard, 2011: 174). Üretim simülasyonunun ortaya çıkardığı fabrika simülakrları, üçüncü grup simülakrlar arasında sayılabilir. İkinci grup simülakrlar içinde üretici bir görünümde olan politika ise, karşıt siyasi partinin hükümeti kurmasının sistemde değişikliğe yol açmadığı mücadeleye dönüşür. Başka bir ifade ile bir iktidar simülasyonu oluşturma zeminine dönüşür. (Adanır, 2017: 139). Muhalefet iktidarın, iktidar oluşunun en önemli göstergesi halini alır.

Adanır, Baudrillard'ın görüşlerinden hareketle, bir noktadan sonra gerçeklik ilkesine olan inancın yok olma noktasına yaklaştığını vurgular. Adanır, gerçeklik ilkesinden simülasyon ilkesine geçişin, tanrısal metafizik ilkesinden gerçeklik ilkesine geçiş gibi bir anda gerçekleşmediğini, uzun bir sürece yayıldığı görüşünü savunur. Bu geçişin nedeni olarak, modern toplumların gerçeklik ilkesi sayesinde eğitim, ulaşım, sağlık ve refah düzeyi tutturma gibi birincil kolektif sorunların çözüme kavuşması ile modern toplumlarda öncelikli mesele haline gelen bireysel sorunları ve bireyselleşmeyi gösterir. Adanır, bireysel özgürlük ya da bireycilik anlayışının, bireye sınırsız imkân ve hak sunarak, toplumun ahlaki sorunlarla yüz yüze gelmesine sebep olduğunu ifade eder (Adanır, 2017: 137). Bu nedenle Baudrillard toplumsalın sonunu ilan etmiştir. Düşünürü göre, toplumun yerini kitlelerin aldığı simülasyon evreninde, toplumsalın enerjisi azalmış, tarihsel niteliği kaybolmuştur. Sistem toplumsal olanı

da politikayı da yutmuştur (Baudrillard, 2017: 24). Bundan böyle, simüle edilmiş ve yok edilmiş bir toplumsalın anısıyla yaşanacaktır (Baudrillard, 2017: 72).

Tüketim toplumuna geçişle beraber modernite, daha iyi, daha güzel ve daha mutlu bir insanlık idealini terk etmiştir. Artık tek ideali, içinde yaşanılan gerçekleşmiş ütopyaı sürdürmektir. Modern toplumlarda gerçeklik ilkesinin çökmesi, nesnel ya da materyalist denilen ideolojik bakış açısının zayıflaması ve toplumların ideoloji ötesi bir yapıya dönüşmesine neden olur. Tüm zıtlıklar törpülenerek zaman içinde ortadan kalkar ve birbirlerinin alternatifi olarak görülen sağ ve sol politika anlayışları, sosyal demokrat politikada buluşur. Bu evrende tüm çelişkiler ortadan kalkar, her şey her şeyle yan yana gelebilir (Adanır, 2017: 141).

Baudrillard'ın modernite konusundaki eleştirileri ve karamsarlığı, bu üçüncü grup simülakr düzenine yöneliktir. Düşünür, günümüzde gerçekleşen tüm olayların bu simülasyon evreni içerisinde vuku bulduğunu öne sürer. Bilimin, üretimin, politikanın, ahlak ve etiğin, toplumun, toplumsal hareketlerin, demokrasinin, devrimin, eko-politiğin ve sanatın birer simülasyon üretme mekanizması ya da simülakra dönüştüğü bu evrenin Batıya ya da modernleşmiş toplumlara özgü olduğunu ifade eder. Gerçeklik ilkesini yitiren, kendi kendini tekrarlayan salt bir simülakra dönüşen, simülasyon evreninde yaşayan Batı'nın acısız bir ölüme razıdır.

Baudrillard Batı'nın hegemonyasının model oluşunun da artık simüle edildiğini, Batı'nın hegemonyası olmamasına rağmen, göstergeler aracılığıyla üretilen bir hegemonya simülakrının varlığını sürdürdüğünü iddia eder.

2.2. Simülasyon Teorisi ve Modernite Sonrası Uluslararası Sistem

Uluslararası İlişkiler disiplini, politikadan bağımsız düşünülemez bir alanda, yani devletlerin dış politikalarını ve devletlerin içinde buldukları uluslararası sistemi inceler. Her devleti tek ve bütünsel bir aktör olarak değerlendiren realist yaklaşımlar (Arı, 2004: 164-167) disipline uzun bir süre hâkim olsa da çıkarların ve tercihlerinin kaynağını açıklamada yetersiz kalmaları, iç politikanın çıkarların ve tercihlerin kaynağını oluşturduğu düşüncesini güçlendirmiştir (Arı, 2004: 206). Ayrıca, realist paradigmanın yüksek politika-alçak politika ayrımı da ekonominin belirleyiciliğiyle güçsüz bir argüman haline gelmiş (Arı, 2004: 207), kültürün ve kimliğin inşacı teorilerle ön plana çıkmasıyla anlamsızlaşmıştır.

Baudrillard'ın politika kavramı konusundaki iddialarının uluslararası politika kavramı üzerinde de geçerli olduğu düşünülebilir. Düşünürün politika, toplum ve ekonomi arasındaki

ilişkiye yönelik düşünceleri, uluslararası arenada gerçekleşen olaylarla da bağlantı kurma imkânı tanır.

Baudrillard, Rönesans ve Reformdan önce politikanın bir strateji ve göstergeler oyunundan ibaret olduğunu öne sürmüştür. Bu noktada, politikanın toplumsal ya da tarihsel gerçeklikle bağlantısı yoktur. Politika, din ve kilise egemenliğinden kurtulduktan sonra önem kazanmaya başlamıştır. 17. yüzyıldan sonraysa politik alan ile toplumsal alan birbirine yaklaşmıştır. Toplumsal, ekonomik ve tarihsel güçler arasındaki denge meşrutiyet ve anayasa gibi burjuva temsil sistemleri ile kurulur. Marksist düşünce politikanın enerjisini tüketmiş dengeyi toplumsal ve ekonomik olan lehine bozmuştur. Bu sebeple politik olan, toplumsal ve ekonomik olanın yansıması rolünü oynamak zorunda kalmıştır. Politikanın özerkliğinin toplumsalın hegemonyası ile ters orantılı olması sebebiyle toplumsalın ona tanıdığı alanda hareket etmek zorunda kalmıştır. Sosyalist düşünce özünde bu orantının toplumsal lehine sonsuza ulaşması ve toplumsalın saydamlığı ile politikayı yok etmeyi amaçlamıştır. Politika ile toplumsal arasındaki mücadeleden toplumsal üstün çıkmıştır. Ancak toplumun kitleye dönüşmesi ile hem toplumsal hem de politika yok olmaktadır (Baudrillard, 2017: 20-25).

Toplumsalın ve politikanın yok olduğu bir uluslararası sistemde çıkarlar belirsizleşmiştir. Rönesans ve Reform'dan önce devlet aygıtının çıkarını belirleyen tanrısal metafiziktir. Politika, Rönesans ve Reform'dan sonra tanrısal metafiziği aşmıştır. Sander bu döneme kadar gerçekleşen güç mücadelesinin dört ana unsuru olduğunu öne sürmüştür: "Gücü giderek azalmakta olan Kutsal Roma İmparatoru veya Papa tarafında yönetilen Hıristiyanlık, bu geniş yetki alanına karşı çıkan ulusal monarşiler, ister dini ister laik nitelikte olsun feodal lord ya da prensler ve uyanan ticaretin doğduğu kent devletler". Papalık kendine ait ciddi bir askeri gücünün olmamasına rağmen tanrısal gerçeklik ilkesinin verdiği güçle, yani Sander'in ifadesiyle "büyük dinsel saygınlığı ve afroz silahı" ile güç mücadelesinin önemli bir parçası olmuştur (Sander, 2010: 78, 79). Bu dönem Baudrillard'ın tanrısal metafiziğin simülakrlarının görüldüğü dönemdir. Uluslararası politika da belirleyici olan tanrısal metafizik çerçevesinde din ve mezhep savaşlarına sahne olmuştur.

Rönesans insanın kendisini ve kendisi dışında gerçekleşen dünyayı kavramasında büyük değişiklik yaratmıştır. İnsanın sürekli faal olmasının onurlu sayıldığı, insanın güçlü olduğu ve bu gücüyle büyük başarılar elde edebileceği düşüncesi bu dönemde yaygınlaşmıştır (Sander, 2010: 82). Reform ise laiklik ve modern bilime giden kapıyı aralamıştır, Rönesans ile ilişkisinin sonucunda ise Avrupa'nın düşünsel ve manevi enerjisini yükseltmiştir (Sander, 2010: 88). Düşünsel alanda gerçekleşen bu değişimler, tanrısal metafiziğin yıkılması ve politika ve toplumsalın ön plana çıkmasıyla sonuçlanmıştır. "Tüm bu gelişmelerle biriken

zenginlik, Avrupa tarihinin gelecek yüzyılların en önemli siyasi birimi haline gelecek olan ulus devleti doğuracaktır. Çünkü, 16. yüzyılla birlikte dünya ekonomisinin gidişi, ulus-devlet çağında ekonomik düzenlemenin en başarılı düzenleme olduğunu gösterecektir" (Sander, 2010: 94). Tanrısal metafiziğin uluslararası alanda gücünü kaybettiğini gösteren en önemli olay, Otuz Yıl Savaşları'nın sonunda gerçekleşen Vestfalya barışını hazırlayacak konferansın dini nitelikten uzak, devlet, savaş ve iktidar sorunlarının tartışıldığı laik bir konferans olmasıdır. Bu konferansta Papalık temsilcisi dinlenmemiş, Papa'nın imzası alınmamıştır (Sander, 2010: 100). Modernitenin en önemli görünümü olan ulus-devlet, tanrısal metafiziğin kurumlarını önemli ölçüde sınırlamıştır.

Bu sayede Batı uygarlığı nesnel gerçekliği keşfetmiştir. Sarup'un ikinci grup simülakrların olduğu dönem olarak nitelediği modernlik dönemi başlamıştır. Sanayi Devrimi'nin gerçekleşmesi ile ikinci simülakr düzeni ortaya çıkmıştır (Sarup, 2017: 230). Rasyonalite, aklın egemenliği ve nesnel gerçeklik ilkesi Batılı bilgi tarafından bu dönemde keşfedilmiştir (Baudrillard, 2015b: 35).

Egemenliğin kaynağının tanrısal olandan toplumsal olana ya da halka geçmesiyle politika ve toplumsal arasında mücadele başlamıştır. Modernitenin ulus-devlet ve akademi gibi kurumlarının ve sistematığının belirginleştiği dönem bu dönemdir. Milliyetçiliğin yayılmasıyla uluslaşma süreci başlamıştır. Bu dönemde üretimin belirleyici hale gelmesiyle konumunu güçlendiren burjuvazi, tarihsel güçler olan aristokrasi ve halk arasındaki dengeyi meşrutiyetle sağlamıştır (Baudrillard, 2017: 23). Benzeri bir denge uluslararası sistemde de kurulmuş ve uzun bir süre Uluslararası İlişkiler güç dengesi kavramı etrafında şekillenmiştir.

Meşruiyetini ve gücünü halktan alan merkezi ulus-devletler imparatorlukların sonunu getirmiştir ve ulus çıkarlarının çatışması (Sander, 2010: 244) ile dünya savaşları yaşanmıştır. Reel politik, Uluslararası İlişkiler disiplininin temel kavramı olmuştur (Sander, 2010: 237). Reel politığın disiplinin temel kavramı olması, Uluslararası İlişkilerde nesnel gerçeklik ilkesinin belirleyici olduğuna işaret eder.

Üretimin ve nesnel gerçekliğin belirleyici olduğu bu dönemde burjuvazinin üretim üzerindeki hâkimiyetine içsel bir eleştiri getiren Marksizm, politik olanı tamamen toplumsal olanla yer değiştirmeyi amaçlamıştır (Baudrillard, 2017: 23-24). Bu çerçevede modernitenin iki farklı görünümü, Soğuk Savaş adı verilen modernite içi mücadeleyle başlamıştır. Bu mücadele, aynı nesnel gerçeklik evrenine bakıp farklı çıkarımlar yapan iki düşüncenin mücadelesidir. Bu dönem, nesnel gerçekliğin sebep olduğu simülakrların ikinci düzenidir.

Toplumsal olan politik olana üstün gelmiş, ancak toplumun tüketim sarmalı içinde kitleye dönüşmesiyle hem toplumsalın hem de politikanın sonu gelmiştir. Simülakrların

üçüncü düzenine geçilmesiyle, gerçeklik ilkesi üretim ve moderniteden simülasyona kaymıştır (Baudrillard, 2011: 169). Baudrillard, Batı toplumlarının yaşadığı bu dönem için gerçeklik ilkesinin yitimi ifadesini kullanmıştır. Gerçeklik ilkesinin yitiminden sonra belirleyici olan simülasyon ilkesidir (Baudrillard, 2012: 18).

Modernitenin kurduğu kapitalizm, ulus devlet, sömürü gibi hâkimiyet biçimleri ve bu hâkimiyetin üzerine kurulduğu 'nesnel gerçeklik' kendilerini aşarak (Baudrillard, 2015a: 50-77) küresel hegemonyaya ve küresel hegemonyanın hegemonyasını sürdürmesini sağlayan simülasyon mekanizmalarına dönüşmüştür (Baudrillard, 2015a: 15, 60, 61). Bugün sermayenin sınırsız birikimini amaçlayan kapitalizm yoktur (Baudrillard, 2015a: 51, 56). Modernleşmiş ülkelerde devletin vatandaş üzerinde, kapitalistin emekçi üzerinde hâkimiyetinden bahsedilemez. Tüm hâkimiyet biçimleri bertaraf edilmiş ve geriye küresel hegemonya kalmıştır. Modernitenin tüm kurumları ve hâkimiyet biçimleri gerçekliğini kaybetmiş, simülasyonları aracılığıyla simüle edilerek merkezi olmayan, Batı uygarlığını da yutan küresel hegemonyayı sürdürmektedir. Bilinen anlamlarıyla üretim, politika, demokrasi ve kapitalizm günümüz dünyasında mevcut değildir. Bu bağlamda Baudrillard'ın simülasyona dayalı küresel hegemonya anlayışı, Gramsci'nin sosyal grupların hâkimiyeti elde etme ve sürdürmesini sağlayan hegemonya tanımından ayrışır. Politik iktidar ya da Gramsci'nin sözünü ettiği anlamda bir grubun diğeri üzerinde hâkim olması (Gramsci, 1986: 186) anlamını taşıyan hegemonya ikinci grup simülakrlar düzeni için geçerlidir.

Baudrillard günümüzde kapitalizmin, bir kar etme ve sınırsız sermaye biriktirme amacından ayrılarak her şeyi denetlemek isteyen bir küresel hegemonyanın parçası haline geldiğini öne sürer. Küresel hegemonyayı bir kod olarak kavramsallaştıran Baudrillard, siberetik özelliklere sahip olan neo-kapitalist bir düzenin üretime dayalı kapitalist toplum modelinin yerini aldığını iddia eder. Düşünüre göre kod, önce tanrı düşüncesini sonra ise gelişme idealini ve tarihi yok etmiştir (Baudrillard, 2016: 12-13).

Bu çerçevede Baudrillard kapitalizmi bir denetim biçimi olarak sunar. Öyle ki kapitalizm, sistem yahut liberalizmin ütopyası devam ettiği sürece kar edilmemesini sorun olarak değerlendirmez (Baudrillard, 2016: 46).

2.2.1. Bir Denetim Mekanizması Olarak Kapitalizm

Baudrillard, üretim kavramının sistem üzerindeki belirleyiciliğinden önce 'değer' kavramının tanrısal yahut doğal niteliklerin egemenliği altında olduğunu belirtir. Baudrillard'ın kavram dünyasında önemli bir yer teşkil eden 'değer yasası' da bu dönemde "doğal değer yasası" tarafından belirlenmekteydi (Baudrillard, 2016: 17).

Üretim kavramının etkisinin doğal değer yasasını aşmasından itibaren değer yasası insan emeğine özgü rasyonel bir işleme indirgenmiştir. İnsan emeğinin ölçülebilir kılınması, artı değer ortaya çıkmasına fırsat tanımıştır. Bu artı değer rasyonel bir şekilde hesaplanması yoluyla ortaya çıkan ticaret yasası, doğal değer yasasının gündelik hayat üzerindeki egemenliğini yıkmış ve gündelik hayatın yanı sıra üretimi de şekillendiren yasa haline gelmiştir (Baudrillard, 2016: 18).

Baudrillard'a göre kapital, ticari değer yasasının şekillendirdiği bir toplumsal oluşumdur. Marksizmde kapitale özgü içsel bir eleştirel düşünce biçimidir. Marksizm, kapitale dışsal bir eleştiri niteliği taşımaz. Marksizmin arzuladığı devrim, ticari değer yasasının yıkılması amacını güder. Bugün içinde yaşadığımız toplum veya uluslararası sistem, ne doğal değer yasasının ne de üretim kavramının belirleyici olduğu ticari değer yasasının etkisi altındadır. Bugün, ticari değer yasası parçalanmış, yerine yapısal değer yasası geçmiştir. Bu sebeple günümüzde ne gerçek anlamda bir kapitalizmden ne de kapitalizmin içsel eleştirisinin devrim hedefinden bahsedilebilir. Baudrillard emek, işçi ve üretimin günümüzde var olmadığını, bu sebeple devrim fikrinin mümkün olmadığını öne sürer (Baudrillard, 2016: 18).

Diğer taraftan, kapitalizm her ne kadar değer yasası aşamasına ait olan bir üretim biçimi olarak geçerliliğini yitirse de bir denetim biçimi olarak varlığını sürdürmektedir. Yapısal değer yasası, kapitalist bir görünüme sahip toplumsal egemenlik biçimidir. Bu bağlamda bugün, kapitalizmin görünümünü taşıyan bir düzende yaşadığımız öne sürülebilir (Baudrillard, 2016: 18).

Günümüzde hâkim olan kod, kapitalizmi bir denetim mekanizması haline getirmiştir. Bu denetim mekanizması çalışma kavramının etrafında şekillenir. Baudrillard bu denetim mekanizmasını şu sözlerle açıklar: "Çalışma, yaşamın genelini baskı ve denetim altına alan, belirli bir yer ve zamanda kendisinden kurtulmanın imkânsız olduğu bir kod doğrultusunda sürekli meşguliyet türünden bir şeydir. İnsanları her yerde, okulda, fabrikada, kumsalda, televizyon karşısında ya da bilgi ve görgüsünü artırmak amacıyla eğitim programlarıyla- toplumsal düzeyde dur durak tanımadan- meşgul etmek gerekmektedir". Bu sözlerden anlaşılacağı üzere çalışma kavramının üretimden çok meşguliyet ile bağlantısı mevcuttur. Emek kavramı, bireyleri içinde buldukları yapılanma biçiminin dışında bir yapılanma hayal etmekten uzaklaştırır. Bu bağlamda çalışma, emek değil meşguliyettir (Baudrillard, 2016: 25).

Baudrillard, kapitalin geçirdiği dönüşümle denetim mekanizması haline gelmesi sürecinden fabrikaların da etkilendiğini öne sürer. Düşünürü göre fabrikalar artık üretim yapma özelliğini yitirmiş, insanların meşgul edilmesiyle denetim altında tutulduğu mekânlardır. Dahası tüm toplum bir açık hava fabrikası içindedir. Meşguliyet, çeşitli

biçimlerde insanlara dayatılır. Akıl hastaneleri, okullar ve hapisaneler de fabrikalara benzer biçimde mekânsal sınırlarından kurtulmuş ve tüm toplumu kapsayan kurumlar haline gelmiştir. Bu kurumlar, bireylerin üretim simülakrı ve tüketim zinciri içinde kalmasını sağlayarak sınırsız denetim ve rıza oluşturulmakta ve düzeni sürdürmektedir (Baudrillard, 2016: 35).

Bahsi geçen akıl hastanesi ve hapisane kurumları, burjuva düzeninin ilk aşamalarında suçlu veya deliyi toplumdan tecrit etmiştir. Bu bireylerin toplumun dışında izole bir alana toplanarak düzeni bozmasına engel olunmuştur. İkinci aşamada ise bu bireyler terapiyle etkisiz kılınmıştır. Modern tıp ve psikoloji, tüm imkânlarını kullanarak suçlu ve delileri yeniden toplumsal bir varlık haline getirmeye çabalamıştır. Bugün ise, hapisane ve hastane gibi kurumlara devredilmiş olan bu baskıcı işlev, liberalizmle birlikte baskının tüm toplum sathına yayılması ile normal mekanizmalara devredilmiştir (Baudrillard, 2016: 304-305).

Bu kurallar devletler için de geçerlidir. Devletlerin normalleşmesi kapitalist sisteme uyum sağlamaları aracılığıyla gerçekleşir. Aksi halde bu ülkeler sistemden dışlanır. Günümüzde devletlerin terapisi, ambargolar, ekonomik yaptırımlar gibi tedbirlerle gerçekleşir. Baudrillard normalleşme sürecini küreselleşme çerçevesinde değerlendirir. Kendi değerlerini küreselleşme süreci adı altında kaybetmeyi reddeden devletlerin veya toplumların, oyunu kendi belirledikleri kurallara göre oynadıklarını öne sürer. Bu bağlamda, bu devletlerin kendi belirledikleri kurallar çerçevesinde yaptıkları hamleler sebebi ile Batı hegemonyasının 'serseri olay' biçiminde adlandırdığı olayların sayısı artacak ve bu serseri devletler sistemden soyutlanacaktır. Baudrillard Batı hegemonyasına karşı direnişin ve başkaldırının, küreselleşmeyi reddetme durumu ile ilintili olduğunu öne sürer (Baudrillard, 2015a: 90).

2.2.2. Simülasyon Teorisi ve Modernleşme

Baudrillard'a göre modernleşme Batı Avrupa'da başlamış ve dünyaya ihraç edilmiştir. Düşünüre göre Batı'ya özgü değerlerin küresel düzeyde tekrarlanması ve komik bir taklidinin ortaya çıkması modernleşme olarak adlandırılır (Baudrillard, 2012b: 5). Modernleşme süreci Hıristiyanlaştırma, kolonizasyon, dekolonizasyon ve küreselleşme evrelerinden geçmiştir. Düşünüre göre bu süreçte teknolojik ve askeri modellerle birlikte kültürel ve ideolojik modeller de dünya çapında yayılmıştır. Tüm dünya bu modellerin etkisine kapılmış ve kendilerine özgü taklitlerini uygulamıştır. Ancak Batılı modeller, artık taklitleri tarafından tersine çevrilmiştir. Bu tersine çevirme süreci, Batılı değerleri tahrip etmektedir. Batılı olmayan ülkelerdeki demokrasi uygulamaları ve seçimler bu tersine çevirme sürecine örnek

olarak verilebilir. Bu ülkelerde gerçekleşen seçimler bir demokrasi karikatürünü andırır (Baudrillard, 2012b: 5-6).

Baudrillard, Batılı kavramların ve uygulamaların evrensel oldukları düşünülerek dünyaya ihraç edilmelerinin, Batılı değerlerin evrensel olmadıklarını ortaya çıkardığını öne sürer. Batılı değerler dünyaya ihraç edildiğinde, Batılı değerlerin yanı sıra yerel değerler de aşınmaktadır. Bu durumda Batı kültürünün dünyaya yayılması bir zafer olarak değerlendirilemez. Çünkü yayılan, Batı kültürünün karnavala dönüşmüş bir halidir. Bu karnaval ile Batı kültürü yayıldığı tüm kültürlerin özünü yitirmiş değerlerini de kendine katarak kaybolmuştur (Baudrillard, 2012b: 6-10). Baudrillard bu durumu şu sözleri ile eleştirir: "Sonuç olarak modern Batı kültürünün özgün bir görünüme sahip olduğu coğrafyanın dışına çıkmasaydı daha iyi olurdu" (Baudrillard, 2012b: 10).

"Küresel boyutlara ulaşan bir maskaralığa dönüşen gücün içinden geçtiği evrelerin yeniden gözden geçirilmesi gerekmektedir. Batı önce, evrensellik adına, sahip olduğu politik ve ekonomik modellerle teknolojik akılcılık ilkesini dünyanın geri kalan toplumlarıyla kaynaştırmaya çalışmıştır. Ancak bu ilkeler diğerlerini zehirleme ve egemenlik altına alma konusunda yeterli olamadılar. Bunun üzerine ekonomi ve politikanın ötesine geçildi ve küresel güç tüm değerler, tüm kültürler, tüm kültürlere sahip çıktığını gösteren işlevsel bir simülasyon aracılığıyla diğerlerini egemenliği altına aldı. Bu güç artık kendini değişik teknik yöntemler, değerler, ideolojiler ihraç ederek değil bu değerlerin (demokrasinin karikatürleştirilmiş, gülünç hale getirilmiş bir biçiminin evrenselleştirildiği söylenebilir, zira az gelişmiş ülkeler referans olarak gelişme ve kalkınma simülasyonlarına başvururken; ortadan kaybolmakta olan halkların eski kültürel biçimlerinin yapaylaştırılmış, deforme edilip gülünçleştirilmiş görüntüsünü referans olarak aldıkları görülmektedir. Herkes evrensel bir model tarafından büyülenir, Amerika da bu işte en karlı çıkacak ülke olmayı umarken bu sürecin ilk kurbanı o olmuştur) evrensel boyutlarda değişik biçimlere bürünmüş bir parodisini sunarak göstermektedir" (Baudrillard, 2012b: 17).

Baudrillard'ın düşünce dünyasına göre Batılı değerlerin, Batılı olmayan ülkeler tarafından kabul edilmesi, özünde bu değerlerin zarar görmesine sebep olur. Küresel rekabet, bu kabul süreci ile temellenir. Ancak farklılıklarını kaybeden toplumlar, büyüsunü çoktan yitirmiş olan Batılı modellere boyun eğerek kendi kültürlerine yabancılaşmaktadır. Diğer taraftan Batı hegemonyası, simgesel düzeyde kendilerine karşı koyan toplumların simgesel savunma düzenlerini yitirip liberalizmin bir parçası olmasını beklemektedir (Baudrillard, 2012b: 19).

Batı'nın dünyanın geri kalanından koparak daha önce görülmemiş bir hızda yaşadığı gelişme sürecinin sonunda dünya ikiye bölünmüştür. Bir tarafta yaşadığı gelişme sürecinin sonunda kendisini garanti altına almasına rağmen simgesel bir çöküşün içine giren ve tüm kültürlerin özgünlüğünü ve doğallığını kıskanan Batılı dünya, kendisi dışındaki tüm kültürleri ve özgünlükleri tasfiye etmeye çalışmaktadır. Diğer tarafta ise Batı'nın mutlak gelişim ve zenginliğini kıskanan diğer kültürler yer almaktadır. Baudrillard'a göre iki taraf da birbirini kıskanmakta ve suçlamaktadır. Her iki taraf da kendi değerlerinin kaybedilmesinden birbirini sorumlu tutmaktadır. Düşünürü göre, bu iki taraf simgesel bir mücadele içindedir (Baudrillard, 2015a: 33). Batı, hegemonyasını tüm kültürleri özünden ayırarak işlemsel bir göstergeye dönüştürerek simgesel mücadeleyi sürdürmektedir (Baudrillard, 2015a: 28-29)

Baudrillard'a göre Batılılaşma sürecinin sonunda zengin yerel burjuvazi refaha kavuşmuş; aydınlarsa Batılı değerlere uyum sağlamıştır. Batılılaşma çabası başka bir sonuç vermemiştir (Adanır, 2017: 233-238).

Baudrillard, bu bağlamda yeni bir dünya savaşının başladığı fikrini öne sürer. Simgesel düzeyde gerçekleşen bu dünya savaşının ana eksenini ise küreselleşmedir. Küreselleşmeye karşı en ciddi direniş, İslam dünyasında ortaya çıkmıştır. Batı, modernite gerçekliğine dayanmayan tüm değer sistemlerini tasfiye etme amacı doğrultusunda İslam'ı ikiye bölmüştür. Batılı değerleri kabul eden İslam dünyasını iyi olarak niteleyip desteklerken bu 'iyi' İslam'ı diğer İslamiyet uygulamalarının karşısına dikmeye çabalamaktadır (Adanır, 2017: 257). Ancak Batılı değerlere karşı ortaya çıkan direniş, medeniyetler çatışması olarak isimlendirilemez. Görüntü itibarıyla Batı ve İslam çatışmaktadır; ancak bu süreç Batı'nın kendi değerlerine karşı direnen tüm özgün kültürleri karşısına aldığı simgesel bir düellodur (Baudrillard, 2015a: 24).

2.2.3. Küresel Hegemonya

Baudrillard'a göre hegemonya adı verilen kavram, hâkimiyetin en son ve en gelişmiş aşamasıdır. Düşünür, hegemonya kavramını köle ve efendi arasındaki ilişkiyi ortaya koyarak açıklar. Köle ve efendi arasında egemen ve boyun eğen ilişkisi mevcuttur. Egemen ve boyun eğen arasındaki ilişki, simgesel anlamda bir ilişkiyi de içinde barındırır. Efendinin köle üzerinde hâkimiyeti olduğu söylenebilir. Köle ile efendi arasındaki ilişki dışarıdan yahut içeriden bir müdahale ile kaldırılabilir. Örneğin kölenin, efendisi tarafından özgür bırakılması yahut bu ikisinin dışındaki bir gücün ikisi arasındaki ilişkiye müdahil olması bu ilişkiyi sonlandırabilir (Baudrillard, 2015a: 48).

Köle ile efendi arasındaki ilişki, kölenin özgürleşmesi ve efendiyi içselleştirmesi ile değişime uğrar. Bu andan itibaren, boyun eğen bir köle ya da egemen bir efendiden bahsedilemez. Kölenin efendisini içselleştirmesi, ikisi arasındaki simgesel ilişkiyi ortadan kaldırır. Dolayısıyla simgesel düzenin ortadan kalkması, hâkimiyeti de ortadan kaldırır. Hegemonya kavramı, hâkimiyetin gönüllü ya da gönülsüz rızaya dönüşmesi ile başlar (Baudrillard, 2015a: 48-49).

Günümüzde bir toplumun ya da kültürün diğerleri üzerinde kurduğu egemenlikten söz edilemez. Çünkü günümüzde kültürlerarası ilişkiler köle efendi ilişkisi ile örneklendirilebilecek egemen ve boyun eğen arasında gerçekleşen egemenlik ilişkilerine dayanmaz. Kültürlerarası ilişkiler ve hegemonya, gönüllü veya gönülsüz rızanın kurulduğu ağlara dayanır. Hâkimiyetin aksine hegemonya dışarıdan bir müdahale ile sonlandırılmaz. Hegemonya ancak içeriden bir tersine döndürme süreci ile değişikliğe uğrayabilir (Baudrillard, 2015a: 48-49).

Baudrillard'a göre hâkimiyetin izlediği yol, pozitif değerlere sahip bir sistemin devreye girmesi, bu değerlerle gösteriş yapması ve onları savunanlardan geçer. Hegemonya ise tüm değerlerin simgesel anlamda tasfiye edilmesi yoluyla kurulur (Baudrillard, 2015a: 50): "Hâkimiyet ile hegemonya arasındaki fark çok önemlidir, zira açıkça her kültüre özgü direniş biçimlerini belirlemektedir. Bunun yanı sıra bizim içinde bulunduğumuz küresel durumun gelişme gösterebileceği bakış açılarını da belirler. Hegemonyaya hâkimiyete verdiğiniz türden bir karşılık veremezsiniz" (Baudrillard, 2015a: 50-51). Günümüzde görülen hegemonyaya yöneltilen olumsuz yahut eleştirel yaklaşımlar geçerliliğini kaybetmiştir. (Baudrillard, 2015a: 50-51). Baudrillard, hegemonya üzerine yapılan eleştirilerin ve çözümlenmelerin, göstergeler düzeyinde yapılması gerektiğini iddia eder. Aksi halde ekonomi politik yahut nesnel gerçekliğin diğer biçimlerinde kavramsallaştırılan eleştiriler, sistemin devamını sağlamaya hizmet eder. Frankfurt Okulu yahut Marksist kavram setinin yaptığı biçimde öze yönelik eleştiriler, simgesel düzeyde günümüzü açıklama imkânını kaybetmiştir (Adanır, 2017: 45): "Çünkü (sermayeyle bir ilişkisi olmayan) bu yeni hegemonik yaklaşım alaycı aklın çizdiği kıvrımlar ya da tarihin oynadığı oyun doğrultusunda olumsuzla, yeniden harekete geçirme özelliğine sahip olumsuzluğu yutmuştur" (Baudrillard, 2015a: 51).

"Hegemonyayı hâkimiyetten ayıran şek, başarısızlığa uğramış bir gerçeklik ve kısa bir süre önce oluşan aktüalite dünyasında küresel boyutlarda büyük bir hızla ortaya çıkan simülasyon ilkesi, sanallığın küresel boyutlara ulaşan etkileme gücüdür. Küreselleşme ve küresel bir gücün hegemonyası ancak sanal bir ortam ve ağlar -tözlerini yitirmiş göstergelerin türdeşliği- sayesinde gerçekleştirilebilir" (Baudrillard, 2015a: 50).

Hegemonya öncesinde gerçekleşen hâkimiyet döneminde tarihsel eleştiriler yok sayılmış, görmezden gelinmiştir. Ancak hegemonya dönemi, olumsuz ve eleştirel düşüncenin işlevsiz kılınması ile başlamıştır. Nesnel gerçekliğin yerini alan bütünsel gerçeklik evreninde, sistemin içeriden eleştirilerek yıkma girişimi beyhude bir çabadır. Çünkü tüm eleştiriler bütünsel gerçekliğin kabulü ile gerçekleştirilebilir (Baudrillard, 2015a: 20).

Baudrillard içinde yaşadığımız sistemin bir kapital hâkimiyeti olduğu fikrini reddeder. Çünkü düşünürü göre simgesel düzlemde sermaye olarak nitelenebilecek bir şey kalmamıştır. Dolayısı ile günümüzde mevcut olan hegemonya sömürü, yabancılaşma, küresel pazar gibi kavramlarla tarif edilemez (Baudrillard, 2015a: 56).

Baudrillard'a göre günümüzde mevcut olan küresel hegemonya demokrasi, kapital ve gerçeğin esas ilkelerini kaybederek bütünsel ilkelere dönüşmesi yoluyla kurulmuştur. Öyle ki sistem, gerçeğin bütünsel versiyonu ve sanallık tarafından tasfiye edilmiştir. Baudrillard günümüzde var olan hegemonya ile geçmiş dönemleri karşılaştırdığında, kötümser bir tablo ortaya koyar: "Kapitalin tarihsel biçimi o kadar da kötü görünmüyor. Sanal bir evrenle karşılaştırıldığında gerçeklik o kadar da kötü görünmüyor. Hegemonyayla karşılaştırıldığında hâkimiyet o kadar da kötü görünmüyor" (Baudrillard, 2015a: 56). Baudrillard sermayenin artık bilinen anlamda sermaye olmadığını öne sürer. Sermaye, artık değer ilkesini kaybetmiş bir değiş tokuş anlayışının bütünsel bir görünüm kazanması durumunu ifade eder (Baudrillard, 2015a: 56).

"Kapitalin silahlı mücadelesi, her şeyin ekonomik düzen ve ekonomi düşüncesine uygun hale getirilerek ekonomi düşüncesine uygun terimlerle ifade edilmesine yol açabilirdi. Tüm dünyanın maddi anlamda sömürülmesinin ötesinde zihinlerin tek bir modele, tek bir zihinsel boyuta boyun eğmesi bir başka bakış açısı ya da simgesel meydan okuma biçimi düşünülmesini engelleyebilecek düzeydedir. Hegemonya tam da bu noktada başlamakta, egemenlikten hegemonyaya geçiş süreci burada devreye girmektedir" (Baudrillard, 2015a: 15).

Baudrillard'a göre küresel hegemonya tüm iktidar alanlarını yok etmeyi amaçlar. Küresel hegemonya bu amacına ulaştığında, hegemonyadan başka bir şey kalmayacaktır. Düşünür, hegemonyanın hem hâkimiyet altına girme düşüncesine hem de hâkimiyet altına alma düşüncesine nasıl karşı koyduğunu şöyle ifade eder: "Ortadan kaldırılması gereken şey bizzat iktidarın kendisidir- üstelik bu yalnızca tüm geleneksel mücadelelerin özünü oluşturan birilerinin egemenliği altına girmeyi reddetmek amacıyla yapılmamalıdır. Bu iş aynı zamanda ve hâkimiyet kurmayı aynı şiddetle reddetmek amacıyla yapılmalıdır". Hâkimiyet ya da egemenliğin hegemonya yararına feda edilmesi, hegemonyanın tüm eleştirel düşüncelere karşı

bağışıklık kazanmasını sağlar (Baudrillard, 2015a: 60-61). Örneğin küresel hegemonya, kapitalizmin yanında sosyal demokrasiyi iktidara ortak ederek marksizmi mevcut düzeni sürdüren, ona hizmet eden bir eleştiriye dönüştürmüştür. Kapitalizmin hâkimiyetini, hegemonyanın sürdürülmesi amacı ile Marksizmle paylaşması sağlanmıştır (Adanır, 2017: 47).

Ekonomi politik yorumlara takılıp kalmak kısır döngüsel bir süreci kabul etmek anlamına gelir. Çünkü ekonomi politik yorumlar güncel gerçekliği yansıtmamaktadır. Neo-liberal düzeni ekonomi politikle eleştirmek, küresel hegemonyanın tuzağına düşülmesine neden olur. Sisteme muhalif görünen bir kavram seti ve argümanlar kullanılsa dahi bu muhalif duruş, sistemi yeniden üreterek onu sürdürme amacına hizmet eder (Adanır, 2017: 41).

"Hegemonya tamamıyla politik olarak nitelendirilebilecek bir iktidar tanımından çok farklı bir şeydir. Belli bir tarih anlayışına uygun ve temsili bir biçime sahip politika da gerçeklik ilkesini yitirdiğinden demokrasi illüzyonu her yeri sarmalamıştır. Bunun nedeni insan haklarının çiğnenmesinden çok demokratik biçimlerin simüle edilmesidir. Herkes iktidar göstergelerinin sunduğu tuzağa düşmekte ve politika adlı oyunun hileli işleyiş biçimi konusunda aynı düşünceleri paylaşmaktadır" (Baudrillard, 2015a: 22).

Baudrillard'ın dillendirdiği küresel hegemonya kavramının, devlet ile doğrudan ilişkisi yoktur. Dahası küresel hegemonyanın hegemonyasını sürdürmek için politik iktidara ihtiyacı da yoktur. Düşünüre göre küresel hegemonya, iktidarını ağlara özgü zihinsel bir yöntem ile sürdürmektedir: "İşte bu yüzden politik aktörler ve iktidardakiler dünyayı yönettiklerini sanırken aslında iktidarda falan değiller" (Baudrillard, 2015a: 84). Ayrıca, bu küresel gücün ele geçirilmesi de mümkün değildir. Bunun sebebi, küresel hegemonyanın belli bir hâkimiyet anlayışının sonucu olmayışıdır. Aksine küresel hegemonya, kölenin efendisini içselleştirmesi örneğine benzer biçimde kendiliğinden denilebilecek bir biçimde ve tersine döndürülemez bir mekanizma sonucu oluşmuştur (Baudrillard, 2015a: 89).

"Küresel güç, imparatorluğunu sürdürebilmek amacıyla artık politik iktidara pek fazla gerek duymuyor; başka bir deyişle dünyanın her yerine dağılmış zihinsel ağlar aracılığıyla sanki tek bir düşünceye boyun eğiliyor (zaten bu yüzden dünyayı yönettiklerini sanan politik aktörler ve iktidardaki insanlar aslında hiçbir şeyi yönetmiyorlar. Çernobil'den yükselen bir bulut gibi hegemonya onları ve bizi etkisi altına aldı)" (Baudrillard, 2015a: 36).

Küresel hegemonyanın batı uygarlığıyla bağlantısı, simülasyon düzleminde sürmektedir. Baudrillard'a göre batı uygarlığı model olma özelliğini yitirmiştir. Artık batı uygarlığının dünyaya sunacağı yeni içerik, ideoloji, felsefe ya da kültür üretme olasılığı kalmamıştır. Simülasyon evreni batı uygarlığının bitmişliğini gizlemeye çalışır. Batı uygarlığı

belirlediği hedefleri çoktan aşmıştır. Günümüzde gerçekliğin yanı sıra illüzyonlarını bile yitiren batı toplumları, nereye gideceğini bilmez haldedir. Bu toplumlar bir kısır döngü içinde kendi etraflarında dönerken, simülakrlar aracılığıyla tükenmişliklerini gizler. Baudrillard'a göre batı tarihi misyonlarının hiçbirini gerçekleştirememiştir. Batı uygarlığının her şeye yeniden başlaması gerekmektedir, ancak simülasyon mekanizmaları sebebi ile tükenmişlik ve yeniden başlama gerekliliğinin kabul edilmesi imkânsız hale gelmiştir (Adanır, 2017: 26-27). Öte yandan az gelişmiş ülkelere gelişme ve kalkınma simülakrlarını gerçekleştirmeye çabalamaktadır. Batı tarihsel egemenlik aşamasını takip eden 'tarih' adlı aldatmaca ile hegemonyasını diğer kültürlerle dayatmaktadır (Baudrillard, 2015a: 28-29).

Hegemonya ekonomik, politik ya da gerçek olarak nitelendirilemeyecek bir boyut kazanmıştır. Hegemonya, bir hiper-uzamda ekonomi politik ve gerçeği aşmış geçmiştir. Baudrillard, sermayenin değeri feda ederek, iktidarın temsili feda ederek, sisteminse gerçekliği feda ederek kendi karşısına dönüştüğünü öne sürer. Sermaye değer kavramının tüm dünyaya yayılması ile tasfiye olmuştur. İktidar da artık kendisinden başka hiçbir şeyi temsil etmemektedir. Sistem hem gerçeğin bütünsel versiyonu hem de sanallık tarafından tasfiye edilmiştir. Baudrillard'a göre bu kavramsal çerçeve hegemonyanın genel görüntüsünü temsil eder (Baudrillard, 2015a: 55-56).

2.2.4. Batı'nın Evrensellik İddiası

Baudrillard, batı kültürü açısından evrensellik iddiasının hayati bir önem taşıdığını öne sürer. Öyle ki batı, değerlerini evrenselleştirememesi durumunda varoluş sebebini kaybedecektir (Adanır, 2017: 238). Batılı düşünce için evrensellik iddiası kullanışlı bir argümandır. Batı, kendi politik ve ekonomik modellerini, rasyonellik ilkesine uygun olduğu ve dolayısı ile evrensel oldukları gerekçesi ile dünyaya dayatır. Baudrillard'a göre batı egemenliğinin özünde bu iddia yatar. Egemenliğin aksine hegemonya, tüm kültürleri özünden çıkararak işlemsel bir göstergeye dönüştüren simülasyon aracılığıyla sahip olduğu teknikler, değerler ve ideolojilerin bir parodisini evrensel boyutlara taşıyarak gösterir (Baudrillard, 2015a: 28-29).

Düşünüre göre Batılı toplumlar evrensel olduğu öne sürülen bir takım gerekçelerle şiddete başvurmuştur. Uygur Batılı uluslar, henüz "evrensellik" adına yaptıklarının hesabını vermemiştir (Baudrillard, 2015a: 92). Ayrıca, Batılı değerlerin evrenselleştirilmesi de arzu edilen sonuca ulaşmamıştır.

Batılı toplumların evrensellik söylevi kendisini genellemekten başka bir sonuca ulaşamamıştır. Baudrillard, batı kültürünün evrensellik söylevinin tutarsızlığının yanı sıra

kültürün kendi içinde gerçekleşen ayrışmaya da dikkat çeker: "Bu söylevi çekenler kendilerini diğer tüm diğerlerinden üstün sananlardır. Bu insanların bir kısmı tüm diğerlerinden üstün bir kültüre sahip olduklarını düşünürken; bu kültüre mensup olanların içinde kendisini ahlaki ve evrensel amaçların hâkimi sanan gerçek anlamda feodalite oluşturan bir azınlık vardır. Ne olursa olsun bugün dünyanın her yerinde anlamı ve etkisini yitirmiş evrensel referans olarak gösterilen bir söylev çekmeye devam etmek çok ciddi bir tutarsızlıktır" (Baudrillard, 2015a: 64).

Baudrillard, Batı'nın kendi değerlerini evrenselleştirme sürecinin sonunda ortaya çıkan durumun, Batı'nın sonunu hazırladığını öne sürer (Baudrillard, 2012b: 9). Baudrillard bu durumu demokrasi üzerinden örneklendirir: "Batılı ülkeler kendi toplumlarını gerçek anlamda ve herkesin katıldığı bir demokrasiye dönüştüremediler. Bu konuda başarılı oldukları söylenemez. Buna karşın Batı'nın Üçüncü Dünya'yı geliştirmeyi ve sosyalleştirmeyi başarması gerektir. Çünkü bu şekilde en azından bir şeyleri başarmış olacaktı. Kapitalistler bir ara bunu yapmayı istediler. Ancak başarılı olabilmeleri imkânsızdı. Çünkü o sistemin işleyiş biçimi, yapmak istediğinin tersi sayılabilecek bir doğrultuda gitmektedir. İyi bir dünya stratejisi güdebilmek için böyle bir şey yapmak istemeleri çok doğal. Bu ülkelerin gelişme ve ilerleme olayına katılmalarını istediler. Ancak başaramadılar. Bu batı için en büyük başarısızlık oldu. Neden başarılı olamadıkları sorusuna gelince, bunu olanaksızlık ya da akılsızlık yüzünden değil karşı taraftan gelen müthiş bir direnişle karşılaştıkları için başaramadılar. Bir yerde Üçüncü Dünya gelişme istemedi, daha doğrusu Batı'nın istediği şekilde gelişmek istemedi. Bu tarihi davranış ise Batı'yı nötralize etti. Çünkü Batı, kendi değerlerini evrenselleştiremediği gün hapyı yutmuş demektir. Çünkü Batı sistemi ancak evrenselleşmeyi kullanarak var olabilecektir" (Adanır, 2017: 238).

Baudrillard, toplumların batı örneğini yaşamasının kaçınılmaz olmadığını iddia öne sürer. Meksika, Brezilya, Fas gibi ülkelerin ve toplumların Batılılaşamayacağını iddia eder. Bu durumun sebebi, bu ülkelerin Batılı değerler sistemine indirgenemeyecek unsurlara sahip olmasıdır. İslam dünyası da benzer biçimde batı örneğine indirgenemez çünkü İslam dünyası da kendine özgü bir stratejiye sahiptir. Düşünür, İslam dünyasının Batı'nın değerlerini umursamadığını çünkü bu kültürün kendi değerlerinin mevcut olduğunu belirtir (Adanır, 2017: 226).

Baudrillard, evrensellik iddiasının getirdiği en önemli sonucun ayrımcılık olduğunu öne sürer. Bu iddiasını "herkes evrenselin parçası olamaz" ironisi ile ifade eder (Baudrillard, 2015a: 91). Batı, hegemonyasını yumuşak güç ile hâkim kılamadığı yerlerde, Baudrillard'ın deyimiyle "beyazlaştıramadığı" yerlerde, diktatörlükler aracılığıyla hâkimiyet kurmaya

çalışmıştır. Ancak askeri diktatörlüklerin sürdürülmesi ekonomik açıdan pahalıya mal olmaktadır. Örneğin, Latin Amerika'da askeri diktatörlükler güç kaybetmiştir (Adanır, 2017: 257). Batı'nın hayalini kurduğu uzlaşmacı demokrasi anlayışına sahip küresel bir düzen aşamasına geçilememiştir (Baudrillard, 2012b: 27). Evrenselin bir parçası olmayan, diktatörlükler aracılığıyla da egemenlik altına alınamayan toplumlar küresel hegemonyaya direnmektedir.

Küresel hegemonyaya karşı verilen mücadele, hâkimiyete karşı verilen mücadeleden farklıdır. Baudrillard, hâkimiyete verilen karşılığın örneklerinin, kölenin efendiye karşı isyanından başlayarak sınıflar arası mücadeleye kadar uzanan süreçte, dünya tarihinde bulunduğunu öne sürer. Ancak tüm kültürleri işlemselleştiren hegemonyaya karşı kölenin efendiyi içselleştirmesi örneğindeki içselleştirilmiş ve bütünsel hale gelmiş bir hegemonyaya karşı verilen mücadele basit bir karşı koyma durumu değildir (Baudrillard, 2015a: 26).

2.2.5. Küresel Hegemonyaya Karşı Terörizm

Bütünsel hegemonyaya karşı en ciddi karşı çıkış biçimi terörizmdir. Baudrillard terörizmi şu ifade ile tanımlar: "Terörizm, yalnızca maddi baskılara değil, dünyanın geri kalanına karşı bir meydan okuma biçimine bezeyen küresel güce bir karşılık verme biçimidir. Öyleyse bu: kibir, gurur ve ölüm üstüne oturan simgesel bir meydan okumadır. Ekonomi ya da politikadan çok daha radikal bir meydan okumaya benzemenin yanı sıra, olayın bizzat biçimi ve şiddeti tarihsel olarak nitelendirilebilecek bir olaydan tamamen farklıdır" (Baudrillard, 2015a: 15). Baudrillard küresel gücün her şeyi ele geçirdiği iddiasındadır. Düşünürü göre terörizm, ekonomik zenginliğin yanı sıra bizzat gerçekliği ele geçiren küresel güce karşı küresel boyutlarda gerçek dışı bir meydan okuma biçimi ve aynı zamanda gerçek dışı bir şiddettir (Baudrillard, 2015a: 14).

Baudrillard, terörizmin simgesel bir meydan okuma, bir mücadele biçimi olduğunu vurgular. Düşünür, terörizmin, hegemonyaya karşı dışsal bir müdahale değil, hegemonyanın içerisinden müdahale ile dengesini bozduğunu öne sürer (Baudrillard, 2015a: 34-35). Başka bir ifade ile terör doğrudan küresel hegemonyanın yapılarını yıkmayı amaçlamamaktadır. Yapıların ötesinde simgesel düzlemde hegemonyaya saldırmaktadır. Baudrillard terörizmin yapısını ve stratejisini şöyle özetler: "Terörizm sözcüğün gerçek anlamında doğrudan yapıyı vurmaya amaçlayan bir karşı güç olamaz zira terörizmin küresel düzeni yıkamayacağını herkes biliyor. Terörizm zekice bir amaca hizmet ediyor, yani bulaşıcı ve ele geçirilmesi olanaksız bir biçime benzemeye çalışıyor" (Baudrillard, 2015a: 34-35).

"Bu da zaten küresel güçle paylaştığı bir biçimdir. Terör sorununu böylesine karmaşık hale getiren şey de budur, zira bir biçim olarak terör eylemler ve somut eylemcilerden giderek kopmaktadır" (Baudrillard, 2015a: 84).

Baudrillard, terörizmin ve hegemonyanın benzer düzlemlerde hareket ettiğini iddia eder. Teröristler ölererek batıya meydan okumaktadır (Baudrillard, 2015a: 24). Diğer taraftan hegemonya nasıl politik iktidara ihtiyaç duymadan varlığını sürdürebiliyorsa terörizm de artık teröristler olmadan varlığını ve etkilerini sürdürebilmektedir. Terörizm, Marks'ın komünizmin Avrupa'yı korkutan bir hayalet olduğu söylemine benzer bir şekilde tüm dünyayı korkutan bir hayalete dönüşmüştür. Baudrillard'a göre dünyadaki tüm teröristler yok edilse dahi terörizmin yarattığı küresel psikozda bir değişiklik olmayacaktır (Baudrillard, 2015a: 37).

Terörizm batı uygarlığının değerlerini aşınmaya uğratar. Terörizme karşı alınan önlemler, terörizmin simgesel anlamda güçlenmesine sebep olur. Ayrıca terörizmin engellenmesi amacıyla oluşturulan güvenlik sistemi, batı uygarlığının ana sütunlarını oluşturan özgürlük, insan hakları gibi değerleri aşındırır. Baudrillard, demokrasilerin terörizm sebebi ile kendi kendilerini iğdiş ettiğini öne sürer (Baudrillard, 2015a: 38): "Aynı zamanda terör indirgenmesi olanaksız bir olaydır, çünkü her türlü ihtiyati tedbir terör adı hayaleti kızıştırır. Bugün hükümetler düzeyinde küresel bir stratejiye dönüşen her türlü önlem ilkesinin içine düştüğü paradoks budur. Güvenlik zararsız terör adı altında yavaş yavaş yerleşerek tüm Batılı değerler sisteminin, yani özgürlük, demokrasi, insan haklarının altını oymaktadır. Demokrasileri giderek kendi kendilerine zarar vermeye zorlayan teröristlerin kurdukları şeytani tuzak böyle bir şeydir" (Baudrillard, 2015a: 85).

Baudrillard'ın, hegemonyanın dışarıdan müdahalelerle yıkılamayacağı, yalnızca içeriden bir tersine çevrilme sürecine uğrayabileceği iddiasındaki tersine çevrilme süreci terörizm tarafından gerçekleştirilmiştir. Öyle ki demokrasi, insan hakları, özgürlük gibi Batılı değerlerin korunması uğruna bu değerlerden feragat edilmektedir. Baudrillard hegemonyaya özgü tersine çevirme süreci ile Marksizmin kapitalizm eleştirisini karşılaştırırken, terörizmin rolünü açıklığa kavuşturur: "Hegemonya düzenine ait oyun kuralları onun varlığı, yani varoluş ilkelerini radikal bir şekilde sorgulayan bir güç tarafından tersine çevrilmektedir. Bu radikal sorgulama Marks'ın kendi zamanında yaptığı gibi yalnızca gerçeklik ilkesi ve ekonomik ilkeye sadık kalıp düzenin tarihsel çelişkilerini ortaya koyarak gerçekleşmemektedir. Terör bu tersine çevirme sürecini gerçekleştirebilen olgudur" (Baudrillard, 2015a: 89).

Baudrillard'a göre hegemonya gerçeklik düzleminde değil hipergerçeklik düzleminde kurulmuştur. Bu sebeple hegemonyaya verilecek karşılıklar da simülasyon evreninde

gerçekleşmelidir. Aksi halde hegemonyaya karşı direniş yöntemleri başarılı olamayacaktır. Terörizm, hegemonyaya hipergerçek olan başka bir eylemle karşılık vermektedir. Hegemonyanın tüm toplumları büyümesi gibi, terörizm de hiper gerçek bir uzamda kitle iletişim araçlarını ve büyülemeyi kullanır (Baudrillard, 2017: 46-47). Terörizm batı uygarlığını çevreleyen haber, simülasyon gibi kavramlara saldırarak onların ölümünü amaçlamaktadır. Ayrıca, terörizm devletin baskıcı yanını ortaya çıkarmak gibi bir amaca hizmet etmez. Terörizm, iktidarların temsil edici olamayacaklarını göstermeyi amaçlar. Terör kavramını, savaş eylemlerinden ya da eşkıyalıktan ayırmak gerekir. Terörizm belli bir düşmanı hedef almaz; aksine herkesi, her yerde, her zaman vurabileceği için çözülemez ve orijinaldir. Bu bağlamda, doğa terörist olarak nitelendirilebilir. Deprem, sel, tsunami gibi doğal afetlerle bir uçak kaçırma olayının simgesel düzlemde birbirinden farkı yoktur (Baudrillard, 2017: 49-50).

Baudrillard'a göre küresel güç, içsel olarak karşıt bir gücü de kendi bünyesinde meydana getirmektedir. Bu karşıt güç İslam, doğa ya da başka görünümle ortaya çıkmaktadır. Terörizm ise karşıt gücün tersine döndürme biçimlerinden aşırı ve şiddete başvuran halidir. Tersine döndürme süreci şiddet içermek zorunda değildir, ancak terörizm intihar ve öldürme eylemi dâhil olmak üzere şiddet içeren bir tersine döndürme biçimidir. Örneğin 11 Eylül saldırılarının nesnel nedenlerinden ya da sonuçlarından bahsedilemez. Bu saldırılar politik değil simgesel saldırılardır, bu sebeple politik bir hedefleri olduğu söylenemez (Baudrillard, 2015a: 83).

Terörün sembolik alandaki etkileri hayatın her alanında kendini gösterir. Örneğin artık tüm haberler ve iletişim araçları, terör tarafından alıkoyulmuş durumdadır. Terör dışındaki tüm gündemler, hatta tüm kültürler, terörist söylev tarafından yok edilmektedir. Bu bağlamda terör bir kara deliğe dönüşerek evrensel odak noktası halini almıştır (Baudrillard, 2015a: 84).

Baudrillard Batı'nın hegemonyayı tersine çeviren terör ve mülteci akınları gibi şiddet içeren ya da içermeyen simgesel meydan okumalardan etkilenmemek amacıyla kendisini duvarlara hapsettiğini öne sürer. Bu duvarlar Batı'nın temsil ettiği değerlerin tam aksine dönüşmesine sebep olmaktadır, hatta çembere alınan her sistem gibi Batılı değerler sisteminin çöküşüne neden olmaktadır: "Eskiden totaliter güçler, şiddetli demokrasi dalgalarından kurtulabilmek amacıyla duvarların gerisine kapanırlardı (bunun en güzel tarihsel örneği Berlin'dir). Bugünse demokrasiler özgürlükten doğru bir şekilde yararlanılmasını sürdürebilmek amacıyla göçmen sürüleri ya da fanatiklere karşı koruyucu duvarlar çekmektedirler. Eskiden yalnızca Sovyetlere ait demir perde gerisinde bası uygulanabilirken,

bugün özgürlüğün yalnızca demokratik perde gerisinde var olabildiği görülüyor" (Baudrillard, 2015a: 91).

Baudrillard'a göre görünen ya da görünmeyen tüm sınırlar ve duvarlar diktatörlüklerin ve totaliter sistemlerin göstergesidir. Düşünüre göre batı, demokratik değerleri korumak amacıyla totaliter eğilim göstermektedir. "Bir duvar her zaman öldürücüdür. Komünizm Berlin duvarını çektiği andan itibaren sanal anlamda yok olmuş, sonrasında da aslında kendine karşı çektiği bu duvarın gölgesinde kendiliğinden dağılıp gitmiştir" (Baudrillard, 2015a: 91-92)

Baudrillard batı uygarlığının tüm unsurlarını aynı kefeye koymakla eleştirilebilir. Ancak düşünür, Avrupa ile ABD arasında bir ayırım yapmıştır. Baudrillard'a göre ABD ne düş ne de bir gerçekliği ifade eder. ABD, hiper-gerçektir. Baudrillard'a göre liberalizmin gerçekleşmiş ütopyasının özgün versiyonunu ABD temsil eder. Düşünür, Avrupa'nın ise sinema tabiri ile, orijinalin altyazılı versiyonunu temsil ettiğini öne sürer (Baudrillard, 2013: 92).

ABD, 1950'li yıllarda her zaman özlem duyduğu en güçlü dönemini yaşamıştır. 1970'li yıllardaysa ABD'nin gücü halen yerindedir, ancak etkileyciliğini kaybetmiştir. Bugünse ABD, tüm diğer toplumlar ve devletler gibi yumuşak bir dünya düzenini yeğlemektedir. Baudrillard bu durumu "gücün güçsüzlüğü" olarak adlandırır. Düşünüre göre ABD halen güçlüdür, ancak gücün tekelci merkezine sahip değildir: "Küresel hegemonya, bu merkezi tüm iktidar odaklarını yuttuğu gibi yutmuştur. Bu anlamda Amerika hegemonya, rekabet ve emperyalizm açısından güç kaybetmiştir" (Baudrillard, 2013: 125).

Özetle, Baudrillard nesnel gerçekliğin ortadan kaybolduğu yeni bir düzlemde küresel hegemonyanın tüm hâkimiyet türlerini yok ettiğini öne sürer. Düşünüre göre modernleşmesini tamamlamış ülkeler bir kısır döngü içinde, dünyaya yeni bir ideoloji ve değer getiremeyecek durumdadır. Uygur Batı'nın evrensel olduğunu iddia ettiği değerler ya özünü kaybederek ve gülünçleşerek 'evrenselleşmiş' ya da İslam gibi kendisine has değer sistemlerine sahip olan kültürler tarafından ciddi bir direnişle karşılaşmıştır. Hâkimiyetin son evresi olarak nitelenebilecek hegemonya kavramını tersine çevirerek şiddete başvuran terörizm gibi direniş biçimleri, Batı'nın değerlerinin tersine çevrilmesine sebep olmuştur. Sanal ve bütünsel gerçeklik evreninde hegemonyaya yöneltilen ekonomi-politik eleştiriler anlamsızlaşmış, hegemonyayı sürdürmeye hizmet eden unsurlar halini almıştır. Baudrillard günümüzde yaşanan hegemonya ve hegemonyaya karşı direnişi, bir medeniyetler çatışması olarak nitelmez. Görünüş itibarıyla Batı ve İslam arasında gerçekleşen bu çatışma, Batılı değerlerin simüle edildiği simülakrlar sisteminin kendine karşı direnen tüm özgünlükleri davet ettiği bir

'düellodur' (Baudrillard, 2015a: 24). Düşünöre göre artık dünyada bir güç merkezi kalmamıştır. Ulus-devletin vatandaşları üzerinde kurduğu hâkimiyet dâhil olmak üzere hâkimiyetin tüm biçimleri ya hegemonya tarafından bertaraf edilmiş ya da bertaraf edilmeye çalışılmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SİMÜLASYON TEORİSİ İŞİĞİNDA TOPLUMSAL HAREKETLERİ ANLAMAK

3.1. Toplumsal Hareketler Literatürü

3.1.1. Toplumsal Hareket Tanımları

Toplumsal hareketlerin, sosyal davranışın bir özelliği olarak görüldüğü gibi, bir sosyal değişme biçimi (Kurtbaş, 2017: 60) olarak nitelendirildiği örnekler de mevcuttur. Uysal'ın, toplumsal hareketler değişim gerçekleştirmek ya da ortaya çıkabilecek değişime engel olmak için çabalayan oluşumlardır (Uysal, 2016: 1) tanımı, Castells'in toplumsal hareketlerin toplumsal değişimin manivelaları olduğu yönündeki tanımı ile paralel şekilde, toplumsal hareketleri değişimin merkezinde ya da çevresinde konumlandırır (Kurtbaş, 2017: 53). Toplumsal hareket tanımlarının birçoğu, değişimin yanında 'kolektiflik' ya da 'toplu çaba' vurgusu yapar (Işık, 2011: 6-7).

Heywood, toplumsal hareketlerin özünde eyleme geçme güdüsü olduğunu vurgular. Bu bağlamda toplumsal hareketleri toplumsal hareket yapan unsur devingenlikleridir. Toplumsal hareketlere benzer şekilde hareket unsurunu taşıyan 'kitle hareketleri', kendiliğinden ortaya çıkmaları ve kabul edilmiş bir hedefin peşinde, amaçlı ve planlı eylemler olmamaları sebebi ile toplumsal hareketlerden ayrılır (Heywood, 2007: 408).

Kurtbaş, toplumsal hareketlerin, sosyal davranış ve toplumsal değişim ekseninde yapılan tanımlarının yanı sıra; toplumsal hareketleri özel bir kolektif davranış biçimi, çeşitli çıkar gruplarından oluşan geniş kapsamlı örgütlerin menfaatlerinin ifadesi, toplumsal kontrol üzerine verilen mücadele ve devleti sistematik olarak zayıflatma amacıyla girişilen mücadeleler olarak da tanımlar.

Tablo 3.1 Toplumsal Hareket Tanımları

Tanımın Ana Unsuru	Düşünür	Tanım
Değişim	Craig&Form	Toplumsal değişimi ortaya çıkarmak için verilen örgütlü çabalar
	Marshall	Toplumun başlıca özelliklerinden birini ya da birkaçını değiştirmek ya da değiştirilmesine karşı direnme için örgütlü çaba harcaması
	Demir&Acar	Belirli bir inanç amaç ve örgütsel çatı altında toplanan bir toplumsal grubun egemen toplumsal kurum veya ilişkileri değiştirmek, yok etmek veya topluma yeni kurum yahut ilişki biçimleri kazandırmak gibi somut bir amacı gerçekleştirmek üzere giriştiği örgütlü hareket
Toplumsal Kontrol	Göle	Verili bir toplumdaki kültürel kalıpların toplumsal kontrolü üzerine verilen mücadele
	Touraine	Tarihselliğin biçimi, kültürel yatırım, bilgi ve ahlak modelleri üzerinde hâkimiyeti ya da bağımlılığı ile tanımlanan bir sosyal sınıfın, bu kültürel modellere yönelmiş çatışmacı hareket
Menfaat	Tilly	Çıkar gruplarından oluşan geniş kapsamlı örgütlerin menfaatlerinin bir ifadesi
Eyleme geçme güdüsü	Heywood	Kabul görmüş bir toplumsal hedefin peşinde belli bir düzeyde amaçlı ve planlı eylem amacını taşıyan, özel bir kolektif davranış biçimi
Sınırları zorlama	Melucci	Dayanışmaya dayalı, bir çatışma taşıyan, yer aldığı sistemin sınırlarını zorlayan bir kolektif hareket biçimi.

Kaynak: Kurtbaş, 2017: 60-62'ye göre hazırlanmıştır.

Kurtbaş, bu tanımların indirgemeci ve dar kapsamlı olması sebebi ile toplumsal hareketleri özgün ve kuşatıcı bir şekilde ifade etmeyi amaçladığı şu tanımları öne sürer:

"Toplumsal hareketler, yapısal-tarihsel, psikolojik veya siyasi etkenler nedeniyle birbirine karşı konumlanmış ve çatışma potansiyeli olan kolektivitelerin, çok yönlü olarak, aynı anda hem modernist hem postmodernist gerilimlerden, rasyonel veyahut irrasyonel güdülerden, manüplatif ya da aksiyonel saiklerden kaynaklı olarak harekete geçmesi ile ortaya çıkan siyasi oluşumlardır" (Kurtbaş, 2017: 62).

Şüphesiz, toplumsal hareketleri tanımlamaya çalışan düşünürlerin ileri sürdükleri fikirler, içinde yaşadıkları dönem ve düşünürlerin toplumsal hareketlere yakınlıklarıyla ilintilidir. Özellikle, 1960'lı yıllardan sonra toplumsal hareketler hakkında fikir beyan eden yazarların bu hareketlerin içinden gelmesi veya hareketlere sempati besliyor olması (Çetinkaya, 2015: 33), yazarların toplumsal hareketler konusundaki değerlendirmelerini objektiflik açısından tartışmalı hale getirmiştir

Duygusal ya da amaçsal yakınlığın yanı sıra, akademik çevrelerin temel problemi olan daha önce söylenmemiş olanı söyleme arzusunun sebep olduğu, kuramsal boşlukları doldurmayı toplumsal hareketleri anlamının 'anahtarı' olarak gören bir araştırmacı zümresinin oluşması, toplumsal hareketleri bir bütün halinde değerlendirmekten çok, toplumsal hareketlerin unsurlarından yola çıkarak anlama çabasını doğurmuştur. Ancak indirgemeci düşüncenin doğa bilimlerindeki başarısı, karmaşık hareketleri anlamakta her zaman başarısız olmuştur (Akdeniz, 2007: 32). Bu yöntemle incelenen toplumsal hareketler bütünlüklerini ve asıl anlamlarını yitirmiştir (Çetinkaya, 2015: 38). Bütünü oluşturan tüm parçalar anlaşılrsa dahi

bütünün temsil ettiği anlamın yitirilmesi, indirgemeci düşünce ile yapılan çalışmaları anlamsız kılmıştır. Karmaşıklık bilimi, Newtoncu düşünce yaklaşımının ana unsurlarından olan indirgemeci düşüncenin temel yanılgısının 'bütünü parçaların toplamından ibaret olarak görmek' olduğunu ileri sürer (Bayramoğlu, 2016: 54,57). Bu bağlamda toplumsal hareketlerin, kendisini oluşturan parçaların toplamından daha fazlası ya da azı olabilir.

3.1.2. Toplumsal Hareketlerin Özellikleri

Toplumsal hareketlerin ne olduklarını ortaya koyan tanımların yanı sıra toplumsal hareketlerde bulunan ortak özellikler ya da ayırt edici özelliklerin belirlenmesi, her ne kadar indirgemeci düşüncenin ürünü olsa da, toplumsal hareketler literatüründe önemli bir yer tutar.

Touraine, kolektif davranışın ya da mücadelenin sosyal hareket olarak adlandırılabilmesi için, kaynakların üzerindeki toplumsal egemenlik ilişkilerini dönüştürmeye çabalamasının ayırt edici olduğunu öne sürer (Touraine, 2016: 44). Düşünür, toplumsal egemenlik ilişkilerini dönüştürme çabasından ziyade, var olan durum üzerindeki adaletsizliğin giderilmesi, alınan kararlarda nüfuzun artırılması gibi amaçlarla hareket eden yapıların ise toplumsal hareket değil toplumsal mücadele örneği olduğunu öne sürer. Bu bağlamda işçilerin endüstriyel alanda sermaye sahiplerinin egemenliğini azaltmak ya da dengelemek için giriştikleri hareketin bir toplumsal hareket değil mücadele olduğunu vurgular. Touraine, toplumsal hareket kavramını işçi örneği üzerinden şu şekilde açıklar:

"Bir sosyal hareket ise hiçbir şekilde bir toplumsal duruma tepki değildir. Aksine toplumsal durum, kültürel modeller ve tarihsellik üzerinde kontrol için savaşılan sosyal hareketler arasındaki çatışmanın sonucudur. Bu çatışma, siyasal sistemin kırılmasına ya da kültürel reformlara yol açabilir. Bir sosyal hareket, kendisi aracılığıyla kültürel yönelimlerin, tarihsellik alanının bir toplumsal örgütlenme biçimine dönüştürüldüğü çatışma davranışdır" (Touraine, 2016: 45).

Popenoe, Robert Merton, Alberto Melucci, Andrew Heywood gibi pek çok düşünür toplumsal hareketlerin özelliklerini sıralama yolunu tercih eder (Şimşek S. , 2004: 113). Şimşek, toplumsal hareketlerinin tümünde mevcut olan özellikleri kategorize eden Popenoe ve Robert Merton'un fikirlerini maddeleştirerek ortaya koyar. Popenoe'ye göre toplumsal hareketlerin taşıdığı ortak özellikler şöyle sıralanmıştır:

1. Meseleleri farklı gören yeni bir perspektif
2. Grup sadakatini sağlayan bir ideoloji
3. Eylem vecibesi,
4. Dağıtılmış ya da merkezsizleşmiş liderlik (Şimşek S. , 2004: 113).

Işık, çalışmasında değindiği bu dört özellikten ikincisine 'ideolojiyi muhafaza eden grup sadakati', dördüncüsüne ise 'dağınık ya da merkezileşmemiş liderlik' olarak yer verir (Işık, 2011: 8).

Şimşek, Merton'un toplumsal hareketlerin bir ideoloji ve belirli amaçlar çevresinde bireyleri birleştiren, kaynaştırıcı ve bağlayıcı organizasyonlar olduğunu vurgulayan düşüncesine de yer verir (Şimşek S. , 2004: 113). Her iki düşünür de toplumsal hareketlerin bir ideoloji sayesinde bireyleri bir araya getirdiğini işaret eder.

1970'li yıllarda ortaya çıkan toplumsal hareketlerin farklı görüntüsünü açıklayan yeni toplumsal hareketler anlayışı (Uysal, 2016: 141), toplumsal hareketlerin özelliklerini değişen koşullara uygun biçimde yeniden ortaya koymuştur. Sistem karşıtı hareketler perspektifi, bu yeni durumu eski durumun kabuk değiştirmesi olarak niteleyerek, yeni sıfatını taşıyan toplumsal hareketlerin yeniliğine kuşku ile bakar. Günümüzde hala hayatta kalan partiler ve sendikalar gibi örgütler, on dokuzuncu yüzyılın sonunda, kapitalizmin kazanımlarına meydan okuyan toplumsal hareketler tarafından kurulmuştur. Günümüzde, tartışma bu eski örgütlerin, yirminci yüzyıl boyunca değişime uğramış toplumsal yapıda ve yeni toplumsal bağlamda ayakta kalıp kalamayacağıyla ilgilidir. (Arrighi vd., 2015: 78). Yeni durumun bir kopuş mu yoksa süreklilik mi olduğu konusundaki tartışmalara rağmen, her iki bakış açısı ideolojinin rolünü törpüleyerek (Işık, 2011: 37) toplumsal hareketlerin vazgeçilmez özelliği olmaktan çıkarır. Sınıf etrafında konumlanan tanımlar yerini kimlik ve birey etrafında konumlanan kavramlara bırakır.

İdeoloji terimi kullanıldığında az sayıda ayırt edici madde ile özellikleri ortaya konulan toplumsal hareketler, ideoloji olmaksızın tanımlanmaya çalışıldığında; yahut özellikleri ortaya konulmaya çalışıldığında, ideolojinin içinde barındırdığı alt başlıkların zikredilmesi sonucunu doğurur. Örneğin; Tilly'nin belirli bir amacı, yöntemi, bağlılığı ve bir arada olmayı içinde barındıran ideoloji kavramını kullanmadan yaptığı toplumsal hareketler tanımı bu özelliklerin her birini ideolojiden bağımsız biçimde vurgular. İdeolojinin yokluğunda birliği, rozetler, bandajlar ve kostümler gibi semboller sağlar. Kullanılan bandajlar ve rozetler bir ideolojiyi değil, birliği temsil eder. Bağlılığı yaratan ideolojinin yerini, koşulların uygun olmaması durumunda dahi eylemden vazgeçmemek, baskıya direnmek için yardımlaşma ve fedakârlığın ön plana çıkarılması alır. Harekete bağlılık yerini, büyük hayaller uğruna yapılan fedakârlıklar yerine direnişin kendisine bırakır. Hareketin direnmek için belirli bir ideolojiye ihtiyacı kalmamıştır. Direnişin kendisi kutsal kabul edilir. İdeolojinin yokluğunda toplumsal taleplerin ve gösterilerin meşru olabilmek için 'sistem içileşmesi' (Çoban, 2009: 20) ile

özdeşleştirilebilecek 'makul olma' zorunluluğu toplumsal hareketlerin özellikleri arasında yerini alır (Tilly, 2008: 17-18).

Atvur, toplumsal hareketlerin temel özelliklerini bilinçlilik, planlılık, bir amaca yönelik olma, kolektiflik ve iradilik başlıkları altında gösterir. İdeoloji teriminin yer almadığı özellikler çerçevesinde toplumsal hareketler; savunulacak yüksek bir değer ya da çıkara bağlı olarak bireylerin kendi istek ve bilinçleriyle, yöntemi önceden belirlenmiş bir şekilde, bir araya gelerek hareket etmesi şeklinde özetlenebilir (Atvur, 2012: 69).

İdeolojinin tanımlayıcı bir unsur olmaktan çıkmasının bir adım ötesinde, 1970'li yıllardan sonra ortaya çıkan toplumsal hareketler, liberal siyaset teorisi çerçevesinde yeri tam olarak belirlenemeyen konuları politik hale getirmiştir. Başka bir ifade ile özel veya kamusal kategorilerine girmeyen, iki kategorinin ortasında yeni bir kategorinin ortaya çıkmasına sebep olan, 'yeni' toplumsal hareketlerin konuları kurumsal olmayan yeni bir siyaset alanını oluşturur. Liberal demokrasinin ve refah devleti anlayışının uygulamasında ve doktrininde düzenlenmemiş, öngörülmeleyen bir alanı işgal eden toplumsal hareketlerin özelliklerini; amaçları, değerleri, yöntemlerinden yola çıkarak kategorize etmek veya toplumsal hareket tanımı yapmak zorlaşır (Offe, 2016: 55-57). Tanımlanmamış alanlarda mücadele eden, merkezlessiz ve örgütsüz karakterdeki gri (yeni) toplumsal hareketleri anlamak; tarihsel tahayyülümüzün alışık olduğu renkli flamalar ve yazılı toplumsal değişim bildirimleri ile apaçık ortada olan siyah beyaz (eski) toplumsal hareketleri anlamaktan daha yoğun bir çaba gerektirir (Castells, 2006: 544).

Habermas, Offe'nin tezine benzer biçimde, yeni toplumsal hareketlerin sistem ve yaşam dünyası arasındaki birleşim noktasında gerçekleştiğini öne sürer (Habermas, 2001b: 889 akt: Eray, 2017: 327-328). Bu bağlamda, eski toplumsal hareketler herkesi ilgilendiren konularla, Habermas'ın ifadesiyle sistemle, ilgilenirken yeni toplumsal hareketler, bireysel olanla sistemin iç içe geçmiş olması sebebiyle bu ikisinin birleşim noktasına odaklanır.

Bu bağlamda, toplumsal hareketlerin kronolojik seyri, farklı dönemlerde ortaya çıkan toplumsal hareketlerin benzerlikleri ve farklılıklarının ortaya konulmasını kolaylaştırarak hareketlerin evrimini anlaşılır kılar. Toplumsal hareketlerin tarihsel bir süreç içinde ele alınması literatürde yer alan eski-yeni toplumsal hareketler farklılaşması ve kopuş-süreklilik tartışmasının okunması için kullanışlı bir arka plan hazırlar.

3.1.3. Eski Toplumsal Hareketlerden Yeni Toplumsal Hareketlere Tarihsel Arka Plan

Toplumsal hareketler, bireylerin kitle içerisinde kendilerini kaybettikleri varsayılan köle isyanları ve köylü hareketlerinin aktörleri olarak görüldüğü sıfır noktasından hareketine başlar (Bozkurt ve Bayansar, 2016: 279). Bu aşamada toplumsal hareket, isyan kavramı ile özdeşdir. Bu noktada sosyolojinin kabul ettiği modern anlamda bir toplumdan çok, arkaik toplumların örgütlenme biçimi olarak tanımlanan cemaat kavramı (Touraine, 2016: 31) söz konusu olduğundan isyan görünümündeki hareketler, yok sayılır. Toplumsal hareketler, tarih vagonunun içine yerleştikten sonra toplumsal hareketlerin aktörleri klasik sosyoloji tarafından modern değerleri taşıyan aktöre, yani topluma dönüşerek yüceltildiği ilk durağına uğrar. Bu durakta toplumsal hareketler tarihsel durumdan etkilenen, ona göre şekillenen aktörler olarak değerlendirilir. Bu durakta bir toplumsal hareket modernleşmeye karşı bir tutum içerisinde olduğunda irrasyonel olmak ile suçlanır (Çayır, 2016: 11-14). Toplumsal hareketler ideoloji kavramı ile özdeşleşir. İdeolojinin ete kemiğe büründüğü yer kitlelerdir. Başka bir ifade ile tarihin nesnesi olarak değerlendirilirler. Günümüzde ise toplumsal hareketler, yönlendirme mekanizmalarına direnen, hatta tarihsel durumları yaratan aktörler (Touraine, 2016: 45-46) olma durağına ilerlemektedir.

Endüstri sonrası gerçekleşen, 'yeni toplumsal hareketler' olarak adlandırılan hareketleri anlamak için kullanılan paradigmalardan farklı bir paradigma sunmak gerekir. Bu bağlamda 'yeni' olanı anlamlandırmak için öncelikli olarak anlaşılması gereken nokta 'eski' hareketlerdir. Çünkü neredeyse alandaki tüm düşünürler tarafından, yeni hareketlerin tanımlanmasını sağlayan temel çıkış noktası, bu eski hareketlerdir ki bunlar işçi sınıfı hareketleridir (Bulut, 2014: 51).

Toplumsal hareketlerin başlangıcı Tilly'nin belirttiği gibi 18. yüzyılın sonu ve 19. yüzyıl başı olarak belirlenirse (Tilly, 2004: 7), bu tarihten önce yaşanan köle hareketleri, isyanları toplumsal hareketlerin sıfır noktasını, başka bir ifade ile orijinini oluşturur. Söz konusu tarihten önce modern anlamda toplumdan bahsedilemez. Bu tarihten önce 'toplumsal hareketler'in aktörleri, kitlelerdir. Kitleleri teorik olarak inceleyen Le Bon, kitlelerin 'genel ayırıcı özelliklerini' ortaya koyar (Le Bon, 1997: 20). Düşünür, kitleyi oluşturan bireylerin kalabalık haline gelmeleri ile tek bir varlık haline geldiğini, zihniyetinin tekleştiğini iddia eder. Kitleyi oluşturan sayının fazla olmasının getirdiği özgüven ve kitle içindeki duyguların bulaşıcılığı, kitleyi yönlendirmeye açık hale getirir (Le Bon, 1997: 26-27). Kitle içindeki ahlaksız birey ahlaklıya; masum birey caniyeye dönüşebilir (Le Bon, 1997: 52). Kitlenin ruhuna hâkim olan unsur, özgürlük değil esarettir (Le Bon, 1997: 109). Le Bon'un kitle üzerindeki olumsuz görüşleri, kolektif davranış kuramının köklerini oluşturur. Modern sosyolojinin bakış

açısına göre, bireyler modernleşme için mobilize olduğunda toplum olarak değerlendirilir ve aktörlükleri onaylanır, modernleşmeye ve ilerlemeye ayak dirediklerindeyse irrasyonel olmaları gerekçesiyle aktörlükleri sorgulanır (Touraine, 2016: 33-34).

Dünyanın pek çok yerinde kitlelerin aktör olarak boy gösterdiği hareketler meydana gelmiştir. Bu hareketlerin toplumsal hareket olarak nitelenmemesinin sebebi, dar kapsamlı kendiliğinden örgütlenmeler olmaları ve süreklilik göstermemeleridir. Tam manasıyla toplumsal hareketler, 18. yüzyılda Batı'da, ortak çabaların sürdürülebilir bir şekilde organize edilmesi ve buna bağlı olarak bir eylem repertuarının oluşması ile tarih sahnesine çıkmıştır (Tilly, 2004: 3).

Bireyleri ortak bir yapıda buluşturan, toplu bir harekete sebep olan birincil unsur olan baskının varlığı ütopyik düşünceye, değiştirme, dönüştürme ya da direnişe de kaynaklık eder (Çoban, 2009: 10). Castells, baskı kavramının direnişi ve toplumsal hayatın örgütlenmesiyle ilgili fikirleri beraberinde getireceğini (Castells, 2006: 282, 372, 383) öne sürer.

On dokuzuncu yüzyılda ortaya çıkan toplumsal hareketler "baskının" oluşumundan işveren ve burjuvaziye sorumlu tutarken; aynı dönemde ortaya çıkan ulusal hareketler baskının müsebbibi olarak bir ulusun ya da etnik grubun diğerini ezecek derecede kayırlanmış statüsünü sorumlu tutmuştur. Sorunları farklı şekilde tanımlamalarına rağmen, her iki hareket de modern dünyanın politik yapısı olan devlet iktidarını merkezi-hiyerarşik örgütlenmeler ile ele geçirmek politikasında birleşmiştir (Arrighi vd., 2015: 36). Baskı unsurundan kurtuluş yolu olarak, devlet aygıtını ele geçirmek öncelikli hedefdir. Devlet aygıtının ele geçirilmesinden sonra ise içinde yaşanılan 'dünyanın' değiştirilmesi, nihai hedefdir. Öncelikli hedefin nihai hedefe dönüşmesi, başka bir ifadeyle aracın amaca dönüşmesi, toplumsal hareketlerin bir iktidar mücadelesi görünümünü kazanmasına sebep olmuştur.

Atvur bu dönemde görülen toplumsal hareketler birinci dalga toplumsal hareketler olarak kategorize eder. İşçi mücadelesinin hareketin temel kapsamını oluşturduğu birinci dalga toplumsal hareketlerde, homojen bir yapıda bulunan işçi sınıfı hiyerarşik-merkezi örgütlenme ile iktidarı ele geçirerek proleter devrim hedefine ulaşmaya çabalamıştır (Atvur, 2012: 71, 72).

Toplumsal hareketleri şekillendiren bu politikanın eski paradigmaları (Offe, 2016: 50-53), eski-yeni sosyal hareket ayrımını yapmanın şart sayıldığı toplumsal hareketler literatürünün eski olarak nitelendirilen tarafını bünyesinde barındırır. Hareketlerin aktörleri, temaları, değerleri, hareket biçimlerini belirleyen kodlar (Offe, 2016: 61), ister sistem karşıtı Marksist devrim peşinde ister ekonomik büyüme ve tüketim güvenliği peşinde olsun, eski paradigmanın etkisindedir. Bu hareketlerin siyasi ve ekonomik içerikli yapısı, toplumsal

hayatın bir ideolojik temel çerçevesinde yeniden kurulması gerekliliği üzerinden kitleleri sisteme karşı mücadeleye çağırmıştır (Alagöz, 2005: 35).

Eski paradigmanın etkisindeki toplumsal hareketlerin aktörleri sağ-sol, liberal-muhafazakar gibi siyasal kodlarla ya da işçi sınıfı-orta sınıf, zengin-fakir gibi sosyo-ekonomik kodlarla kendisini tanımlar. Büyük ölçekli temsil birlikleri ve merkezi örgütlenmeleri ile kolektif amaçlarına ulaşmak için sisteme karşı grupça çaba gösterir. Aktörler, gelir dağılımı çatışmasına müdahil sosyo-ekonomik gruplardır. Klasik sosyal hareketler sosyolojisi de, modernleşmenin getirdiği gerilimlere yönelik hareketleri bir tarafa ayırırsak, genel olarak paragrafın başında belirtilen özellikleri taşıyan işçi sınıfı hareketlerini ve Marksist tasarımlarını konu edinir. Sistem karşıtı olarak tanımlanan hareketlerin devrim mi reform mu sorusu çerçevesinde şekillenen yöntem tartışması (Arrighi vd., 2015: 37) ise günümüzde istemlerin kurumsallaşması yolu ile gerçekleştirilmesi, başka bir ifade ile 'sistem içileşme' ile son bulmuştur (Çoban, 2009: 20). Komünist parti yönetimlerine kıyasla, sosyal demokratların çok sayıda merkez devlette iktidara gelmesi (Arrighi vd., 2015: 38-39), reform mu devrim mi sorusundan ortaya çıkan iç tartışmanın galibini gözler önüne sermiştir. Bu sonuç, yirminci yüzyılın ikinci yarısına yaklaşırken benimsenen sosyal, ekonomik ve politik düzenin kuşatıcı bir liberal-demokratik refah toplumu uzlaşısı temelinde inşa edilmesi, dahası inşa edilen bu modelin hiçbir ciddi eleştiri ya da meydan okumaya maruz kalmamasından (Offe, 2016: 51) kaynaklanır.

İşçi sınıfının şartlarının sistemin köklü değişimine gerek kalmaksızın iyileştirilmesi, işçi sınıfının kapitalist düzen ile uzlaşması sonucunu doğurmuştur. Refah devleti politikasının sağladığı ekonomik ve toplumsal iyileşmeler, sendika-iktidar çatışmasına uzlaşma zemini hazırlamıştır. Bu uzlaşının, birinci dalga toplumsal hareketlerin öncelikli amacı olan devlet aygıtının ele geçirilmesini imkânsız kılması nedeniyle örgütlü sınıf mücadelesi gerilemeye başlamıştır. Devrim hayalinin, reformun gerçek kazanımları yanında güçsüz kalması, birinci dalga toplumsal hareketlerin sonunu getirmiştir (Atvur, 2012: 72, 73).

İkinci dalga toplumsal hareketler reform taleplerini gerçekleştirmek için, birinci dalga toplumsal hareketlerin ihtiyaç duyduğu merkezi-hiyerarşik örgütlere ihtiyaç duymadan, daha esnek yapılar ile amaçlarına ulaşmaya çalışır. Tablo 2'de belirtildiği üzere mücadele alanları ve reform talepleri, bireyin toplumsal konumunu ilgilendiren geniş bir yelpazede yayılır. Kadın ve azınlık haklarının yanı sıra çevre mücadeleleri ikinci dalga toplumsal hareketlerin mücadele konularının arasına girmiştir.

1960'ların sonlarında ortaya çıktığı öne sürülen (Bulut, 2014: 50) ikinci dalga sosyal hareketlerde eski paradigmaya dayanan bu türden bir siyasal, sosyo-ekonomik tanımlama ya

da merkezi, büyük ölçekli temsil birliklerine rastlanmaz (Offe, 2016: 60-61). Toplumsal yapı ve toplumsal hareketlerin konu, amaç, araç, metot ve aktörlerinde gözlenen değişiklikler, kopuş ve süreklilik tezleri etrafında incelenmiştir.

Liberal demokrasi, yarı gerçekleştirilmiş ütopyasını, toplumsal isteklerin yeni bir ütopyaaya mahal vermeden karşılanması yolu ile tamamlamayı amaçlar. Çoban'a göre, ortaya çıkan bir toplumsal hareketin köklü bir yeni dünya kurgusuna sahip olmaması ve iktidarı elde etmeyi reddetmesi, örtülü şekilde sistemin tadil edilmesi amacına hizmet eder (Çoban, 2009: 22-23). Bu bağlamda ikinci dalga toplumsal hareketlerin reform talebi, sistemin kendisini tadil etmesi amacına hizmet eder. Sistemin kendisinin sorgulanmaması, ikinci dalga toplumsal hareketlerin temel eleştirisine kaynaklık eder.

21. yüzyılda ortaya çıkan üçüncü dalga toplumsal hareketler ise sistemin kendisini sorgulayan, başka bir dünyanın mümkün olduğu fikrini devrim retoriğine sığınmadan yeniden dile getirmektedir. Atvur, yeni toplumsal hareketlerin tarih sahnesine çıktığı 1960'lı yıllardaki görüntüsünün değişime uğradığını ve yeni bir boyuta ulaştığını öne sürer. Teknolojinin gelişmesi ile ortaya çıkan yeni örgütlenme biçimleri toplumsal hareketlerin aktörlerinin merkezsizleşmiş, ulus-ötesi yapılar kurmasına olanak tanır (Atvur, 2012: 74).

Atvur'un hazırladığı tablo, toplumsal hareketlerin gelişimini ve değişimini bir bütünlük içinde yansıtır:

Tablo 3.2 Toplumsal Hareket Dalgaları

	Birinci Dalga Toplumsal Hareketler	İkinci Dalga Toplumsal Hareketler	Üçüncü Dalga Toplumsal Hareketler
Tarihsel Bağlam	19.yy-20.yy ortası	20.yy ortası-20.yy sonu	21.yy-
Hareketlerin kapsamı	İşçi mücadeleleri	Spesifik alanlarda mücadeleler	Küreselleşme karşıtı hareketler
Temel aktörler	İşçi sınıfı(homojen yapı)	Orta sınıf(homojen yapı)	Dışlanmış kesimler+işçi sınıfı+orta sınıf(heterojen yapı)
Örgütlenme	Merkezi örgütlenme, hiyerarşik düzen	Gevşek, yatay örgütlenme	Ağ tipi örgütlenme
Mücadele Amacı	İktidarın ele geçirilmesi (nihai amaç proleter devrim)	Mücadele edilen alanla ilgili hak ve reform talepleri	Kapitalist/neoliberal sistemin sorgulanması, doğrudan ve müzakereci demokrasi talebi
Mücadele Yöntemi	Grev, toplu gösteri, yürüyüş, işgal	Toplu gösteri, imza kampanyası, oturma eylemi	Teatral ve müzikal unsurların da yer aldığı gösteriler
Elde edilen sonuç	İşçi sınıfının ekonomik, sosyal ve politik konumunu iyileştiren reformlar, sosyal-demokrat partilerin iktidara gelmesi, devrimci mücadelenin geri plana itilmesi	Kadın hakları, azınlık hakları, ekolojik haklar, çevrenin korunması gibi alanlarda ulusal ve uluslararası kazanımlar, yeni yasal düzenlemeler, bu alanlarda ulus ötesi mücadelenin yaygınlaşması	Hareket halen devam etmekle beraber dışlanmış kesimlerin mücadele içinde daha çok sesini duyurmaya başlaması, alternatif sistem arayışları (somut öneriler, hareketin elde edeceği sonuçları da şekillendirecektir)

Kaynak: Atvur, 2012: 71

Tablodan anlaşılacağı üzere, birinci dalga toplumsal hareketlerden önce ortaya çıkan kitle hareketleri toplumsal hareket olarak değerlendirilmemektedir. Kitlelerin toplum olarak değerlendirilmeye başlanması, modernitenin değerlerini içselleştirmesinden sonraki döneme denk gelir. Modern toplumun içinden çıkan ve modernitenin bunalımlarına karşı çıkan hareketler romantizm gibi 'irrasyonel' ve 'gerici' (Aksakal, 2015: 39) olmakla suçlanır. Eleştirel modernitenin aydınlanmanın değerlerine bağlı ideolojisi, modern toplumda karşılık bulduğunda, birinci dalga toplumsal hareketler görülmeye başlanmıştır. Başka bir ifade ile birinci dalga toplumsal hareketler, modernitenin iki ayrı görünümünün kültürel, siyasi ve toplumsal iktidar mücadelesidir. Sosyalizm ile liberalizmin iktidar mücadelesi, modernite içerisinde gerçekleşmiştir.

Birinci dalga toplumsal hareketlerin sürükleyici unsuru olan modernite içi iktidar mücadelesinde kazanan taraf, modernitenin iki ayrı görünümünün bir potada eridiği sosyal-demokrasi olmuştur (Arrighi vd., 2015: 38). Eleştirel modernite ile burjuva karakterli modernitenin aynı potada erimesi, 'devrim' anlatısının zayıflayarak son bulmasına rağmen, toplumsal hareketlerin birincil sebebi olarak gösterilebilecek birey üzerindeki 'baskı' son bulmamıştır.

Dirlik, birinci dalga toplumsal hareketlerin son bulması ve 'yeni' olarak nitelendirilen hareketlerin ortaya çıkmasına sebep olan olguları birbirine bağlı üç maddede özetler. Wallerstein'in da altını çizdiği, dünya genelinde iktidara gelen sosyal demokrat hükümetlerin (Arrighi vd., 2015: 38-39) toplum nazarında güven kaybetmesi birinci nedendir. Bu durum sosyal demokrat iktidarların, sosyalist düşüncelerini kısmen de olsa hayata geçirmesinin birey ve topluma dikkate değer fayda sağlamamasından kaynaklanmıştır. İkinci neden, sosyalist partiler gibi sosyalist devletlerin de neo-liberalizmin dümen suyunda ilerlemesi sonucunda uğradığı prestij kaybıdır. İki farklı ölçekte gerçekleşen sosyalist 'devrimin' gözden düşmesi, kökten bir değişim yolu ile kolektif 'kurtuluş' arayışının sonunu getirmiştir. Son neden ise, 'devrim' anlatısının son bulması ile, düzenden farklı sebeplerle rahatsız olan ancak 'devrim' çözümünde birleşen kitlelerin ayrışarak yeni direniş mekanizmaları geliştirmesidir. Bu gelişmeler sonucunda toplumsal hareketler siyasi olandan, sosyal (gündelik) olana ilgi göstermeye başlamıştır (Dirlik, 2015: 78-79).

İnsanın özgürleşme ve refah isteminin devrim ile karşılanması yerine reformlar ve iyileştirmeler ile karşılanması stratejisi sonucunda ortaya çıkan ikinci dalga toplumsal hareketler, devrim tutkalı ile bir araya gelen kadın hakları, azınlık hakları gibi mücadele alanlarının da ortak mücadele zemininden ayrılarak, kendi yolunu bulmasını sağlamıştır. Bir taraftan devrim fikri çevresinde birleşen gruplar ayrışırken, diğer taraftan işçi sınıfı

tanımlamasına dâhil olmayan orta sınıfın diğer aktörleri, ikinci dalga toplumsal hareketlerin içerisinde yer almıştır. Dahası devrimi gerçekleştirecek güçlü, hiyerarşik, merkezi yapılanmalar, yerini hak ve iyileştirme talep eden, gevşek-yatay organizasyonlara bırakmıştır. Bu dönem, siyasal bir hareket görünümünde olan birinci dalga toplumsal hareketlerin, siyasal görünümünden sıyrılarak, sosyal hareket görünümüne kavuşmaya başladığı dönemdir.

Birinci dalga toplumsal hareketlerin amaç, araç, aktör ve organizasyon biçimlerinde etkili olan modernite ideolojisi, geçiş süreci olarak değerlendirilebilecek ikinci dalga toplumsal hareketlerde etkisini yitirmeye başlamıştır. Dönüm noktası olarak değerlendirilebilecek 1968 öğrenci olayları ile post-modern durumun ve post-modern düşünce yapısının kendisini göstermesi ile, 20.yüzyıldan itibaren ortaya çıkan toplumsal hareketler, radikal biçimde değişmiştir. Organizasyon biçimleri, aktörleri, amaçları, mücadele yöntemleri öncekilerle kıyaslanamayacak ölçüde farklılaşmıştır.

Bireyin ve toplumun, kendisinden daha büyük, uğruna canını feda edebileceği bir bütünün parçası olma durumu, toplumsal hareketlerin gündelik olanı konu edinmesiyle son bulmuştur. Klasik sosyolojinin, modernliğin tarihsel sürecinin bir sonucu olarak nitelendirdiği, toplumsal hareketlerin açığa çıkardığı, değişimin dinamiğinin toplumda değil tarihte yattığı düşüncesi (Çayır, 2016: 11-12) zeminini kaybetmiştir. Artık toplum, Touraine'in toplumsalın aktörlüğü düşüncesine paralel olarak, tarihsel değişimden etkilenen nesne değil, özne konumundadır (Touraine, 2016: 46).

3.1.4. Yeni Toplumsal Hareketler

Bireyin kendisinin, toplumun ve içinde yaşadığı dünyanın değişimi ile toplumsal hareketler de değişir. Siyasal hareketten sosyal harekete doğru gerçekleşen bu evrim, klasik sosyolojinin paradigmaları ile açıklanamaz hale gelmiştir. Zira yeni toplum, yeni çatışmalar ve yeni politikalar teamüle uymamaktadır (Offe, 2016: 55).

Örneğin, "Klasik kolektif davranış teorisi, sosyolojinin diğer alt dalları gibi genel bir toplum tasavvuruna sahiptir. Bu, Modernleşme teorisinden oldukça etkilenmiş bir modeldir. Bu modelde bireysel ve toplumsal hareket, modernliğin tarihsel sürecinin bir sonucu olarak görülür. Birey ve toplumsal hareket, insanın kendisini geleneksel bağların (din, akrabalık vs.) boğuculuğundan özgürleştirdiği bir tarihsel süreç içine oturtulur" (Çayır, 2016: 11). Yirminci yüzyılın ortalarında kabul gören, klasik kolektif davranış teorisinden türeyen, 'kitle' ve 'sapkın politik davranış teorileri', modernleşmeden olumsuz etkilenen kesimlerin, yeni toplumsal hareketlerin aktörleri olduğu iddiasında bulunmuştur. Ancak yeni sosyal hareketlerin en ateşli

desteği veren toplumsal katman, bu iddianın aksine ekonomik açıdan gcl olan orta sınıf öğrencileridir (Offe, 2016: 68).

"Klasik sosyolojinin okşnn iki etkisi ortaya çıkmıştır. Bir tarafta modernitenin teolojisi toplumsal ilişkilerin daha bilimsel bir analizinin yapılmasına yol açmıştır; evrimciliğin fonksiyonalizmle birleşiminin kalıntıları arasında kültürün, ekonominin ve hatta tarihin anlamına yahut toplumun doğasına yapılan tüm referansları yok sayan sosyal sistemlerin analizi yükselmiştir. Sosyolojinin öznesi artık toplum değil, toplumsal davranış ve ilişkilerdir. Bu durum bir yanda, eski sosyal hareket kavramını gözden düşüşü diğer yanda ise en azından ilk dönemde sosyal hareket fikrinin genel bir reddine yol açmıştır. Ayrıca rüyaları hayatın benzer biçimde idamesi ile sınırlı olan ve oto aktiviteleri içsel dengeyi devam ettirmeyi amaçlayan basit topluluklar üzerinde yapılan çalışmalardan dn alınan kavramların, modern toplumlara doğrudan uygulanması sonucunu doğurmuştur" (Melucci, 2016: 36).

Günümüzde görülen, eski teorilerin açıklayamadığı toplumsal hareketler, insanoğlunun yaşama biçimini etkileyen doğal ve kültürel çevrenin ne denli radikal biçimde değiştiğinin göstergesidir. Yaşadığımız 'gerçekliğin' kültürel bir koda indirgen-diği günümüzde, üretim-tüketim, iktidar-direnif kavramları da kültürden nasibini alır (Melucci, 2016: 34-37). Bu değişim, bugün gözlemlenen toplumun, eskisinden keskinlikle ayrılabilmesini sağlayan farklı bir görünümdedir.

Castells ve Touraine, benzer okumalarla, günümüzde toplumsal hareketlerin aktörlerini içinde barındıran toplumun eski toplumsal hareketleri doğuran toplumdan farklı olduğunu belirtir. İçinde bulunduğumuz yeni toplumu Touraine post-endüstriyel toplum olarak nitelerken (ayır, 2016: 14) ; Castells enformasyon toplumu (Castells, 2006: 554) kavramı ile isimlendirir. Enformasyon toplumunda, toplumsal hareketler kendi iç dinamikleri içinde anlamlandırılmalıdır. Başka bir ifadeyle toplumsal hareketlerin kendini tanımlaması, karakterize etmesi olarak nitelenebilecek eylemleri göz önünde bulundurmak gerekir. Toplumsal hareketler, mantık dışı görünse de aynı anda hem devrimci hem muhafazakar unsurları, aktörleri ve düşünceleri içinde barındırabilir. İlk bakışta mantıksız görünen zıt kavramların i içe geçmiş görünümü, kesinliklerin son bulduğu ve büyük anlatıların değersizleştiği post-modern ruh hali ve dünyada (Harvey, 2003: 60) normal karşılanır. Bu durum post-modern düşüncenin günümüzde ortaya çıkan toplumsal hareketler üzerindeki etkisini görünür kılar. Birinci dalga toplumsal hareketlerde modernitenin düşünsel hkimiyetinin derin izlerinin gözlenmesi gibi, yeni toplumsal hareketler de modernitenin bir meydan okumayla karşılaştığının göstergelerini taşır.

Yeni olarak nitelenen toplumsal hareketlerin ne olduğu sorusu, eylemlerinin yanı sıra hareketin toplumsal amacını içinde barındıran vizyonu ve hareketin düşman tanımı ile cevaplanabilir (Castells, 2006: 99). Castells toplumsal hareketleri tanımlamak için, Touraine'in kimlik, karşıt ve toplumsal model sac ayakları üzerinde konumlandığı toplumsal hareketler analizinin bir uyarlamasını benimser (Castells, 2006: 100).

Yeni toplumsal hareketlerin tanımları gibi özellikleri de eski olarak nitelendirilen toplumsal hareketlerin ideoloji kavramı etrafında sıralanan özelliklerinden şu noktalarda ayrışır:

1. Yerel bir tabana ya da küçük gruplara dayalı olmak
2. Özel ya da yerel sorunlar etrafında şekillenmek
3. Akıcı hiyerarşiler, hareketli ve değişen üyeleriyle toplumsal ağları oluşturmak (Scott, 1990: 19 Akt: Işık, 2011: 30).

Yeni sosyal hareketler ifadesi, modern dünyada yetmişli yılların ortasında görülmeye başlayan feminist, ekolojik ve yerel-özerklik hareketleri üzerinde çalışan akademik çevrelerce kabul görmüştür (Cohen, 2016: 101).

Özetle, toplumsal hareketleri başlangıçta tanrısal metafizik ile modernite arasındaki iktidar mücadelesinde aklın hâkimiyetine direnen veya karşı çıkan karakterdedir. Modernitenin iktidarının görünür olmasından sonra ise toplumsal hareketler, eleştirel modernitenin burjuva karakterli moderniteye karşı mücadelesi olarak özetlenebilir. Sosyalizm ile liberalizm arasında gerçekleşen modernite içi iktidar mücadelesinin toplumsal alandaki karşılığı birinci dalga toplumsal hareketleri oluşturur. Bu mücadelede her iki taraf da modernite üst anlatısını benimsemiştir, rasyonel biçimde devlet iktidarını ele geçirmek ya da elinde tutmak için çabalamıştır. Bu dönem ideoloji kavramının mücadelenin her alanına sirayet ettiği bir dönemdir. Bu dönemde toplumsal hareketlerin merkezi-hiyerarşik organizasyon yapısının altında modernite yatar.

Modernite içi iktidar mücadelesinin ulaştığı uzlaşma sonucunda ise birey ve toplumun akli ve akla dayalı kurumları sorgulayabilmesine fırsat tanıyan, hayatın her alanının değiştiği endüstri sonrası dönem başlamıştır. Bu dönemde ortaya çıkan toplumsal hareketler, eski paradigmlar ile değerlendirilmesi yanlış ya da eksik sonuçlar doğuracak niteliktedir. Bu hareketler iktidarı arzulamayan ancak törpüleyen post-modern bir tutum takınmıştır. Yeni olduğu iddia edilen paradigmlar ise malum olanın ilamından öteye gitmemektedir. Çiğdem öncekinden farklı bir toplumda yaşadığımız iddiasının tek başına bir yenilik taşımadığını, iddia edilen farklılığın sosyolojik düşünme biçimine ne kattığının sorgulanması gerektiğini öne sürer (Çiğdem, 2015: 28). Bireyin, toplumun, gündelik hayatın ve toplumsal hareketlerin

yeni yapısı, eski paradigmalardan indirgemeci mantığı ile çözülemeyecek kadar karmaşıktır. Dahası düşünsel olarak da, yeni toplumsal hareketlerin aktörleri farklı bir 'gerçeklik ilkesini' paylaşmaktadır. Bu bağlamda Simülasyon teorisi ve Baudrillard, yeni toplumsal hareketlerin yeniliğini ortaya koymak için yararlı bir kavram seti sunar.

3.2. Simülasyon Teorisinin Işığında Toplumsal Hareketleri Anlamak

Baudrillard, hâkimiyet ve hegemonya kavramlarının farklarını köle efendi ikiliğiyle açıklamıştır. Köle ve efendi arasındaki sembolik ilişki, boyun eğen ve egemen kavramlarını ortaya çıkarır. Toplumsal hareketler literatüründe görülen köle isyanları (Bozkurt ve Bayansar, 2016: 279), boyun eğenlerin egemene karşı isyanı durumunu somutlaştırmaktadır.

Uluslaşma sürecinde ortaya çıkan hareketlerse imparatorluk sistemi ile yönetilen ve birden fazla ulusun bir arada yaşadığı toplumlarda, ayrıcalıklı olmayanın ayrıcalıklı olana karşı isyanı (Arrighi vd., 2015: 36) olarak nitelenebilir. Baskının kaynağı olarak bir ulusun ya da etnik grubun diğerlerini ezecek derecede kayırlmış statüye sahip olması, köle ve efendi arasındaki ilişkiye benzer biçimde boyun eğen ve egemen ortaya çıkarır. Baudrillard köle isyanlarıyla uluslaşma sürecinde ortaya çıkan toplumsal hareketlerin aynı sembolik ilişkiden kurtulma amacı taşıdığını işaret eder. Değişen tek şey, uluslaşma hareketlerinin nesnel gerçeklik ilkesinin belirleyici olduğu düzende gerçekleşmesi olmuştur.

Baudrillard toplumsal hareketler literatüründe birinci dalga toplumsal hareketler olarak nitelenen işçi mücadelesinin (Atvur, 2012: 71) iktidarı ele geçirme çabasını eleştirel modernite ile açıklamıştır. Marksizm, modernitenin burjuva karakterine yönelmiş içsel bir eleştiridir. Üretim araçları üzerinde hâkim olan burjuvazinin yerini sorgular. Marks nesnel gerçeklik ilkesi ve ekonomik ilkedden, yani üretimin belirleyiciliğinden ayrılmadan düzenin çelişkilerini ortaya koymuştur (Baudrillard, 2015a: 89). Düzenin çelişkilerinin, işçi sınıfının iktidarı ele geçirmesiyle gerçekleşecek proleter devrim ile düzeltilmesini hedeflemiştir.

Ancak bugün, üretim yerini yeniden üretim ve tüketimin belirleyiciliğine, nesnel gerçeklik ilkesiyse simülasyon ilkesine bırakmıştır. Günümüzde kapital, emek, işçi ve üretimin var olmaması sebebiyle proleter devrim fikri de mümkün değildir (Baudrillard, 2016: 18). Baudrillard'ın grev kavramına bakışı, birinci dalga toplumsal hareketlerin günümüzdeki görünümünü özetler: "Tarihsel açıdan grev; belli bir üretim sisteminde kapitalin başvurduğu gereksiz şiddete karşı, artı-değerin küçük de olsa bir parçasını koparabilmek amacıyla örgütlenmiş bir şiddet türü olarak kabul edilebilir. Oysa günümüzde bu tür bir grev biçimi çoktan sona ermiştir. Çünkü kapital artık türlü grevin uzayıp gitmesine tahammül edebilecek kadar güçlüdür. Dahası fabrikaların misyonu artı-değer üretmek değil toplumsal ilişki

biçiminin yeniden üretilmesidir. Bu düzeneğe dokunulmadığı sürece kar edilmemesi, kapital için sorun teşkil etmez. Grevler temel değişikliğe neden olamamaktadır. Kapital günümüzde artı-değeri kendiliğinden bölüştürmektedir. Zira bu onun için bir ölüm kalım sorunudur. Grev olsa olsa kapitale, kendi mantığı doğrultusunda, uzun vadede verilecek ödünün ondan kopartılması olabilir" (Baudrillard, 2016: 46). Baudrillard günümüzde gerçekleşen grevlerin laf olsun diye yapıldığını öne sürmüştür. Belirli bir neden, amaç ya da politik gönderenden bağımsız şekilde gerçekleşen bu grev türü kendinden başka hiçbir şeyi amaçlamaz. Yani grev, işçi sınıfına hizmet eden bir yapıda değildir (Baudrillard, 2016: 53).

Baudrillard modernleşmiş toplumlarda küresel hegemonyanın 'hâkim' olduğunu iddia eder. Hegemonya, kapital ya da egemen sınıfların hâkimiyetlerini sürdürme biçimlerinden farklı bir kavramdır. Düşünürü göre hegemonya egemenliğin tüm dayanak noktalarının ortadan kaybolduğu bir evrende, özgürleşmiş kölenin, efendiyi içselleştirmesi üzerine kurulmuştur (Baudrillard, 2015a: 13). Hegemonya, daha önce sayılan köle ve efendi sembolik ilişkisinin ötesine geçmiş bir kavramdır. Bu sebeple, köle isyanlarında ya da uluslaşma süreçlerinde görülen hâkimiyete karşı isyan etme biçimleri hegemonyanın varlığında anlamsızdır.

Modernleşmiş toplumlarda ortaya çıkan toplumsal hareketler hegemonyaya karşı sembolik bir meydan okuma yapmak yerine, çoktan hâkimiyetini kaybetmiş unsurları hedef almaktadır. Bu durumu Baudrillard, ekonomi politik düşünme tuzağına düşmek olarak açıklamıştır. Ekonomi-politiğe takılıp kalmak kısır döngüsel bir süreci kabul etmektir. Çünkü ekonomi politik güncel durumu, yani hegemonyayı yansıtmamaktadır. Günümüzde neoliberal düzeni ekonomi politikle eleştirmek sistemin tuzağına düşmek anlamına gelir. Sisteme muhalif bir kavram seti ve argümanlar kullanılsa dahi bu muhalif duruş sistemi yeniden üreterek sistemin sonsuza dek sürmesine sebep olur (Adanır, 2017: 41).

Özetle, hegemonyanın hâkimiyetinde ortaya çıkan toplumsal hareketlerin, hegemonyaya karşı sembolik bir meydan okuma içerip içermediğinin incelenmesi gerekir. Dahası, eğer toplumsal hareketler ekonomi-politik üzerinden sistemi eleştirme eğilimi gösteriyorsa, bu durum hareketlerin hegemonyanın devamına hizmet etmesine sebep olur.

Baudrillard'ın simülasyon teorisinin temel kavramları, toplumsal hareketlere uyarlandığında, simülasyon dünyasında toplumsal hareketlerin de simülasyonlarının ortaya çıktığı öne sürülebilir. Baudrillard'a göre simülasyonlar, gerçeğin yokluğunu gizlemeye çalışırlar. Örneğin skandallar simülasyonları, demokrasinin artık var olmadığı gerçeğini gizlemeye çalışır (Baudrillard, 2011: 34, 47). Bu bakış açısı, toplumsal hareketlere uygulandığında, modernleşmiş toplumlarda gerçekleşen toplumsal hareketlerin aslında

toplumsal hareket simülasyonu olduğu çıkarımı yapılabilir. Toplumsal hareket simülasyonları da, skandallar gibi demokrasinin, toplumun var olmadığı gerçeğinin üzerini örter. Modernleşmiş toplumlarda ortaya çıkan toplumsal hareketler, iktidara karşı bir muhalefet olarak değerlendirildiğindeyse iktidarın var olmadığı gerçeğinin üzerini örter (Baudrillard, 2011: 34, 46, 47).

Çalışmada modernleşme sürecinin farklı aşamalarında bulunan ABD, Türkiye ve Arap Baharı'nın meydana geldiği Arap ülkelerinde gerçekleşen toplumsal hareketler incelenmiş ve simülasyon teorisi ile yorumlanmıştır. Sırasıyla 2011 yılında gerçekleşen Arap Baharı, aynı yılın sonunda ortaya çıkan Wall Street'i İşgal Et hareketleri ve 2013 yılının Mayıs ayında ortaya çıkan Gezi Parkı eylemleri incelenmiştir. Modernleşme sürecinin farklı aşamalarında bulunan ülkelerde gerçekleşen toplumsal hareketlerin simülasyon teorisiyle yorumlanması, Baudrillard'ın teorisinin yalnızca modernleşmiş ülkeler için geçerli olduğu öngörüsünü de sınama imkanı tanımıştır.

3.2.1. Arap Baharı

2011 yılında Arap ülkelerinde başlayan toplumsal hareketler, 1848 yılındaki 'Ulusların Baharı' ya da 1968 yılında gerçekleşen Çekoslavakya'nın Sovyet etkisinden kurtulması ve politik liberalleşmesi girişimi olarak nitelenen Prag Baharı'na atfen Arap Baharı terimi ile nitelenmiştir. 2011 yılından sonra Avrupa'da ve Amerika'da gerçekleşen hareketler, Arap Baharı'ndan etkilenmiş, 'Mısırlı gibi yürüyün' ve benzeri sloganlarla, Arap Baharı'na göndermelerde bulunmuştur (Burton, 2013: 16-17). Burton, Arap Baharı'nın, Arap ülkelerinde yeni bir sosyo-ekonomik ve siyasi düzen arayışının mevcudiyetini gösterdiğini öne sürmüştür. (Burton, 2013: 21).

3.2.1.1. Eylemlerin Sebepleri ve Sonuçları

Burton, bir mevsime sığmayacak devrimsel bir sürecin başlangıcı olarak nitelediği Arap Baharı'nda alternatif medyanın etkisinin göz ardı edilmemesi gerektiği gibi abartılmaması gerektiğini de öne sürmüştür (Burton, 2013: 24). Zira yaşananları yalnızca alternatif medyaya bağlamak ve sosyal medya devrimi olarak nitelemek bölgede yaşanan gelişmeleri ve siyasi birikimi göz ardı etmek sonucunu doğurur. (Babacan vd., 2011: 80, 84).

Yaşanan toplumsal hareketleri tam olarak bir devrim olarak tanımlamak yerine, etki alanının darlığı sebebiyle akademide Arap Baharı için 'devrimsel durum' ya da süreç tanımı kullanılmıştır (Mencütek vd., 2015: 3, 4). Arap Baharı'nda ortaya çıkan devrimsel durumlar, statükonun temellerini sarsarak sistematik krizin göstergesi olmuştur (Mencütek vd., 2015:

13). Ancak otoriter yönetimlerin gösterdikleri direnç (Mencütek vd., 2015: 13) ve küresel alanda buldukları destek azımsanamayacak boyuttadır.

2011 yılında gerçekleşen toplumsal hareketlerin 'bahar' olarak tanımlanmasına karşı çıkan Al ve Katıtaş, protestoların barış, refah ve düzenle ilişkilendirilemeyeceğini öne sürmüştür (Al ve Katıtaş, 2018: 45). Ortaya çıkan toplumsal hareketlerin ekonomik istikrarsızlık ve terörizmi beraberinde getirdiğine Suriye örneği üzerinden işaret eden Al ve Karataş, Arap Baharı'nın 'Arap Krizi' olarak nitelenmesini öne sürmüştür (Al ve Katıtaş, 2018: 47). Hem devrim hem de kriz tanımlarını bir potada eriten Kazdal ise Buazizi'nin kendini ateşe vermesi ile başladığını dile getirdiği devrim ateşinin Tunus, Mısır gibi ülkelerde başarıya ulaştığını, Suriye'de ise krize dönüştüğünü öne sürmüştür (Kazdal, 2018: 6).

Dilek, Arap Baharı'nın bölünmüş Arap coğrafyasını aynı fikir etrafında bir araya getirdiğini, ancak bu düşünsel birlikteliğin siyasi sonuçlar doğurabilmesi için gerekli olan güçlü bölgesel devletlerin isteksizliği ve çöküş durumunda olması sebebiyle Arap Baharı'nın uluslararası güç dengesini etkileyebilecek bölgesel bir güvenlik topluluğuna dönüşemediğini öne sürmüştür (Dilek, 2014: 51, 69).

Arap Baharı, uluslararası arenada Arap Birliği oluşturmak bir yana, meydana geldikleri ülkelerde demokrasi ve liberal ekonomi dahi yaratamamıştır. Bahar terimi ile nitelenen olumlu hava gerçekleştiği ülkelerde yaşanan iç savaş ve devlet sisteminin çöküşü gibi sonuçlara neden olur. Devlet otoritesinin kaybı ve artan güvenlik boşluğu terör örgütlerinin faaliyetleri için uygun bir ortam yaratmıştır (Ünal, 2017: 152).

Arap Baharı'nın, 2011 yılında Arap ülkelerinde iktidarda bulunan otoriter liderlere ve rejimlere karşı giriştikleri hareketler sırasında, devletlerin toplumsal hareketler karşısındaki tutumları, ülkelerin dış politikaları ve çıkarlarını görünür kılmıştır.

Küçükkeleş, Avrupa Birliği'nin demokratikleşmeyi bir enstrüman olarak değerlendirdiğini ve bu enstrüman sayesinde AB'nin İslam coğrafyasında ortaya çıkan terör faaliyetlerinin önlenebileceği fikrine kapıldığını öne sürmüştür (Küçükkeleş, 2013: 8). AB'nin Arap Baharı sürecine hazırlıksız yakalandığını iddia eden Küçükkeleş, Arap coğrafyasında ortaya çıkan toplumsal hareketlerin, Avrupa'nın normatif imajını tazelemek, başka bir ifade ile temsil ettiği değerler manzumesinden kopmadığını göstermek için bir fırsat olduğunu iddia etmiştir. Öte yandan, otoriter yönetimlerle kurulan siyasi ve ekonomik ilişkiler bu fırsata engel olmuştur (Küçükkeleş, 2013: 9-10). Ortaya çıkan ikilem sonucunda, AB'nin politikaları ülkeden ülkeye değişkenlik göstermiştir (Küçükkeleş, 2013: 11). Avrupa kimliği ve değerlerini de tartışmaya açan Arap Baharı, ülkelerinde iktidar olan otoriter rejimlerin yanı sıra Avrupalı devletlerin hamiliğine karşı da bağımsızlığı önceleyen bir tutum takınmıştır

(Küçükkeleş, 2013: 24). Bu sebeple Avrupalı devletler, otoriter yönetimler vasıtası ile çıkarlarını korumak ile Avrupa değerlerini savunmak arasında kalmıştır. Arap Baharı, milyonlarca insanın çevre ülkelere ve Avrupa ülkelerine göç etmesi sonucunu doğurmuştur (Ünal, 2017: 157). Avrupa değerlerinin tartışmaya açılmasının birincil sebebi, Avrupa ülkelerine yönelen göçmen akımları olmuştur.

Aras, ABD, AB, Rusya ve Çin gibi aktörlerin etkilerinin düşüşe geçtiğini öne sürmüştür (Aras, 2014: 42). Sayılan aktörler, bölgede gerçekleşen toplumsal hareketlerin başlangıç aşamasında etki etmemiş olsalar da sürece müdahale etmeye çabalamıştır. Aras, Küçükkeleş'in AB'nin değişken bir politika izlediği tespitinin bir benzerini ABD için yapmıştır. ABD toplumsal talepleri desteklemenin yanı sıra bölgedeki müttefiklerini korumayı da amaçlamıştır. Bu sebeple ABD Mısır'da Mübarek'in devrilmesini desteklemiş, ancak seçimle göreve gelmiş hükümete darbe yapılmasına sessiz kalmıştır (Aras, 2014: 42). Bu durumda, ülkeler dış politikaları gereği çıkarlarını korumak ve temsil ettikleri değerler arasında kalmıştır. Aras, Arap Baharı'nın sınırların anlamsızlaştığını açığa çıkarmasına ve ulus ötesi akımların dönüştürücü etkisinin boyutlarına dikkat çekmiştir (Aras, 2014: 42).

Çelik, Arap Baharı'nın öncelikli amacının rejimin düşmesi olduğunu, meydanlardaki sloganlardan yola çıkarak öne sürmüştür (Çelik, 2015: 38). 2011'de başlayan protesto gösterilerinden sonra liderler ve rejimler iktidarlarını kaybetmiştir, ancak rejimin değişimiyle amaçlanan ekonomik, politik ve toplumsal değişim süreçlerinin başarıya ulaşmadığı açıktır (Çelik, 2015: 39). Arap Baharı'nın hedeflediği serbest seçimler, Libya ve Mısır'da gerçekleşmiştir. Ancak Libya'da gerçekleşen seçimler sağlıklı bir şekilde gerçekleşmemiş ve itirazlara konu olmuştur. Mısır'da ise seçimler gerçekleştirilmiş ve cumhurbaşkanı seçilmesine rağmen darbe ile görevden uzaklaştırılmıştır (Çelik, 2015: 41).

Arap Baharı'nın sonunda ülkeler amaçladıkları olumlu değişim yerine iç istikrarsızlıklar ile karşılaşmıştır (Çelik, 2015: 44). Yerinden yurdundan edilen insanların göç etmesi (Çelik, 2015: 46) ile insani kriz baş göstermiştir. Ayrıca, demokrasinin tesis edilmesi amacıyla başlayan gösteriler, devletin demokratik olmasını sağlayamadığı gibi devlet otoritesinin kaybolmasına sebep olarak güvenlik boşluğu yaratmıştır (Çelik, 2015: 48).

3.2.1.2. Simülasyon Teorisi Çerçevesinde Arap Baharı

Baudrillard, Batı hegemonyasının yumuşak güç ile hâkim olamadığı yerlerde diktatörlükler aracılığı ile hâkimiyet kurmaya çalıştığını öne sürmüştür (Baudrillard, 2015a: 257). Öte yandan askeri diktatörlüklerin sağladığı hâkimiyet maliyetli bir biçimde kurulmaktadır. Ekonomik olarak Latin Amerika'daki askeri diktatörlüklerin güç kaybetmesine

(Baudrillard, 2015a: 257) benzer şekilde, 2011 yılında Arap ülkelerinde başlayan eylemlerin sonucunda Arap ülkelerindeki otoriter yönetimler güç kaybetmiştir. 1970'li yıllardan beri Mısır'a askeri yardımda bulunan ABD'nin, gösteriler sonrası gerçekleşen seçimlerle iktidara gelen Mursi'ye yapılan darbeye Mısır ordusu bağlantısı sorgulanmıştır (Kuduoğlu, 2018: 104).

Batı'nın arzuladığı uzlaşmacı demokrasi anlayışına sahip bir uluslararası düzen aşamasına geçilmesi (Baudrillard, 2012b: 27) için önemli bir adım olarak nitelenen Arap ülkelerindeki demokratik seçimler Batılı ülkelerin çıkarlarına hizmet etmeyecek iktidarlar ortaya çıkardığında, darbeler yoluyla iktidarın değişmesine sessiz kalan ABD ve uygar Batı'nın temsil ettiği değerler sorgulanmaya açık hale gelmiştir.

Arap Baharı, Batılı devletlerin çıkarları uğruna evrensel olduğunu iddia ettikleri değerlerinden vazgeçmelerinin yanı sıra, bu değerlerin yaşandığı alanların korunması konusunda ne kadar çaresiz olduklarını da göstermiştir. Baudrillard'ın hegemonyayı tersine çeviren simgesel meydan okumalar (Baudrillard, 2015a: 24; Baudrillard, 2012b: 5-6) arasında gösterdiği mülteci akınları (Baudrillard, 2015a: 91), Batı'nın kendisini ve temsil ettiği değerleri korumak için duvarlara hapsetmesine sebep olmuştur. Bu tersine çevrilmenin sonucunda, demokratik değerleri korumak için demokratik değerler yok edilmiştir. Eskiden baskının uygulandığı alanların sınırlarını gösteren duvarlar, bugün özgürlüğün sınırlarını çizmektedir (Baudrillard, 2015a: 91). Baudrillard, ekonomi, iktidar ve gerçekliğin de dâhil olduğu tüm kavramların günümüzde kendi karşıtlarına dönüştüklerini iddia etmiştir (Baudrillard, 2015a: 50-77). Arap Baharı'ndan sonra gerçekleşen mülteci akınları ve darbelerle karşı uygar Batı'nın tutunduğu tavır, temsil ettiği değerlerin tam aksine dönüştüklerini gösterir niteliktedir. Demokrasi, insan hakları, özgürlük gibi Batılı değerlerin korunması uğruna bu değerlerden feragat edilmektedir (Baudrillard, 2015a: 89).

Baudrillard, İslam dünyasının batı örneğine indirgenemeyeceğini ve Meksika, Brezilya ve Fas gibi İslam dünyasına ait toplumların asla Batılılaşamayacağını iddia eder (Adanır, 2017: 226). Arap Baharı'nın sonuçlarına bakıldığında, Batı'nın arzu ettiği demokratikleşmenin görülmediği açıktır. Arap Baharı'ndan beklenen demokratik seçimler ve yönetimler yerine Baudrillard'ın ifadesi ile Batılı demokrasilerin 'komik bir taklidinin' ortaya çıktığı iddia edilebilir (Baudrillard, 2012b: 5). Batılı olmayan ülkelerdeki demokrasi uygulamaları ve seçimler bu tersine çevirme sürecine örnek olarak verilebilir. Bu ülkelerde gerçekleşen seçimler bir demokrasi karikatürünü andırır (Baudrillard, 2012b: 5-6)

Baudrillard'ın simülasyon teorisine göre gerçeklik ilkesi modernite olmayan simülasyonlar, üst gerçekliğe ulaşamazlar (Gönül, 2008: 24, 78). Bu simülasyonlar yok olma eğilimi gösterirler. Bu bağlamda Arap Baharı'nın simülasyon evreninde ulaştığı bir üst

gerçeklik yoktur. Gerçeklik ilkesini moderniteden almaması ve modernite iktidarının devamına hizmet etmeyeceği sebebiyle Arap Baharı'nın oluşturduğu simülasyonlar, simülasyon evreninde yok olur. Arap Baharı sürecinin sonucunda, protestoların gerçekleştiği ülkelerin eskisine nazaran daha otoriter yönetimlerle karşılaşması, protestoların Batılı ülkelerin medyasında simüle edilmesine rağmen üst gerçekliğe ulaşmadığının göstergesidir. Dahası, demokratik değerleri temsil eden Batılı ülkelerin evrensel olduğunu iddia ettikleri değerlerin uygulanması yerine çıkarları gereği diktatörlüklere ve askeri yönetimlere göz yummaları da Arap Baharı'nın simülasyonunun olmadığını işaret eder.

Arap Baharı, Baudrillard'ın tezleri çerçevesinde hâkimiyete karşı 'isyan' olarak tanımlanabilir. Diktatör ile halk arasında egemen ve boyun eğen ilişkisi mevcuttur. Köle ile efendi arasındaki ilişki, Arap Baharı örneğinde içeriden bir müdahale (Baudrillard, 2015a: 48) ile kırılmaya çalışılmıştır. Batı dünyası ile Arap ülkeleri arasındaki ilişki de benzer boyutta seyretmektedir. Egemen ve boyun eğen ilişkisi ülkesel ölçekte de mevcuttur. Başka bir ifade ile Arap Baharı'nda kölenin efendiyi içselleştirdiği hegemonya değil simgesel ilişkiyi barındıran egemen ve boyun eğen ilişkisi mevcuttur. Egemen ve boyun eğen arasında bir rıza ilişkisi yoktur (Baudrillard, 2015a: 48-49).

Arap Baharı, küresel hegemonyaya karşı simgesel bir direniş göstermez, ancak ortaya çıkardığı mülteci sorunu, hegemonyayı tersine çevirme (Baudrillard, 2015a: 48-49) dinamiğini yaratır. Bu tersine çevrilme sonucunda, uygar dünya temsil ettiği değerlerin kaybına uğramıştır. Akdeniz ise Arap Baharı'nı "yeni anarşi" örneği olarak niteler. Akdeniz'e göre Arap Baharı sonrasında ortaya çıkan küresel mülteci hareketleri batı uygarlığının evrensel olduğu iddialarını boşa çıkarmış ve Batı uygarlığının, yeni anarşi kaynağı olan Ortadoğu'da askeri olarak sürdürmeye çalıştığı egemenlik projelerini alt üst etmiş, orantısız değişimlere neden olmuştur (Akdeniz, 2016: 23).

Baudrillard ekonomi politik yorumların kısır döngüsel bir süreci kabul etmek anlamına geleceğini öne sürmüştür. Ekonomi politik yorumlar, hegemonyanın tuzağına düşülmesine sebep olur çünkü muhalif görünen argümanlar dahi sistemin yeniden üretilmesi amacına hizmet eder (Adanır, 2017: 41). Bu bağlamda Arap Baharı'nın ekonomik ve politik yorumlarla, ülke içerisindeki iktidarın otoriter tutumunu ya da Avrupa ülkelerinin boyunduruğunu eleştirmeleri hegemonya üzerinde etkisi olmayan çabalardır. Aksine küresel hegemonya zaten her türlü hâkimiyet alanını yok ederek hegemonyasını kurma stratejisi gütmektedir (Baudrillard, 2015a: 60-61). Başka bir ifade ile Batılı ülkelerin Arap ülkeleri üzerindeki hâkimiyeti zayıfladığında ortaya çıkan boşluk hegemonya tarafından doldurulur. Ya da ulus devlet ile vatandaş arasındaki hâkimiyet ilişkisi ortadan kaybolduğunda, bireyin

davranışlarını yönlendiren kod hegemonyanın kodudur. Baudrillard'a göre hegemonya tüm değerlerin simgesel anlamda tasfiye edilmesiyle kurulur (Baudrillard, 2015a: 50).

Sanal ve bütünsel gerçeklik evreninde hegemonyaya yöneltilen ekonomi politik eleştirilerin anlamsızlaştığı günümüzde, hegemonyaya karşı direniş gösteren İslam dünyası ve diğer tüm özgünlükler (Baudrillard, 2015a: 24) simülakrlar sistemine karşı, medeniyetler çatışması görüntüsünde sembolik bir çatışma yaşamaktadır. Uygur batıda ortaya çıkan Wall Street'i İşgal Et hareketi, Sarı Yelekliler gibi toplumsal hareketler ya da Wikileaks gibi skandallar müesses nizama karşı muhalif bir duruş görünümünde olsalar da birer toplumsal hareket ve skandal simülasyonlarıdır.

3.2.2. Wikileaks: Skandal Simülasyonu

Gerçeklik ilkesi modernite olan simülasyonlar ve bu simülasyonların sebep olduğu simülakrlar batı hegemonyasını sürdürme amacına hizmet eder (Adanır, 2017: 41, 141) (Akdeniz, 2007: 33-38). Bu simülasyonlar, Watergate skandalının (Baudrillard, 2011: 34, 47; Adanır, 2016: 157-160) ABD'de demokrasinin, temsili sistemin ve siyasi etiğin mevcut olmadığı gerçeğinin üzerini örtmek için kurgulanmasına benzer şekilde ortaya çıkar. Baudrillard'a göre Watergate bir skandal değildir. Bir skandal simülasyonudur. Bu simülasyonun sonucunda ABD'de halen siyasi çekişmelerin yaşandığı demokrasinin, muhalefet ve iktidarın var olduğu üst gerçekliğine ulaşılır (Baudrillard, 2011: 34, 47). Tıpkı üretimin gerçekleşmediği fabrika simülakrlarında çalışan işçilerin, ekonomik kriz sebebiyle işten çıkarılması ile fabrikanın ve üretimin gerçek olduğu fikrine kapılması gibi, ABD vatandaşları da Watergate skandalından sonra ABD'deki demokrasinin gerçekliğini sorgulayamaz bir konuma gelmiştir. Skandal, demokrasinin bir semptomu olarak ortaya çıktığında, demokratik sistemin sağlaması işlevini üstlenmiştir. Baudrillard, skandalların demokrasi simülakrlarının işleyişindeki görevini şöyle açıklamıştır: "Skandallar, demokrasi aybaşı olup da kanamayı temizlemek gerektiğinde, ona tampon görevi yaparlar" (Baudrillard, 2002: 41)

28 Kasım 2010 tarihinde gizli diplomatik belgeleri yayımlamaya başlayan Wikileaks internet sitesinin (Adaklı, 2011: 189) ortaya çıkardığı skandal da diplomasi alanında benzeri bir simülasyon yaratmıştır. Adaklı, bu simülasyonun yaratmayı amaçladığı etkiye paralel şekilde, skandalın neo-liberal politikalara karşı bir umut ışığı olduğunu öne sürmüştür (Adaklı, 2011: 190). Watergate skandalının Amerikan demokrasisi için halen umut olduğu yahut hayatta olduğu üst gerçekliğine ulaşması gibi, Wikileaks skandalı da Amerikan dış politikasının iki yüzlülüğünü gözler önüne sererek (Adaklı, 2011: 191) diplomasi alanında etiğin hayatta kalmasını sağlamıştır. Dahası skandal, demokrasinin olmadığı bir evrende

liberal demokrasinin krizini çözmeyi hedefleyen radikal demokrasi teorileri ile özdeşleştirilmiştir (Kaya Erdem, 2011: 8). Bu çalışma, skandalın televizyonun yanı sıra akademik çalışmalarla da simüle edildiğinin göstergesidir. Küresel hegemonya, tüm hâkimiyet alanlarının yok olması amacıyla uygun olarak ulus-devletlerin kirli çamaşırlarının ortaya çıkması ile amacına yaklaşır. Başka bir ifade ile hegemonya, var olabilmek için bilinen anlamda ne kapitalizme ne de ulus-devlete ihtiyaç duyar. Bu sebeple simülakr düzleminde kurulan hegemonya, modernitenin nesnel gerçeklik aşamasının bir kurumu olan demokratik ulus-devletlere ihtiyaç duymaz. Ulus-devletlerin vatandaşlarının aidiyetlerini kaybetmesi, demokrasinin temsil etme özelliğini yitirmesi, liberalizmin özgürlükçü olmaktan uzaklaşması gibi sorunlar ya da eleştiriler, hegemonya için sorun teşkil etmez. Düzen, bu kurumlar ve değerlerin aracılığıyla değil simülakrlarıyla kurulur.

Wikileaks skandalı, simülakrlar evreninde gerçekleşen bir greve benzemektedir. Baudrillard'a göre grev, kapitalin kendi mantığı doğrultusunda uzun vadede vereceği ödünü kapitalden koparmaktır (Baudrillard, 2016: 46). Wikileaks skandalı da ancak uzun vadede kamuoyuna verilecek haberin koparılması anlamına gelebilir. Baudrillard'a göre haber, toplumsalın oluşturulabilmesi için kitlenin enerjisinin alınması sürecidir. "Haber yaptığını iddia ettiği gibi bilgilendirme ya da biçimlendirme ve yapılandırma yerine toplumsal olanı giderek daha nötralize edip, klasik toplumsal kurumlarla, haberin içeriğine karşı duyarsız ve tepki göstermeyen bir kitle yaratmaktadır" (Baudrillard, 2017: 29).

3.2.3. Wall Street'i İşgal Et: Toplumsal Hareket Simülasyonu

Wikileaks skandalının ardından 2011'in son aylarında ABD ve Avrupa ülkelerinde yeni toplumsal hareketler kapsamında yorumlanan İşgal Et hareketleri ortaya çıkmıştır (Yıldırım, 2012: 237, 238). Arap Baharı'nın hemen sonrasında gerçekleşmesi sebebiyle Tahrir ve Arap Baharı göndermelerinin sıkça rastlandığı "Wall Street'i İşgal Et" hareketinde, "Biz %99'uz" sloganında somutlaşan, çoğunluğun azınlık tarafından yönetilmesi teması hâkim olmuştur (Güler, 2015: 350). Neoliberal politikalara karşı çıkan, yeni toplumsal hareketler literatürünün tanımlamasına uygun eylemciler, sosyal hakların tasarruf gerekçesiyle kesintiye uğramasına, ülkedeki politik temsili yetersiz kılan iki partili seçim sistemine, eşitsizliklerin kaynağı olarak görülen Wall Street'e ve finans güdümlü küreselleşmeye karşı olduklarını ifade etmiştir (Güler, 2015: 351-353).

Simülasyon teorisine göre İşgal Et eylemleri bir eylem simülasyonudur. İşgal Et hareketi, simgesel anlamda küresel hegemonyaya karşı bir hareket ya da direniş içermez. Aksine, sistemin hegemonya lehine tadil edilmesi sonucunu ortaya çıkarır. Simülasyon

evreninde ortaya çıkan toplumsal hareketler, sistemin toplumsal hareketler yoluyla değişebileceği ve aksaklıkların giderilebileceği üst gerçekliğine ulaşır.

Wall Street'i İşgal Et hareketindeki eylemcilerin politik temsili yetersiz görmeleri ve eleştirmeleri, temsilin çoktan feda edildiği (Baudrillard, 2015a: 50-77) gerçeğinin üzerini örter. Ayrıca, temsilin feda edildiği bir demokratik sistemde, sessiz yığınların ortaya çıkardığı toplumsal hareketlerin simülasyonları, iktidarı zor durumda bırakmaktan çok güçlendirir türdendir. Kitleler, iktidara nasıl direneceklerinin yolunu bulmuştur. Tepkisizlik ile sessiz yığınlara dönüşmek, kitleleri iktidarın nesnesi olmaktan kurtarır. İktidarın sessiz yığınların fikirlerini anlama çabası da sessiz yığınları harekete geçirme çabası da her daim başarısızlıkla sonuçlanır (Baudrillard, 2017: 27, 28; Baudrillard, 2015b: 20-24). İktidar kamuoyu yoklamaları, anketler, seçimler gibi yöntemlerle kitlelerin ne düşündüğünü öğrenmeye ve onları harekete geçirmeye çalışır. Çünkü tepkisizlik, iktidarın iktidar olması imkânını elinden alır. Bu bağlamda toplumsal hareket simülasyonları toplumsal olma niteliğini kaybetmiş kitlelerin toplum, iktidarda olmayan aktörlerinse iktidar gibi görünmesi amacına hizmet eder. Muhalefetin varlığı, iktidarın delili yahut semptomu olarak gösterilir.

Toplumsal hareketlerin ekonomi politik yönleri pek çok akademisyen tarafından konu edinilmiş ve farklı yaklaşımlar ve kavramsallaştırmalarla İşgal Et hareketi yorumlanmıştır. Simülasyon teorisinin getirdiği yenilik, toplumsal hareketlerin küresel hegemonyaya karşı simgesel anlamda bir direniş içeriği barındırıp barındırmadığını ortaya koymasıdır. Bu bağlamda İşgal Et hareketi, içersinde ne terörizm ve mülteci akınları gibi hegemonyayı tersine çevirme dinamiği ne de hegemonyaya karşı bir direniş barındırır. Aksine modernitenin temsili demokrasi, refah toplumu, sermaye gibi kurumlarının yokluğunu gizlemeye çalışır. Baudrillard'a göre sermaye, demokrasi ve gerçekliğin aşıldığı bir dönem yaşanmaktadır (Baudrillard, 2015a: 50-77). İşgal Et hareketi, sermaye ve temsil krizindeki demokrasiye muhalif olarak her ikisinin de halen var olduğu hiper-gerçekliğini yaratmıştır. Küresel hegemonya gücünü tam da buradan alır. Bireyler var olmayan sermayeye karşı direnerek küresel hegemonyayı ıskalar. İktidarlar ise iktidarda olmadıklarını gizlemeye çalışmakla meşguldür: "Günümüzde iktidar iktidarını kaybetmiştir. İktidar, iktidar göstergeleriyle sunulan bir parodiden başka bir şey değildir" (Baudrillard, 2015a: 50). Muhalif argümanlar ve çabalar, hegemonyanın çoktan kurban ettiği ve aştığı unsurlara saldırarak hegemonyayı güçlendirmektedir.

3.2.4. Gezi Parkı

Baudrillard'ın simülasyon teorisi kullanılarak Gezi Parkı ve aynı dönemde gerçekleşen diğer toplumsal hareketlerin yorumlanması, politika yapıcılar ve akademisyenlerin bahsi geçen hareketleri değerlendirmesi için yeni bir perspektif kazandırabilir. Bu bölümde Gezi parkı eylemlerine katılan eylemcilerin demografik özellikleri, eylem biçimleri, amaçları ve araçları Baudrillard'ın kavram seti ile yorumlanacaktır.

Baudrillard, simülasyon ilkesinin, gerçeklik ilkesinin yerini aldığı toplumlarda en aşırı uçların bile bir araya gelebileceğini iddia eder. Çünkü siyasi semboller anlamını yitirir, bir göstergeye dönüşür. Gezi Parkı eylemleri sırasında çekilen bozkurt işareti ile barış işaretinin yan yana geldiği fotoğraf, bu durumu özetler.

Görsel 3.1 Yan Yana Gelen Siyasi Semboller

Kaynak: Son Dakika, 2013, <https://www.sondakika.com/haber/haber-adana-ve-mersin-de-gezi-parki-eylemi-4698147/>, (erişim tarihi: 06.04.2018)

Fotoğraftaki bireyler, sembollerin anlam taşıdığı ikinci simülakr düzeninde yan yana getiremeyecekleri bu iki sembolü, artık rahatlıkla yan yana getirebilirler. Baudrillard'a göre modernleşmiş toplumlar için bu işaretlerin artık bir değeri kalmamış, gösterdiği bir şey olmayan bir göstergeye dönüşmüştür.

Aynı yorum ulusalcı olarak niteleyebileceğimiz, Türk Bayrağı'nın üzerinde yer alan Mustafa Kemal Atatürk flaması ile BDP flamasının yan yana görüldüğü kare için de tekrarlanabilir.

Görsel 3.2 Karşıt Grupların Flamaları

Kaynak: Milliyet, 2013, <http://www.milliyet.com.tr/gunun-fotografi-/gundem/detay/1721601/default.htm?PAGE=5>, (erişim tarihi: 11.06.2018); TRT, 2013, <http://www.trthaber.com/haber/gundem/taksim-meydaninda-cekilen-ilginc-kare-89163.html>, (erişim tarihi: 12.06.2018)

Antikapitalist Müslümanlar namaz kılarken, onların etrafında bir çember oluşturan solcuların bulunduğu fotoğraf karesi de yan yana gelemeyecek farklı kimliklerin, sembollerin, bireylerin siyasal kimlikleri ile bir arada bulunmasına örnek olarak gösterilebilir.

Yukarıda saydığımız üç örneğin de samimiyeti sorgulanabilir. Fotoğraf karesine yansıyan farklı sembol ve davranışları sergileyen bireylerin, fotoğraflarının çekileceğini bildikleri iddiasında bulunulabilir. Hatta fotomontaj olduğu kanıtlanabilir. Ancak bir kez simülasyon evreninde yerlerini aldıktan sonra samimiyet ya da gerçeklik sorgulamasının anlamı kalmaz. Sosyal paylaşım ağlarına düştükten sonra, Kemalist genç ile BDP'li gencin yan yana mücadele ettiği fotoğrafı gören bir birey için bu fotoğraf artık gerçeklik haline gelir. Dahası, fertlerin simülasyon mekanizmaları üzerinden bu fotoğrafı görmesi, fotoğrafa inanması ve fotoğrafı yayması saniyeler içinde gerçekleşir. Bilginin yayılma hızı, kurgu yahut yalan bir haberin gerçeklik olarak algılanmasında birincil unsurdur. Zira bilginin yalan ya da fotoğrafın montaj olduğu kanıtlanırsa dahi, yalan bilginin yayılma hızına erişemez.

Gezi parkı eylemlerinden sonra gerçekleşen seçimler, eylemlerin siyasi bir hareket (parti) doğurmasa da siyasi sonuçlar doğurduğunu göstermiştir. 7 Haziran 2015 yılında gerçekleşen seçimde ortaya çıkan tabloda, %13oy alan Halkların Demokratik Partisi'nin Türk seçmenden aldığı oy miktarının bir milyona yakın olduğu tahmin ediliyor. Araştırmacılar, Türklerden gelen oyların HDP'nin oy oranını %1,5 ile %2 puan arasında arttırdığını öne sürüyor (T24, 2015) <https://t24.com.tr/haber/hdpyi-yuzde-13le-meclise-tasiyan-3-milyon-oy-kimlerden-geldi,299905>. (06.17.2015)

Sırrı Süreyya Önder'in Gezi Parkı eylemlerinin başlangıcından itibaren aktif rol alması (Milliyet, 2013) <http://www.milliyet.com.tr/taksim-parki-nda-surpriz-siyaset-1716103/> (30.05.2013) ve iki farklı grubun sembollerinin bir araya gelebilmesinin yarattığı zeminde Selahattin Demirtaş, Gezi eylemlerinin ayırt edici unsuru olan 'mizah' dilini kullanarak geleneksel medya ve alternatif haber alma kanallarına (internet) yönelen bireylere, sosyal medya aracılığıyla ulaşmıştır. Emanet oylar ifadesi ile adlandırılan bu oyların HDP'ye yönelerek meclis aritmetiğini değiştirdiği bir gerçekliktir.

Bilgiye ulaşmak için Gezi Parkı eylemcilerinin ve eylemlere destek vermeyen bireylerin kullandıkları araç geleneksel medyadan sosyal medyaya kaymıştır. Geleneksel medyayı inandırıcı bulmayan bireylerin habere ulaşma aracı olarak interneti kullanması, bilginin denetlenmeden ve hiçbir süzgeçten geçirilmeden yayıldığı bir 'haber bulutunun' doğmasına neden olmuştur. Bu durum, olay akışının hızlı gerçekleştiği anlarda, yalan haberler ile bireyleri provokasyona açık hale getirmiştir.

Bayhan, Gezi Parkı'nda bir araya gelen grupları üçe ayırmıştır. Birinci grupta çevre hassasiyeti ile olayların başlatıcısı olanlar ve onlara eklenen anti-politik bir çekirdek bulunur. İkinci grupta iktidardaki Ak Parti karşıtlığının birleştirdiği CHP tabanına ait ulusalcı kitle ile birleşen İşçi Partisi gibi örgütler yer alır. Üçüncü halkada ise anarşist örgütler, komünist örgütler, marjinal gruplar bulunur (Bayhan, 2014: 40).

Bayhan'ın işaret ettiği ayırım hükümet tarafından da benimsenmiş, eylemlerin başlatıcısı olan çevreci hassasiyet taşıyan grupların ilk üç günlük mücadelesi meşru eylem olarak görülmüştür. Ancak sonrasında olaylara dâhil olan marjinal grupların kitleleri provoke etmesi, eylemleri meşru zeminde olmaktan çıkarmıştır.

Baudrillard'ın simülakr gruplarından faydalanarak, bu üç grubun gerçeklik ilkelerinin tartışılması, eylemlerin anlaşılması açısından faydalı olacaktır.

Eylemlerin en dış çeperini oluşturan grupların eylemlere katılma sebebinin Marksist devrimi gerçekleştirmek olduğu söylenebilir. Baudrillard'a göre üretim araçlarına sahip olmak hayali kuran Marksist devrim hayali çoktan suya düşmüştür. Günümüz dünyası, üretim araçlarına egemen olmak hayalini devrimcilere istese de sunamaz. Çünkü üretim bir simülasyona dönüşmüştür. Gerçek anlamda üretilen tek şey denetimdir. Marksist örgütler, dünyayı hala ikinci grup simülakrın ortaya çıktığı nesnel gerçeklik ilkesi ile okumakta, mücadelenin üretim araçlarını ele geçirmek üzerine kurulu olduğu yanılsamasından kurtulamamaktadır. Günümüzde gerçek anlamda üretim olmadığı gibi Marksist mücadelenin temel aktörü olan işçi sınıfı da yoktur. Dolayısıyla gerçek anlamda fabrikalar ve grev de yoktur. Kapitalizmin Marksist eleştirisine inanan devrimciler, meydana işçiler ya da grev

bulamamış, proleter devrimin yokluğunun yarattığı hayal kırıklığına uğramıştır. Baudrillard'a göre günümüz modern toplumlarında üretim, tüketimin göstergesi haline gelmiştir.

Gezi Parkı eylemlerine katılan Marksist örgütlerin umutsuzca politize etmeye çalıştığı bireyler, 'kendini burjuva hisseden herkes burjuvadır' (Adanır, 2017: 29) önermesinde ifade edilen, kendini burjuva hisseden bireylerdir. Bu bireyler sosyo-ekonomik olarak kendilerini orta gelir grubuna dâhil olarak tanımlamaktadır. (Ete ve Taştan, 2013: 45). Gezi Parkı eylemcilerinin devrime bakışı, aşağıdaki 'Ay! Resmen Devrim!' duvar yazısı ile anlaşılabilir.

Görsel 3.3 Duvar Yazısı ve Pankart

Kaynak: Sözcü, 2015, https://www.sozcu.com.tr/2015/gundem/gezi-parki-direnisini-anlatan-en-etkili-duvar-yazilari-845823/6/?_szc_galeri=1, (erişim tarihi: 31.05.2015)

Eylemlerin orta çeperinde bulunan grup ise ikinci dalga toplumsal hareketlerin ifade ettiği, hak ve özgürlük arayışı ile tanımlanabilir. Bu gruptaki bireyler Ak Parti seçmeninin tanrısal metafizik gerçeklik ilkesi ile hareket ettiğini düşünen seküler bireylerdir.

Eylemlerin çekirdeğini oluşturan ve Gezi Parkı eylemlerini Türkiye'de daha önce görülen toplumsal hareketlerden farklı kılan grup ise modernleşmiş toplumlarda olduğu gibi gerçeklik ilkesini yitirmiştir. Baudrillard bu kitlenin, iktidara karşı en etkin savunma yöntemini bulduğunu iddia eder. Sessiz yığınlar, iktidara kayıtsız kalır (Baudrillard, 2017: 27-29). Kitleler, rasyonel akıl tarafından bir kategoriye sokulamaz. Bir ideolojileri, nihai hedefleri yoktur. Gezi Parkı'na hâkim olan izleyici ve icracı ayrımını ortadan kaldıran karnavalesk (Çerezcioglu, 2015: 23; Ete ve Taştan, 2013: 31) havanın sebebi, kitlelerin yalnızca eğlence arayışıdır. Polisten kaçmaktan, duvar yazıları yazmaya kadar kitlelerin aradığı tek şey eğlencedir. Baudrillard, politikanın dahi yarı sportif bir özel eğlence programına dönüştüğünü öne sürer (Baudrillard, 2017: 37). Kitle için ciddi hiçbir mesele kalmamıştır, anlam yitip gitmiştir. Baudrillard'a göre depolitize edilmiş kitleler politikayı aşmış geçmiştir. Baudrillard, bu korkutucu durumu depolitize edilmiş kitlelerin politikanın gerisinde değil ilerisinde olduğu iddiasıyla dile getirir (Baudrillard, 2017: 39). Bu bağlamda halk, yalnızca seyircidir. Kitleler politik olanın önemini kalmadığı konusunda kararını vermiştir

(Baudrillard, 2017: 37). Gezi Parkı eylemlerinin karnavalesk yapısı, gösterinin izleyici ile bütünleşmesini doğurmuştur. Yani eylemciler, tüketecekleri büyüleyici içeriği (Baudrillard, 2017: 36, 37) kendileri üretmiştir.

3.2.4.1. Gezi Parkı Eylemlerinde Kullanılan Sloganların Simülasyon Teorisiyle Yorumlanması

Baudrillard anlamın yitiminden ve ideolojilerin anlamsızlaşmasından söz eder. Anlam nasıl olur da kaybolur sorusu, Gezi Parkı eylemleri sırasında kullanılan sloganlarla cevaplanabilir. Gezi Parkı eylemleri sırasında kullanılan sloganlar, anlamın kaybolması, ideolojilerin ölümü ve tüketim toplumu bağlamında Baudrillard'ın perspektifinden yorumlanacaktır.

Ele alınacak birinci slogan 'Mustafa Keser'in Askerleriyiz'. Bu sloganın orijinal hali, 'Mustafa Kemal'in askerleriyiz' biçiminde kendini Kemalist ya da Atatürkçü olarak tanımlayan Cumhuriyet Mitinglerinin sloganlarının arasında yer almıştır (Yurdakul, 2009) <http://www.milliyet.com.tr/ergenekon-golgesinde-cumhuriyet-mitingi-gundem-1095962/> (18.05.2009). Slogan incelendiğinde birincil unsur olarak, Mustafa Kemal Atatürk'ün şahsında sembolleşen, sekülerizmin ve cumhuriyet devrimlerin koruyucusu olduğunu iddia eden bir anlam taşır. "Askerleriyiz" ifadesi ise, militarizm vurgusu yaparak bu devrimlerin savaş pahasına da olsa korunacağı yönündeki kararlılığı ifade eder. Sloganın ilk kısmı olan "Mustafa Kemal'in" bölümü, "Mustafa Keser'in" şeklinde değiştirildiğinde, orijinal sloganın işaret ettiği, toplumda geniş bir taban için kutsal sayılan Mustafa Kemal ve devrimlerinin yerini, türkücünün temsil ettiği değerler alır. Yeni durumda, Mustafa Keser'in dinleyicisi olmak yerine askeri olmak gibi bir durum gerçekleşmeyeceğinden, anlam yitirilir. Yeni slogan, hiçbir zümreye karşı değildir. "Mustafa Kemal'in Askerleriyiz" sloganını atanlarla dalga geçmek dışında kimseyi hedef almaz. Apolitik görünümün arkasında savaş karşıtı bir anlam taşır. Bu slogan, post-modernitenin büyük anlatıların sonunu işaret etmesi ile örtüşür (Harvey, 2003: 60). Kemalizm ve Marksizm gibi büyük anlatıların sonuna gelinmiştir.

Gezi Parkı eylemleri sırasında ikinci çeperde yer alan, Kemalist olarak nitelendirilebilecek CHP tabanının fikirlerine ve anlatısına, eylemlerin merkezindeki 'gezici' kitle katılmamış, hatta alay konusu yapmıştır. Eylemlerin merkezindeki 'gezciler', Ak Parti'nin sahiplendiği değerlere de, eylemlerin ikinci çeperindeki CHP'nin sahiplendiği değerlere de büyük anlatılar olmaları sebebiyle saldırmıştır.

İkinci slogan, 'Çare Droğba'dır. Bu sloganın orijinal hali Marksist örgütler tarafından kullanılan, sınıfsız toplum hayalinin çözüm olarak sunulduğu 'Çare Sosyalizm' sloganıdır.

Çokça kullanılan, futbol terimleri, popüler diziler ve kurgu karakterlerin Gezi Parkı eylemleri sırasında slogan haline getirilmesine örnek teşkil eder. Bu sloganın "Çare Drogba" şeklinde değiştirilmesi, çarenin sınıfsız toplum olduğunu iddia eden sosyalizmin büyük anlatısının sonuna geldiğini gösterir. Gezi Parkı eylemleri sırasında, Gezi parkı eylemlerinin merkezinde bulunan post-modern kimlikteki çekirdeğin, eylemlerin dış çeperindeki komünist grupların fikirlerine katılmadığı, 'Ay Resmen Devrim', 'Tek Yol Devrim, Dinimiz Amin', 'Tek Yol Çukolata' gibi sloganlarla su yüzüne çıkmıştır.

Üçüncü slogan 'Tek Yol Devrim Dinimiz Amin'dir. Bu slogan, gezinin en dış çeperindeki proletarya devrimi hayal eden grupların söyleminin bir parçası olan 'Tek Yol Devrim' sloganının sonuna 'Dinimiz Amin' eklemesini yaparak sloganın sahip olduğu anlamı parçalamıştır. Eklemenin ilham kaynağı olan karikatürdeki (Gürsoy, 2014) küçük bir çocuğun uyumadan önce duasını bitirirken söylediği 'dinimiz, amin' kalıbının kullanılması, devrim hayalinin, bir çocuğun hayal dünyasını yansıttığına işaret eder. Bu slogan, Baudrillard'ın nesnel gerçeklik hüküm sürerken yan yana gelemecek unsurların simüle edilerek anlamlarını kaybettiğinde bir arada bulunabildiğini iddiasını kanıtlar. Tanrısal metafiziğin bir ürünü olan dua ve 'amin' pekiştirmesi, nesnel gerçeklik ilkesinin ürünü olan 'devrim' fikri ile yan yana gelir. İki büyük anlatı da aynı anda çöküntüye ve anlam kaybına uğrar. Bu sloganı üretenler ve tüketenler için önemli olan yeterince komik olmasıdır.

Görsel 3.4 Sübhaneke Amin Karikatürü

Kaynak: Gürsoy, 2014, <http://www.thegevik.com/komik-firat-karikaturleri/>, (erişim tarihi: 07.08.2014).

Görsel 3.5 Dinimiz Amin Karikatürü

Kaynak: <http://e-karikaturist.blogspot.com/2010/07/allam-insalla-komedi-sakas-filmini.html>, (erişim tarihi: 16.07.2010).

Dördüncü slogan 'Ne yazacağımı bulamadım Anarşi Falan İşte'dir. Baudrillard'a göre toplumsal ölmüştür (Baudrillard, 2017: 30; Baudrillard, 2015b: 24). Düşünüre göre toplumsalın kırıntıları ile baş başa yaşamaktayız. Sosyoloji de onunla birlikte tarihe gömülmüştür. Ne yazacağını bulamayan bir eylemci, eylem için hiçbir sebebinin olmadığını ikrar etmektedir. Anarşi kavramının yanına 'falan' kelimesini getirerek, kavramı değersizleştirmekte, yumuşatmaktadır.

Beşinci slogan 'Devrim Televizyonlarda Yayınlanmayacak, retweetlenecek'dir. Bu slogan, devrim kelimesini içerse de asıl vurgu iletişim aracının değişikliğinde yer alır. Sloganda, geleneksel medyanın enstrümanlarından televizyonun yerini Twitter'ın aldığı vurgulanmıştır.

Altıncı slogan 'Slogan Bulamadım'dır. Yeni toplumsal hareketlerin küreselleşme ile yeni bir boyut kazandığı, yeni örgütlenme biçimleri kullanan küreselleşme karşıtı hareketlerin ortaya çıktığı bir vakıdır. Ancak tüm toplumsal hareket tanımlarında, toplumsal hareketlerin ulaşmak istediği bir amaç, iktidardan koparmak istediği kazanımlar olduğu varsayılır. "Slogan Bulamadım" sloganı, gezi parkının eylemlerinin çekirdeğini özetler niteliktedir. Bu grubun sloganı, ütopyası, gerçekliği yoktur. Eylemlere katılma amaçları, daha büyük bir eğlencenin olmayışıdır.

Bu ideolojisiz, hatta fikirsiz, amaçsız görüntü gezi parkının çekirdeğinin masum görünmesi gibi bir yanılgıya sebep olur. Ancak Baudrillard'a göre en büyük direnişi bu kitle gösterir (Baudrillard, 2015b: 20; Baudrillard, 2017: 27). Kitleler iktidara nasıl direneceklerinin yolunu bulmuştur. Tepkisizlik ile sessiz yığınlara dönüşmek, kitleleri iktidarın nesnesi olmaktan kurtarır. İktidarın sessiz yığınların fikirlerini anlama çabası da

sessiz yığınları harekete geçirme çabası da her daim başarısızlıkla sonuçlanır (Baudrillard, 2017: 27, 28; Baudrillard, 2015b: 20-24).

İktidar, Gezi Parkı eylemlerinin en dış çeperindeki terörist gruplarla nasıl mücadele etmesi gerektiğini bilmektedir. İlegal şekilde, her daim devlet yönetimini ele geçirmek isteyen gruplara karşı güç kullanımı, iktidarların meşru şekilde kullanmaktan çekinmedikleri bir hak olmuştur. Proleterya Devrimi'ni hedefleyen gruplar, devletin gözetimindedir. Eylem biçimleri, örgütlenmeleri, devletin uzun yıllardır biriktirdiği bilgi ile çözümlenmiştir. Bu gruplar beklenen, alışlageldik anomilerdir.

İktidar, eylemlerin ikinci çeperindeki, meşru zeminde iktidarı protesto eden gruplarla nasıl mücadele etmesi gerektiğini de bilir. Ak Parti'nin de CHP'nin de amacı, seçim yoluyla iktidar olmaktır. Bu anlamda demokrasiye olan inanç ve yüklenen meşruiyet, iki siyasi parti ve parti tabanını aynı zeminde buluşturur. Her ne kadar farklı politikalar önerse de her iki siyasi parti de dünyayı nesnel gerçeklik ilkesi ile okur. İkinci grup simülakrlar düzenine ait aynı evrene bakmakta ancak farklı çıkarımlar yapmaktadırlar (Adanır, 2017: 135). İktidar muhalefetin otoriterleşme, yolsuzluk gibi suçlamalarına maruz kalsa da demokrasi ve hukuk devleti ekseninde birleşen siyasi partiler, sistem içidir. Sistem içinde iktidar için mücadele eden gruplar, düzensizlik yaratmayan 'normal' unsurlardır.

İktidar, gezi eylemlerinin çekirdeğindeki grupta daha önce karşılaşmamıştır. Gerçeklik ilkesini yitirmiş bu çekirdek içinde hiçbir ideolojinin etkisi gerçek anlamda gözlemlenemez. Göstergeye indirgenmiş, esas anlamını yitirmiş haliyle tüm büyük anlatılar, bu grupta yer alabilir. Müslümanlık ya da anarşizm, anlamını ve işlevini yitirmek kaydı ile bu grubun paylaştığı değer olabilir. Ne 'Tam Bağımsız Türkiye', 'Mustafa Kemal'in Askerleriyiz' gibi Kemalist sloganlar ne de 'Tek Yol Devrim' 'Çare Sosyalizm' gibi sloganlar bu grubu temsil etmez. Anlam, ancak yitirildiğinde bu grubun paylaştığı bir değere dönüşebilir. "Tam Bağımsız Kuru Kahveci Mehmet Efendi", ya da "Mustafa Keser'in Askerleriyiz" sloganı bu çekirdeğin paylaştığı değerleri ifade eder. Slogan, slogan olma anlamını yitirdiğinde en yüksek sesle tekrarlanır. Yok olması istenen belirli bir şey yoktur. Bu grup, 'Kahrolsun Bazı Şeyler' belirsizliği içinde kemikleşir. Baudrillard'ın "toplumun kitle haline dönüşmesi" ile kast ettiği onlardır (Baudrillard, 2017: 23).

Yedinci slogan 'Kahrolsun Bazı Şeyler'dir. Bu slogan, "Kahrolsun Faşizm" orijinalinden devşirilmiştir. Marksist örgütlerin çokça kullandığı bu slogan, faşist ideolojiye lanet okur. Ancak Gezi Parkı eylemlerinin merkezinde yer alan gruplar için 'kahrolsun' gibi bir gerçeklik ilkesi üzerinden dünyanın okunması ile düşman fikir, aktör, devlet için kullanılan lanetleme kalıbı, ancak hedefsiz olduğunda kullanılabilir. Gezi'nin merkezi,

dünyaya ikinci ve üçüncü çeperde yer alan gruplar gibi bir gerçeklik ilkesi üzerinden bakmaz. Post-modern kültürün pek çok ögesini barındıran Gezi eylemlerinin merkezi, hiçbir ideolojik konuma oturtulamaz. Ne bir amacı, ne bir düşmanı, ne gerçekleştirmek istediği bir ütopyası vardır. Bu sebeple, hiçbir gerçekliği olumlamaz ya da olumsuzlamaz. Bu grubun temsil ettiği 'ruh hali' için kahrolsun kelimesinin yönelebileceği bir hedefi yoktur. Yaşasın kelimesinin kutsayabileceği bir değeri de yoktur.

Sekizinci slogan 'Yaşasın Tam Bağımsız Kuru Kahveci Mehmet Efendi'dir. Bu slogan 'Yaşasın Tam Bağımsız Türkiye' sloganından devşirilmiştir. Ulusalçı grupların çokça kullandığı bu sloganın kutsal bir değer olarak işaret ettiği Türkiye'nin yerini, bir kahve markası aldığı anda anlam kayar. Öncelikle yabancı kahve dükkânlarına yönelen düşmanlık üzerinden milli bir kahve dükkânına sahip çıkma anlamı göze çarpar. Bu nedenle sloganın milli bir slogan olduğu düşünülebilir; ancak slogandan Türkiye kelimesinin çıkarılarak yerine bir kahve markasının getirilmesi sloganın milli bir sahiplenme değil, milli duyguların reddi olduğunu gösterir. Bağımsız olması istenen Türkiye değil kahvecidir.

Dokuzuncu slogan 'Huzur İsyanda'dır. Bu sloganın 'Huzur İslam'da' şeklindeki aslı, toplumsal ve bireysel sorunların çözüme kavuşmasını sağlayacak yolun İslam olduğu anlamını taşır. Huzur kelimesi ise slogana materyalist ilerici bir çözümün aksine, İslam'ın manevi bir çözüm getirerek toplumu ve bireyi dinginleştireceği anlamını katar. Huzur ve isyan kelimeleri yan yana getirildiğinde ise bu anlamı kaybolmuştur. Birbirinin karşıtı sayılabilecek bu iki kavramın bir arada kullanılması, her ikisinin de aynı anda mümkün olabileceği bir ütopyayı işaret eder.

Türkiye Cumhuriyeti, daha önce pek çok toplumsal hareketlere şahit olmuştur. Devlet akli komünizm, Marksizm, anarşizmin etrafında kümelenen grupları da Cumhuriyet Mitingleri'nde olduğu gibi laik düzene sahip çıkma iddiasındaki seküler grupları da yeterince tanımıştır. Kürt mücadelesinin mobilize ettiği kalabalıkları da İslami hareketi de yaşamıştır. Ancak Türkiye Cumhuriyeti, Gezi Parkı eylemlerinde görülen elle tutulur bir değeri, fikri, ideolojisi, amacı, organizasyonu olmayan, hatta bu sayılan kavramların her birine meydan okuyan bir kalabalıkla ilk defa karşılaşmıştır.

3.2.4.2. Simülasyon Dünyasında Küresel Durum ve Gezi Parkı

Gezi eylemlerini daha öncekilerden farklı kılan çekirdeği ve temsil ettiği post-modern karakterdeki düşünce, mizahi eylem biçimi ile ilk bakışta masum bir görünümündedir. Polis şiddeti, ağaçların kesilmesi, otoriterleşme gibi gerekçelerle yapılan eylemler Türkiye demokrasisinin bir göstergesi olarak sunulmuştur (t24, 2013)

<http://t24.com.tr/haber/davutoglu-gezi-ile-onur-duydugu-haberini-yalanladi,244374>

(19.11.2013). Pek çok akademisyen, eylemlerin sebebi olarak dünyada da benzer hareketlere neden olmuş neo-liberal politikalar ve otoriterleşmeye dikkat çekmiştir. Bir kısmı ise, İstanbul'a yapılan yeni havaalanı ve üçüncü Boğaz köprüsüne karşı çıkanların Türkiye'nin gelişmesine engel olmak istediğine dair 'komplo teorileri' ile eylemleri açıklamıştır. Eylemlerin ajanlar tarafından başlatıldığını ve desteklendiğini iddia eden kanaat önderleri, fikirlerini pek çok mecrada dile getirmiştir. Ancak bu komplo teorilerinin gerçeklik ile bağı kanıtlanamamıştır.

'Post-modern kültür ve ruh hali kimin (Harvey, 2003: 54) işine yaramaktadır?' sorusu yanıtlandığında, pek çok soru ve komplo teorisi kendiliğinden cevaplanabilir. Baudrillard'ın simülasyon teorisi, kapitalizmin bir denetim biçimi haline geldiğini iddia eder. Baudrillard, baskı ve sömürü ile değil, bolluk ve tüm sorumlulukları üstlenerek bir denetim biçimi haline gelen kapitalist denetime karşı koyamamamıza neden olan tuzakları şu şekilde ifade eder: "Herkesin toplumsal ve ekonomik bir düzen arzuladığı ve geleceğin bütünleşme ve hesap kitap üstüne oturacağı türünden bir düşünceyi kim üretti? Kapitalin zorlamasıyla her şey ekonomik bir düzene bağımlı hale geldi ve düşünce yapıları tek bir zihinsel boyutun kölesi haline dönüşür. Bunun dışında kalan tüm diğer düzen girişimleri anlamsızlaştı. Oysa tüm sorunların ekonominin sırtına yıkılması ve başarı kavramı bir tuzaktı. Sürekli gelişme ve hızlanma sayesinde her şeyin bize sanal anlamda verilmesi ya da verilecek olması bir tuzaktı. Dolayısıyla yasakların evrensel düzeyde kaldırılması, tüm haberlerin elimizin altında olması ve doğal olarak keyif alma zorunluluğu bir tuzaktı" (Baudrillard, 2015a: 76-77).

Üretimin gerçekleştiği ikinci simülakr düzeninde modernitenin şekillendirdiği devlet ve kapitalizm, iktidarı paylaşmaktadır. Bahsedilen dönemde kapitalizm (burjuvazi), sermaye ve üretim araçlarının hâkimi iken, devlet ise denetim mekanizmalarının sahibidir. Althusser'in ifade ettiği, baskı aygıtları ve ideolojik aygıtlar devletin tekelindedir (Althusser, 2014: 14-16). Burjuvazinin kendini ait hissettiği bir millet ve devlet mevcuttur. Ancak günümüzde vatansız bir sermaye oluşmuştur. Sermayenin vatansız hale gelmesinin yanı sıra, kapitalizm bir denetim biçimi haline gelmiştir. İnsanların davranışları devletin ideolojik ya da baskı aygıtları ile değil, kapitalizm ile şekil almaktadır. Değişim değeri artık geçerli değildir. Üretimin son bulması ile hiçbir işe yaramayan insanları 'eylemek' görevini de kapitalizm üstlenmiştir. Ulus-devletin rolünün törpülendiği bu ortamda, küresel şirketler ülkelerden daha büyük hasıllara ve denetim gücüne ulaşmıştır.

Modernite'nin gerçeklik ilkesinin ürettiği ulus-devlet kurumunun, gücünün doruklarına geldiğinde dahi ulaşamadığı bir küresel hegemonyanın kurulması, bugün, küresel şirketler ve

simülasyon mekanizmaları ile mümkün hale gelmiştir. "Küreselleşme, küresel bir gücün hegemonyası ancak sanal bir ortam ve ağlar-tözlerini yitirmiş göstergelerin türdeşliği-sayesinde gerçekleştirilebilir" (Baudrillard, 2015a: 51). Ulus-devletin gerçekleştiremeyip, küresel hegemonyanın gerçekleştirebildiği şey, gerçekliğin göstergeleri aracılığıyla yok edilmesi sayesinde mümkün hale gelir: "Bir kültürü yiyip yutmaksa bizim yaptığımız gibi onun değerlerini bir arabayı parçalarcasına parçalayıp kullanmak, dolayısıyla tüm sistemi kullanılmaz hale getirmek demektir" (Baudrillard, 2015a: 55).

Modern ulus devletlerin, modernitenin dışında kalanlar üzerinde kurabildiği üstünlük yahut hâkimiyeti kuran nesnel gerçeklik ve illüzyonları, küresel hegemonya aşamasına geçişle ortadan kaybolmuştur (Baudrillard, 2015a: 55).

1. Değeri feda eden sermaye (ekonomik illüzyon) kendisini aşarak kendi karşıtına dönüşür.
2. Temsili sistemi feda eden iktidar (demokratik illüzyon) kendi karşıtına dönüşür
3. Gerçekliği feda eden sistemin tamamı (metafizik illüzyon) kendi karşıtına dönüşür.

Bu üç illüzyon sayesinde mümkün olan hâkimiyet kavramı, küresel hegemonya ile en üst seviyeye taşınır. Bugün insanoğlu, modernitenin yarattığı modern insanın ve sahip olduğu kavramların demode olduğu bir döneme tanıklık etmektedir. Akıl ve Aydınlanma miti, evrensellik ve ideolojiler, tarih ve emek, hayal gücü ve birey, ve hepsinden öte gerçeklik demode olmaktadır (Baudrillard, 2015a: 50-77).

Modernleşmiş toplumlarda toplumsal hareketler simülakra dönüşür. Bu simülakr, iktidarın, muhalefetin, hatta toplum kavramının kendisinin yok olduğunu gizlemeye çalışan bir simülasyonun yol açtığı üst-gerçekliktir. Baudrillard'a inanmak gerekirse bu simülasyonların sebebi sessiz yığınlara dönüşmüş 'toplum' hayaletinin, zorla toplumsallaştırılma çabasıdır. İktidarların, iktidarlarının ve demokrasinin artık var olmadığını gizlemeye çalıştıkları yapay 'skandallar' ile aynı işleve sahiptir (Baudrillard, 2011: 34, 47) (Adanır, 2016: 157-160). Derin bir yokluğu gizlemeye çalışan kırıntılardan ibarettir. Var olmayanın, varlığın göstergelerine sahip olma çabasıdır. İktidar, iktidar olamadığını, kendisini aynı sistem ve gerçeklik düzlemi, içerisinde eleştiren bir muhalefet ile gizlemeye çalışmaktadır (Baudrillard, 2011: 34, 46, 47). Bu evrende istifalar, toplumsal hareketler, seçimler bireylerin göstergelere odaklanarak, aslında var olmayan demokrasi, iktidar gibi kavramların gerçek gibi görünmeye çalışan görünümüne, simülasyonlara, inandırma görevini yerine getirir (Adanır, 2016: 160). Böylece öngörülebilir, düzenli, kontrol edilebilir bir 'toplum' ve siyasal alan ortaya çıkar (Akdeniz, 2007: 33). Sistem karşıtı olduğu iddia

edilen hareketler dahi, gerçeklik ilkesini moderniteden alan simülasyonlara dönüşerek sistemin devamını sağlamak amacına hizmet eder.

Baudrillard'a göre Türkiye ise Brezilya ve Meksika gibi modernleşmesinin tamamlanmamış (Adanır, 2017: 58, 226) bir ülkedir. Bu bağlamda simülasyon mekanizmalarının tam olarak kurulamaması sonucunda, nesnel gerçeklik ilkesini kaybetmemiştir. Hepsinin yanı sıra, Türkiye gibi toplumların sahip olduğu 'karmaşıklık', intihar bombacısı örneğinde olduğu gibi gerçeklik ilkesini moderniteden almayan simülasyonlara sebep olmaktadır. Gerçeklik ilkesi modernite olmayan, İslam ya da karmaşıklık olan bir bireyin, toplumun ya da sistemin ortaya çıkardığı simülasyonların, bu evrende bir simülakra dönüşüp dönüşmeyeceği tartışmalıdır. Baudrillard, modernleşmemiş toplumların oluşturduğu simülasyonların, simülasyon dünyasında bir simülakrı olamayacağını (Gönül, 2008: 24, 78) iddia ederken, Akdeniz bu simülasyonların da simülakrı olduğunu, ve gerçeklik ilkesi modernite olmayan simülakrının moderniteden kurtulma dinamiklerini güçlendirdiğini öne sürer (Akdeniz, 2007: 36-37).

Gezi parkı eylemleri, Baudrillard'ın simülasyon teorisi çerçevesinde okunduğunda üst gerçekliği olamayacak bir harekettir. Konu ile ilgili çalışma yapan Türk düşünürlerden Akdeniz, Baudrillard'ın simülasyon teorisinin dokunmadığı modernleşmemiş dünya ile ilgili kısımları tamamlar. Akdeniz'in kaotik farkındalık adını verdiği teorisine göre, Gezi parkı eylemleri, moderniteden özgürleşme dinamiklerini içinde taşıyan, gerçeklik ilkesini 'karmaşıklıktan' (Gönül, 2008: 24; Akdeniz, 2007: 36) alan bir ortaya çıkıştır. Gezi parkı eylemleri, her şeyin değişeceği bir 'kaos sırtı'dır (Gönül, 2008: 91-93), kaotik farkındalığa sahip bir direniş biçimi ortaya çıkarmıştır (Akdeniz, 2014: 29-40).

Bu çalışmanın yazarına göre, gezi parkı eylemlerinin çekirdeğinin davranışlarını belirleyen ilke, seçimleri eğlence programı olarak gören, Batılı toplumların dönüştüğü kitlelerle aynı ilkedir. Politikayı aşip geçen, her türlü zıtlığı içerisinde barındıran bu grup, küresel hegemonyanın her türlü iktidar alanını yok etme isteğine (Baudrillard, 2015a: 60-61) uygun hareket etmiştir. Gezi Parkı eylemleri, küresel hegemonyanın hegemonyasını sürdürmesine yarar sağladığı için modern dünyanın geleneksel ve alternatif medyasında bu denli simüle edilmiştir.

Türkiye'nin tüm değerlerinin mizah konusu yapıldığı bu eylemlerin çekirdeğinde yer alan grupların küresel hegemonyanın arzu ettiği haz ve tüketim dışında hiçbir arzusu olmayan 'birey' istemi ile uyumlu olduğu açıktır (Baudrillard, 2017: 42). Milli, dini, kültürel tüm değerlerin bir kırıntıya indirgenerek, geri kalanın küresel hegemonyanın istemine uygun şekilde doldurulduğu bir 'toplum' çuvalının içine sokuşturulan birey, tüm aidiyetini

kaybederek küresel hegemonya için öngörülebilir ve kontrol edilebilir bir hale gelir. Farklılıkların eser miktara indirgenmesi ile tüm toplumlar, küresel hegemonyanın arzu ettiği 'dünya imparatorluğunun' vatandaşı olmaya hak kazanır.

Gezi Parkı eylemleri, insanlık tarihinin gördüğü toplumsal hareketlerin üç dalgasının aktörlerini, eylem biçimlerini ve amaçlarını aynı anda içinde barındırır. En dış çeperinde birinci dalga toplumsal hareketlerin tüm özelliklerini içinde barındıran, devrim hayali ile yanıp tutuşan Marksist örgütler direnişlerini legal zeminin dışına taşıırken, ikinci çeperinde iktidarın 'laik' olmaması, yolsuzluğa bulaşması iddiası gibi memnuniyetsizlikler sebebiyle ikinci dalga toplumsal hareketlerde olduğu gibi protesto eylemi gerçekleştiren muhalif partilerin destekçileri meşru zeminde hareket eder. Kürt hareketinin temsilcileri de gerek siyasi çıkar gerekse 'yeşil hareket' ile kendini siyasi olarak yeniden konumlandırma arzusu ile Gezi Parkı eylemlerinde yer almıştır. 1968 sonrasında kendini gösteren ekolojik hareketler de LBGT-İ temsilcileri de Gezi Parkı eylemlerinde görünür olma fırsatını kaçırmamıştır. Eylemlerin bel kemiğini oluşturan ve onu diğer toplumsal hareketlerden ayrı kılan merkezi ise yalnızca iktidara değil, Gezi eylemlerinde yer alan diğer gruplara da yönelen post-modern bir meydan okuma görünümündedir. Bu meydan okuma Batılı toplumların dönüştüğü iddia edilen sessiz yığınların küresel hegemonyanın yarattığı sistemle sonsuz bir uyum içerisinde olarak iktidara direnmeden (Baudrillard, 2017: 27, 40) ancak onu umursamayarak direniş gösterme biçimlerine benzer bir şekilde gerçekleşmiştir.

Baudrillard'ın simülasyon teorisi, Castells ya da Touraine'in endüstri sonrası toplumda gerçekleşen yeni toplumsal hareketlerin görünümünü resmetmekten daha öte bir fayda sağlar. Baudrillard yeni olan her şeyin sebebini işaret eder. Endüstri sonrası dünyada cereyan eden her şey için uyarlanabilecek simülasyon teorisine göre, yeni toplumda 'nesnel gerçeklik ilkesinin' kaybolduğunu, artık 'simülasyon ilkesinin' belirleyici olduğunu öne sürer.

Gezi eylemlerini oluşturan farklı katmanlar, gerçeklik ilkelerine göre kategorileştirilebilir. Gezinin ikinci çeperi ve en dış çeperini oluşturan grupların gerçeklik ilkesi ikinci grup simülakrlar ortaya çıkaran 'nesnel gerçeklik ilkesi' iken, Gezi parkını 'anamlı' kılan ve daha önce görülen toplumsal hareketlerden ayıran merkezinin gerçeklik ilkesi üçüncü grup simülakrlar ortaya çıkaran 'simülasyon ilkesi'dir. Bu durum, her şeyin göstergeye indirgendiği simülasyon evreninde, toplumsal hareketlerin bir 'eğlenceye' dönüşmesini açıklar. Karnavalesk bir görünüm arz eden Gezi parkı eylemleri, eylemlerin merkezinde yer alan gruplar için bir 'mücadele' değil bir 'eğlencedir'. Eylemlerin son bulması da gösterilerin merkezinde yer alan gruplar için amacına ulaşmasıyla gerçekleşmemiştir. Aksine, anlamın nötralize oluşunun getirdiği büyülenme etkisinin (Baudrillard, 2017: 37)

kaybolması ile gerçekleşmiştir. Başka bir ifade ile eylemler anlam ifade etmeye başladığında son bulmuştur.

Gezi Parkı eylemlerinin çekirdeği, sessiz yığınların (Baudrillard, 2017: 27, 28) seslerini çıkardıkları ancak iktidarın beklediği gibi anlam taşıyan fikirler yerine (Baudrillard, 2015b: 20-24) anlamsız sloganlar attığı durumu ifade eder. Bu bağlamda sessiz yığınlar, slogan atarken dahi sessizliklerini ve tepkisizliklerini korumuştur. Sessiz yığınların ve kitlelerin stratejisi iktidarı çaresiz bırakmıştır.

Akdeniz'e göre gerçeklik ilkesi modernite olan simülasyonların ortaya çıkış amacı, Batı'nın hâkimiyetini sürdürme çabasıdır (Akdeniz, 2007: 33-38). Ancak Batı'nın hâkimiyeti ulus-devletlerin tekelden çokuluslu şirketlere kaymaktadır. Post-modern düşünce biçiminin en açık saldırısı, ulus devlet kurgusuna yöneliktir. Bu anlamda post-modernitenin küresel sermayeyi, modernitenin ise ulus devleti temsil ettiği yeni bir küresel hegemonya mücadelesinin gerçekleştiği iddia edilebilir. Bu mücadelenin, eleştirel modernitenin modernitenin burjuva karakterine karşı yönelttiği mücadele gibi 'medeniyet içi' bir mücadele olduğu söylenebilir. Modernitenin eski kurumları, dünyanın hala nesnel gerçeklik ilkesi tarafından belirlendiğini düşünürken küresel sermaye, simülasyon evreninde her şeyi 'simülasyon ilkesinin' belirlediğinin farkına varmış görünmektedir. Küresel sermayenin suya sabuna dokunmadan modernitenin kurumlarına meydan okuyan ideolojisi, yani post-modernite, misyonerlere veya propagandacılar ihtiyacı duymadan bireylerin düşünce dünyasına sızmaktadır. Bu sızma McLuhan'ın 'medium is message' (McLuhan, 1964: 1, 2, 5) sözünde bahsettiği aracı ile gerçekleşir. Aracının değişmesi, mesajın da değişmesi anlamına gelir. Gezi parkı eylemleri, bireylerin 'aracısının' artık ulus devletin kontrolündeki geleneksel medya değil, alternatif medya olduğu bir dünyada gerçekleşmektedir. Yaşadığımız dünyayı denetleyen, bize hâkim kodu dayatan tüm araçlar değişmektedir. Ancak bu değişim de tıpkı Aydınlanma sonrasında tanrısal-metafizikten özgürleştiğini düşünen ancak daha güçlü bir denetim mekanizmasının dayatmasına maruz kalan bireyin özgürleşmesi yönünde bir değişim yerine daha sıkı bir denetimi ve dayatmayı işaret etmemektedir.

Giddens, devletin, modernitenin yarattığı kurumlar arasında en önemlisi olduğunun altını çizer (Giddens, 2014: 51-54). Bugün post-modern düşünce, devletin birey ve piyasa üzerindeki kontrol mekanizmalarını yavaşça elinden alarak modernite düşüncesini törpülemektedir. Ulaşım konusunda devletin denetimini törpüleyen Uber benzeri yapılanmalar, piyasanın denetimi konusunda devletin gücünü azaltan Paypal ve benzeri ödeme biçimleri, rezerv para birimlerine alternatif oluşturan Bitcoin ve AltCoin teknolojileri devletin kağıt para basma tekeline kırarak devlete meydan okumaktadır. Bu gelişmeler, ulus

devletlerin kontrol edilemeyen, merkezsiz mekanizmalara karşı çaresiz olduklarını ve ulus devletlerin sonunun gelmekte olduğu savlarını güçlendirmiştir (Yıldırım, 2015: 84, 93, 94). Bu teknolojilerin her birinin ulus-devlet ve küresel sermaye arasında geçen modernite içi iktidar mücadelesinin birer muharebesi olduğu söylenebilir. Ancak küresel hegemonya, kapitalin hâkimiyetine ya da ulus-devletlerin gücüne ihtiyaç duymayan bir koddur. Başka bir ifade ile ulus-devletler para üzerindeki hâkimiyetlerini merkezsiz 'kodsal' yapılara karşı kaybettiklerinde, küresel sermayenin kazandığı çıkarımı yapılamaz. Sembolik olarak bakıldığında, kazanan küresel hegemonyanın yapısındaki koddur. Ekonomi alanındaki devlet hâkimiyetini zedeleyen kod ile devletin vatandaş üzerindeki hâkimiyetini zedeleyen kod, aynı kaynaktan yani küresel hegemonyadan beslenmektedir. Küresel hegemonyanın es geçilerek, mücadelenin küresel sermaye ile ulus-devlet arasında geçtiğini söylemek, durumun ekonomi-politik bakış açısına takılarak eksik değerlendirilmesine sebep olur.

Bu modernite içi mücadele, eleştirel modernite ile burjuva modernitesi arasında gerçekleşen iktidar mücadelesinden daha farklı bir seyir izlemektedir. Post-modernite ile modernite arasında gerçekleşen mücadele eleştirel modernite ile burjuva karakterli modernite arasında gerçekleşen mücadeleden ziyade tanrısal metafizik ile modernite arasındaki mücadeleye benzemektedir. Çünkü eleştirel modernitenin, modernitenin burjuva karakterine yönelik mücadelesi aynı gerçeklik ilkesi ile aynı evrene bakan iki perspektifin mücadelesidir (Adanır, 2017: 135). Post-modern dönemde ise gerçeklik ilkesinin simülasyon ilkesi ile yer değiştirdiği, farklı evrenlere bakan iki bakış açısının mücadele dönemidir. Dün tanrısal metafizik, nesnel gerçeklik ilkesi karşısında nasıl çaresiz kaldıysa, bugün de nesnel gerçeklik ilkesi simülasyon ilkesi ve kod karşısında o denli çaresizdir.

Gerçekliğin bu çaresizliği, son zamanlarda gündemden düşmeyen 'post-truth' kavramından anlaşılabilir. Gerçek ötesi (post truth) kelimesinin 2016 yılının kelimesi seçilmesi ile ilgili yapılan haberde (Hürriyet, 2017) <http://www.hurriyet.com.tr/kampus/post-truth-kendi-gercegini-secme-cagi-40430267> (18.03.2018), günümüzde bireylerin kendi gerçeklerini seçtikleri ve seçtikleri gerçekleri destekleyen bilgi kaynakları ile sürekli olarak besledikleri iddia edilmiştir. Günümüzde görüş ayrılıkları farklı bakış açılarının aynı evrene bakmasından değil, dış dünyada gerçekleşen olayların, farklı simülasyon mekanizmaları ile simüle edilmesinden kaynaklanıyor. Artık bireyler kendi gerçeklerini, simüle edilen gerçekler arasından seçmektedir. Gerçekliğin tek başına bir anlamı kalmamışken, simüle edilen yalanların etkileri dünyayı saniyeler içinde dolaşmaktadır.

Baudrillard'ın her fenomeni olabilecek en uç noktaya götürme yöntemini uyguladığımızda bu çaresizliği, çok satan kitaplar arasına giren Harrari'nin Homo Sapiens ve

Homo Deus kitaplarındaki gelecek tasvirine yakın bir distopyaya benzetebiliriz. Burjuvazi, üretimde bireyin rolünü makinelerle vererek, karmaşık ve öngörülemez 'bireyi' düzenli hale getirme çabalarının sonuçsuz kalmasına etkili bir önlem almıştır. Artık üretimi makineler yapmaktadır: "İnsan gereksiz ve yararsız işler yaparak aileleriyle birlikte tüketici konumlarını ve refah düzeylerini koruyacaklarından, onların tüketimi zincirleme bir şekilde başka bireylerin mutluluk ve refahlarının sürüp gitmesine hizmet edecektir. Kısaca bütün bunlar sistemin sürekliliğini sağlamaya yönelik (belki de geçici) önlemlerdir" (Adanır, 2017: 141). Simülasyon mekanizmalarını elinde tutanlar ya da Harrari'nin tabiri ile tanrı insan, bir gün bu sistemin sürdürülemez olduğunu ve faydasız insanların yok edilmesi gerektiğini düşündüğünde, insanları ulus-devletten başka koruyacak bir mekanizmanın kalıp kalmayacağı şüphelidir.

Küreselleşen ve global bir köy haline gelen dünyada, çatışmanın cepheleri de küresel hale gelmiştir. Bu bağlamda, Türkiye'de gerçekleşen bir toplumsal hareketin içinde küresel hegemonya mücadelesinin etkilerini gözlemlemek nesnenin doğasına uygundur. Küresel hegemonyanın arzu ettiği birey tipolojisine uygun bireylerden oluşan Gezi eylemlerinin çekirdeği, Türkiye'deki iktidara yönelmiş bir görünüm arz etse de küresel hegemonyanın tüm hâkimiyet biçimlerini ortadan kaldırma amacına (Baudrillard, 2015a: 60-61) paralel şekilde 'ulus-devletin' kendisine meydan okumaktadır. Dahası bireyleri bir araya getirebilen tüm büyük anlatılara, ideolojilere düşman kesilmektedir. Bu bağlamda, gezi parkı ve diğer çağdaş toplumsal hareketlerin gerçeklik ilkesi göz önünde bulundurularak değerlendirildiğinde, görünenin resmedilmesinin ötesinde çıkarımlar yapılmasına imkân tanır.

Baudrillard'ın simülasyon teorisi modernleşmesini tamamlayan toplumlar için acısız bir ölümü öngörür. Gerçeklik ilkesini yitirmiş modernleşmiş toplumlar, tüketim sarmalı içerisinde tüketmekten başka hiçbir işlevi olmayan, küresel sermaye imparatorluğunun sürdürülmesi için kitlelere uygun gördüğü tüketim ideolojisinin ve post-modernitenin etkisinde kaçınılmaz bir yok oluşa doğru seyretmektedir.

Modernleşmesini tamamlamamış toplumlar için ise, Batılı toplumların geçtiği aşamalardan geçerek aynı acısız ölüme ulaşma kötü modeline öykünmek (Adanır, 2017: 104) yerine bu simülasyon mekanizmalarına direnecek bir umut ışığı hala mevcuttur. Batı, en yüksek refah seviyesine ve etki gücüne ulaştığı anlarda dahi kendisini model olarak kabul etmeyen, dünyanın geri kalanına kendisiyle aynı ölümü paylaşmayı dayatmak konusunda başarısız olacağına belirtilerini gizleyememektedir.

Batı'nın, doğayı katletme pahasına çoktan gerçekleştirdiği endüstrileşmeyi, sanayileşmesini henüz tamamlayamamış ülkeler için 'doğayı katletme' bahanesine sığınarak

zorlaştırması, bu ülkeler tarafından Batı'nın hegemonyasını sürdürme çabası olarak algılanmaktadır. Bu anlamda Türkiye'deki çevreci düşüncenin paydaşı olduğu toplumsal hareketler ve protesto eylemleri pek de haksız sayılmayacak biçimde Türkiye'nin gelişmesine engel olma suçlaması ile karşılaşmaktadır. Ancak bu düşünce biçimi de ikinci basamak simülakrların oluştuğu nesnel gerçeklik ilkesinin ekonomi-politik stratejisine dayanır. Bu sebeple, hegemonyaya karşı bir meydan okumayı ya da direnişi içermez. Bu suçlama, Baudrillard'ın az gelişmiş ülkelerin içinde olduklarını öne sürdüğü kalkınma ve gelişme simülakrlarının (Baudrillard, 2012b: 17) bir sonucudur. Zira modernleşmemiş ülkelerin, gelişmiş ülkelere yönelttikleri suçlama batı ile aynı hedefe ilerleme arzularının itirafı olarak değerlendirilebilir.

SONUÇ

Aydınlanma ile doğan modernite düşüncesi, tanrısal-metafiziğin göklere çıkardığı iktidarı, akıl vasıtası ile yeniden yeryüzüne indirmiştir. Modernite, bireyi tanrısal-metafiziğin baskısından kurtarmış; ancak birey modernitenin kendisine vaat ettiği özgürlük, eşitlik ve refaha kavuşmak yerine daha güçlü ve sistematik bir denetimin içine hapsolmuştur. İlerlemenin sürdürülmesinin en önemli koşulu olan piyasa ve üretim içinde bir makineye dönüşmesi istenen birey, moderniteden kurtuluş olarak burjuva modernitesinin Marksist eleştirisini görmüş; ancak uygulamada ve teoride modernitenin eleştirel bir ikizinden farksız olan Marksizm de bireyin özgürleşmesi yerine daha yoğun bir baskıya maruz kalmasına sebep olmuştur. Burjuva karakterli modernitenin bireyin özgürleşmesine engel olduğu ve 'devrim' ile değiştirilmesi gerektiği düşüncesi, eleştirel modernitenin vücut bulduğu Sovyet deneyiminin ve devrim yerine reform fikrini benimseyen sosyal-demokrat iktidarların vaat ettiklerini sunamaması sonucunda gözden düşmüştür.

Devrim fikrinin bir potada erittiği, baskı altında olduğunu hisseden farklı gruplar, baskıdan kurtulmak için merkezi olmayan, gevşek örgütlenmeler kurma yoluna gitmiştir. Yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren ortaya çıkan ve post-modern düşünceden etkilenen yeni toplumsal hareketlerin aktörleri, amaçları, araçları ve yöntemleri, süreklilik teorileri aksini iddia etse de, eski toplumsal hareketlerden keskin şekilde farklılaşmıştır. Baskıdan kurtulma ve baskıya direnme dinamiklerinin doğurduğu toplumsal hareketler, bugün modernitenin tüm görünümünü baskının kaynağı olarak görmektedir. Post-modern düşüncenin ete, kemiğe ve sese büründüğü yirmi birinci yüzyılın toplumsal hareketleri ise modernitenin yarattığı en önemli kurum olan ulus-devlete meydan okumaktadır. Bu meydan okuma, modernitenin tanrısal metafiziği alt etmesi ile bireyi daha sıkı bir denetime almasına

benzer bir şekilde, denetimi ulus-devletten alacak ve bir üst aşamaya çıkaracak başka bir talibin olduğunu işaret eder. Baudrillard'ın simülasyon teorisi, bireyin tüketmekten başka bir işlevi olmadığı, gerçekliğin yitip gittiği günümüz dünyasında mümkün kılınan küresel hegemonyanın, kapitalizmin bir denetim biçimine dönüşmesi sayesinde kurulduğunu iddia eder. Ancak düşünür'e göre bu denetim biçiminin de küresel gücün de bir merkezi yoktur. Ne kapitalizm ne de ulus-devlet bu denetim biçiminin ve gücün merkezini ele geçiremez çünkü bahsedilen hegemonya Bitcoin sistemindeki koda benzeyen anonim bir yapıdadır. Uluslararası sistem de denetim altına alınamaz nitelikteki kod tarafından şekillenmektedir. Tüm hâkimiyet biçimlerinin ret ve kurban edilmesiyle kurulan hegemonya, küresel bir zihinsel ağ gibi hâkimiyetin olmadığı bir düzende hegemonyasını sürdürmeyi amaçlamaktadır.

Küresel hegemonya, gerçeklik ilkesinin geçerliliğini yitirdiği simülasyon evreninde, post-modernite düşüncesinin yaygınlaştırılması ile din, milliyet, ideoloji gibi birey üzerinde etkili üst anlatıları sembolik düzeye indirerek toplumların kitleleşmesini sağlamaktadır. Küresel hegemonya, kapitalizmi denetim unsuru olarak kullanmasına mani olacak kendisi dışındaki, anlam dâhil, tüm ölçütleri bertaraf ederek hegemonyasını kurmaktadır. Gezi Parkı eylemleri, küresel hegemonya ile ulus devlet arasında gerçekleşen iktidar mücadelesinin bir meydan muharebesi görünümündedir. Zira modern, merkezi ulus devlet kurumları ve fikirlerine karşı merkezsiz, anlam kaygısı gütmeyen apolitik bir grup tarafından meydan okunmuştur.

Gezi Parkı eylemleri, birbirinden çok farklı bileşenlerden oluşmasına rağmen, eylemlerin merkezi Baudrillard'ın simülasyon teorisinde ifade ettiği 'simülasyon ilkesinin' belirleyiciliğine ve 'gerçeklik ilkesinin' kaybolduğu saptamasına uygun bir örnek teşkil eder. Eylemcilerin kullandığı sloganlar ve alternatif medya, gerçeklik ilkesinin yitirildiğini işaret eder. Her şeyin göstergeye indirildiği, anlamın kaybolduğu, tüketimin ve gösterinin tek ölçüt olduğu endüstri sonrası toplum için Gezi Parkı eylemleri, eylemlerin merkezinde yer alan post-modern düşüncenin etkisindeki gruplar için bir tüketim nesnesinden, festivalden ibarettir. Eylemlerin sonunu getiren şey ise, eylemcilerin istediklerini almaları ya da bastırılması gibi anlamlı olaylar değil festivalin büyüsunü (Baudrillard, 2017: 36-37) kaybetmesidir. Dahası eylemlerin anlam ifade etmeye başlamasıdır. Baudrillard'a göre insanı büyüleyen şey anlamın nötralize edilmesidir (Baudrillard, 2017: 37).

Arap Baharı ise sembolik düzlemde egemen ve boyun eğen ilişkisi ile ifade edilebilir. Arap Baharı, boyun eğenin egemene baş kaldırması ya da isyan etmesidir. Hâkimiyetin en kolay anlaşılabilir formunda gerçekleşen bu olaylar zinciri karmaşık sonuçlar doğurmuştur.

Öncelikle Batı'nın evrensel olduğu iddiasıyla öne sürdüğü demokrasi ve insan hakları gibi değerlerin, Batılı ulus devletlerin çıkarlarıyla örtüşmediği durumlarda göz ardı edilebildiği gerçeği ortaya çıkmıştır. Ayrıca, Arap Baharı'nın neden olduğu mülteci akınları uygar Batı'nın, Demir Perde ülkelerinin baskıyı devam ettirebilmek için ördükleri duvarlara benzer biçimde, özgürlüklerin yaşanabilmesi için duvarların gerisine çekilmesine sebep olmuştur. Arap Baharı, sembolik anlamda küresel hegemonyaya direniş içermese de neden olduğu mülteci akınları hegemonyanın tersine çevrilmesine sebep olmuştur. Batı'nın mülteciler karşısındaki tutumu, özgürlüklerin yerini baskının ve duvarların alması, bu tersine dönme sürecine örnek teşkil eder.

Wikileaks skandalı ve İşgal Et hareketleri, gerçeklik ilkesini moderniteden alan skandal ve toplumsal hareket simülasyonlarına örnek olarak gösterilebilir. Bu simülasyonlar modernleşmiş ülkelerde çoktan kaybolan temsil, demokrasi, etik ve sermaye gibi kavramların yokluğunu gizlemeye çalışır. Küresel hegemonya varlığını sürdürebilmek için bu kavramlara değil, bu kavramların simülakrlarına ihtiyaç duyar. Bu sebeple ulus-devlet, piyasa hatta gerçeklik dahi hegemonya tarafından kurban edilmiştir. Tüm iktidar alanları ve hâkimiyet biçimleri yok olduğunda, merkezsiz ve denetim altına alnamayan bir kod olarak tanımlanabilecek hegemonyadan başka hiçbir şey kalmayacaktır.

Baudrillard'a göre simülasyon kavramı, doğru ve yanlışın ötesinde yer alır. Simülasyon mekanizması, tarihsel gönderen sisteminden göstergeler düzeyine geçildiğinde her türlü gerçeklikten vazgeçirme girişimine evirilmiştir. Bu gerçeği istikrarsız hale getirme, gerçeğe inanmama, gerçekle ilgilenmeme ve aynı zamanda tüm değerlere değer yitirtme stratejisidir. Bu vazgeçirme-caydırma stratejisi, bir yönetim ilkesine dönüşmüştür: "Herkes tüm uzamı kaplayan iktidar göstergelerinin tuzağına düşmüş ve aynı düşünceleri paylaşır hale gelmiştir" (Baudrillard, 2015a: 61).

Simülasyon teorisi, küresel hegemonyaya karşı direniş içinde olan İslam ve diğer özgünlükler arasında bir mücadele olduğunu öne sürer. Küresel hegemonya, uygar batıyı çoktan egemenliği altına almıştır. Gerçekliği modernite olmayan ve kendine has değerlere sahip olan özgün kültürler, küreselleşme adı verilen süreçle özgünlüklerini kaybetmeye zorlanmaktadır. Başlarda modernleşme ve kalkınma simülakrları ile gerçekleştirilmeye çalışılan bu amaç, günümüzde küreselleşme tarafından üstlenilmiştir.

Hâkimiyet ve hegemonya kavramları arasındaki fark, simülasyon teorisi aracılığıyla görünürlük kazanmıştır. Bu iki kavrama verilecek yanıtların da birbirinden farklı olduğu, hegemonyanın dışarıdan bir müdahaleye açık olmadığı, ancak içsel tersine dönme süreci ile değişebileceği ortaya konulmuştur. Küresel hegemonyaya karşı terörizm, şiddeti kullanarak

sembolik anlamda meydan okumaktadır. Terörizm, hegemonyanın üzerine kurulduğu değerleri tersine çevirmektedir. Benzer biçimde mülteciler de küresel hegemonyanın ve küreselleşmenin tersine dönmesine, sınırların belirginleşmesine sebep olmuştur.

İslam ve batı arasında medeniyetler çatışması görünümü taşıyan hegemonyanın kurulması ve hegemonyaya karşı direniş, sembolik alanda gerçekleşen bir mücadeledir. İslam ve özgünlüklerini koruyan kültürler, hegemonyanın küreselleşme yoluyla açtığı savaştan değerlerini koruyarak çıkmayı amaçlamaktadır. Hegemonya ise şiddet içeren ya da içermeyen tersine çevrilme dinamikleriyle dönüşüm geçirme tehlikesindedir. Bu mücadelede Batı uygarlığı, yeni bir değer yaratma imkânı olmayan, yarattığı tüm değerler ve kurumlar çoktan aşılmış olan konumundadır. Bu sebeple batı uygarlığı, simülasyon mekanizmalarının yarattığı kısır döngüden çıkarak her şeye yeniden başlamalıdır (Adanır, 2017: 26-27).

Simülasyon teorisi, görünürde yerel unsurlar barındıran toplumsal hareketlerin küresel ölçekteki neden ve sonuçlarını açığa çıkartmaya elverişli bir kavram seti sunar. Ayrıca, Uluslararası İlişkiler disiplininin, cereyan eden olayları ekonomi-politik açıdan incelemenin yanı sıra, simülasyon teorisinin işaret ettiği sembolik düzlemde de incelemesi, çağımızda yaygınlaşan terörizm, mülteci akınları, kültür emperyalizmi ve küreselleşme gibi sorun ve olguların daha iyi tahlil edilmesine imkân sağlayabilir.

KAYNAKÇA

- Adaklı, G. (2011). KRONİK: Hakim Güçlere ve Hakim Gazeteciliğe Meydan Okuyan Bir Girişim: Wikileaks. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 189-192.
- Adanır, O. (2016). *Baudrillard*. Say Yayınları, İstanbul.
- Adanır, O. (2017). *Simülasyon Kuramı Üzerine Notlar ve Söyleşiler*. Eylül Sanat Yayıncılık & Kitabevi, İstanbul.
- Ağcan, M. A. (2018). Sosyal Bilimler Felsefesi ve Uluslararası İlişkiler Teorisi. E. Balta içinde, *Küresel Siyasete Giriş* (s. 77-111). İletişim Yayınları, İstanbul.
- Akdeniz, G. (2007). Post-Fizikçi Manifestosu. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 3(15): 31-39.
- Aksakal, A. (2015). *Politik Romantizm ve Modernite Eleştirileri*. Alfa Kitap, İstanbul.
- Al, A. ve Katıtaş, G. (2018). Effects Of Arab Crisis To The Syrian Economy. *Uluslararası Afro-Avrasya Araştırmaları Dergisi*, 44-57.
- Alagöz, M. (2005). *İdeolojik Aklın Serüveni*. Babil Yayıncılık, İstanbul.
- Althusser, L. (2014). *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*. İthaki, İstanbul.
- Amin, S. (2017). *Modernite, Demokrasi ve Din*. Yordam Kitap, İstanbul.
- Aras, B. (2014). Arap Baharı'nın Jeopolitiği. *Ortadoğu Analiz*, 40-42.
- Arı, T. (2004). *Uluslararası İlişkiler Teorileri*. Alfa Yayınları, İstanbul.
- Arrighi, G., Hopkins, T. K., ve Wallerstein, I. (2015). *Sistem Karşıtı Hareketler*. (Çev. C. Kanat, B. Somay, ve S. Sökmen), Metis Yayınları, İstanbul.
- Ashley, R. (1984). The Poverty of Neorealism. *International Organization*, 38(2): 225-286
- Atvur, S. (2012). *Küresel Su Politikalarına Karşı Küre-Yerel Toplumsal Hareketlerin Yarattığı Sonuçlar*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Antalya.
- Aydoğan, İ. (2017). Sekülerizm Kültür ve Eğitim. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1): 1-8.
- Babacan, M. E., Haşlak, İ. ve Hira, İ. (2011). Sosyal Medya ve Arap Baharı. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 63-92.
- Baudrillard, J. (2013). *Amerika*. Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Baudrillard, J. (2015a). *Can Çekişen Küresel Güç*. Doğu Batı Yayınları, Ankara.
- Baudrillard, J. (2002). *Cool Anılar III-IV*. Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Baudrillard, J. (2012b). *Karnaval ve Yamyam*. (Çev. O. Adanır). Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul.
- Baudrillard, J. (2012). *Kusursuz Cinayet*. Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

- Baudrillard, J. (2017). *Sessiz Yığınların Gölgesinde*. Doğu Batı Yayınları, Ankara.
- Baudrillard, J. (2016). *Simgesel Değiş Tokuş ve Ölüm*. Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul.
- Baudrillard, J. (2011). *Simülakrlar ve Simülasyon*. (Çev. O. Adanır), Doğu Batı Yayınları, Ankara.
- Baudrillard, J. (2015b). *Şeytana Satılan Ruh Ya Da Kötülüğün Egemenliği*. (Çev. O. Adanır), Doğu Batı Yayınları, Ankara.
- Bauman, Z. (2017). *Küreselleşme*. Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Bayhan, V. (2014). Yeni Toplumsal Hareketler ve Gezi Parkı Direnişi. *Birey ve Toplum*, 23-57.
- Bayramoğlu, G. (2016). Karmaşıklık Paradigması Işığında Örgüt Teorilerinin Yeniden Değerlendirilmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 49-63.
- Berger, P. L. ve Luckmann, T. (2016). *Modernite, Çoğulculuk ve Anlam Krizi*. Heretik Yayınları, Ankara.
- Best, S. ve Kellner, D. (2016). *Postmodern Teori Eleştirel Soruşturmalar*. (Çev. M. Küçük), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Bozdağlıoğlu, Y. (2012). Konstrüktivizm ve Rol Teorisi: Kimlik, Rol ve Dış Politika Analizi. T. Arı içinde, *Uluslararası İlişkilerde Postmodern Analizler: Kimlik, Kültür, Güvenlik ve Dış Politika* (s. 126-150). YKY Yayınları, Bursa.
- Bozkurt, Y. ve Bayansar, R. (2016). Yeni Toplumsal Hareketler Çerçevesinde Çevreci Hareket ve Gezi Parkı Olayları. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 14(2): 276-293.
- Bulut, Ç. (2014). Yeni Toplumsal Hareket Tartışmalarında Amerikan Ekolü: Kaynak Mobilizasyonu ve Siyasi Fırsat Yaklaşımları. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi* (39): 48-67.
- Burton, M. (2013). 'Spring', 'Awakening' or 'Revolution': Frames of Reference for Understanding the 2011 Arab Uprisings. *Bilge Strateji*, 15-26.
- Büyükbaş, H. ve Atıcı, N. (2012). Liberal Demokratik Barış Kuramı: Eleştirel Bir Değerlendirme. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (40): 1-19.
- Calis, A. (2017). J. Baudrillard'ın 'Simülasyon' ve J. Huzinga'nın 'Oyun' Kuramları Üzerinden 'Matrix I' Filminin Değerlendirilmesi. *Yeni Medya Elektronik Dergi*, 1(1): 82-92.
- Can, N. (2009). Mekanist Evren Anlayışı ya da Hakikatin Bilgisinden Fenomenler Bilimine. *Kaygı*, 101-112.

- Canikoğlu, E. (2015). Uluslararası Politika ve Birleşmiş Milletler Sisteminde Önalıcı Kuvvet Kullanma. *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 4(2): 123-148.
- Castells, M. (2006). *Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür Kimliğinin Gücü* (Cilt 2). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Cohen, J. (2016). Strateji ya da Kimlik: Yeni Teorik Paradigmalar ve Sosyal Hareketler. K. Çayır içinde, *Yeni Sosyal Hareketler* (s. 101-121). Kaknüs Yayınları, İstanbul.
- Çayır, K. (2016). *Yeni Sosyal Hareketler*. Kaknüs Yayınları, İstanbul.
- Çelik, A. H. (2015). Buazizi'den Rabia'ya Trablus'tan Şam'a Arap Baharı'nın Sonuçları. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 34-53.
- Çerezcioglu, A. (2015). Karnavalesk Bağlamında Müzika Retorika. *Folklor/Edebiyat*, 21(81): 9-25.
- Çetinkaya, D. Y. (2015). Tarih ve Kuram Arasında Toplumsal Hareketler. D. Y. Çetinkaya, ve D. Y. Çetinkaya (Düz.) içinde, *Toplumsal Hareketler, Tarih, Teori ve Deneyim* (s. 25-75). İletişim Yayınları, İstanbul.
- Çiğdem, A. (2015). *Bir İmkan Olarak Modernite Weber ve Habermas*. İletişim Yayınları, İstanbul.
- Çoban. (2009). Yeni Toplumsal Hareketler, Sınıf Müvadelesi ve Ütopya. B. Çoban, ve B. Çoban (Düz.) içinde, *Yeni Toplumsal Hareketler* (s. 9-43). Kalkedon Yayınları, İstanbul.
- Denk, E. (2018). Uluslararası İlişkilerin Hukuku: Vestfelyan Sistemden Küreselleşmeye. E. Balta içinde, *Küresel Siyasete Giriş* (s. 51-75). İletişim Yayınları, İstanbul.
- Dilek, O. (2014). Constructing Security in the Middle East: A Security Common Approach to the Structure and Agents of the Arab Spring. *Uluslararası İlişkiler*, 51-74.
- Dirlik, A. (2015). Pasifik Perspektifinde Toplumsal Hareketler: Çağdaş Radikal Siyasetin Soyağacı Üzerine Düşünceler. D. Y. Çetinkaya içinde, *Yeni Toplumsal Hareketler* (s. 75-95). İletişim Yayınları, İstanbul.
- Doğan, Ö. (1999). *Siyaset, Bilim ve Tarih Bilinci*. İnkılap Kitabevi, İstanbul.
- Eray, Ş. (2017). Habermasçı Kamusal Alan Bağlamında Yeni Toplumsal Hareketler. *İdeal Kent*, 315-337.
- Erol, N. (1999). Postmodern bir sosyoloji mi? Postmodernitenin Sosyolojisi mi? *Sosyoloji Dergisi*, 13-32.
- Ete, H. ve Taştan, C. (2013). *Kurgu İle Gerçeklik Arasında Gezi Eylemleri*. SETA, Ankara.
- Giddens, A. (2014). *Modernite ve Bireysel-Kimlik Geç Modern Çağda Benlik ve Toplum*. Say Yayınları, İstanbul.

- Giddens, A. (1998). *Modernliğin Sonuçları*. Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Gordon, S. (2015). *Sosyal Bilimler Tarihi ve Felsefesi*. Küre Yayınları, İstanbul.
- Gönül, T. (2008). *Gediz Akdeniz İle Söyleşi Düzendeki Kaosa Zuhur*. Kaos Yayınları, İstanbul.
- Gramsci, A. (1986). *Hapishane Defterleri*. Onur Yayınları, İstanbul.
- Güler, M. A. (2015). Kriz ve Yeni Toplumsal Hareketler: 'İşgal Et' Örneği. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 330-362.
- Güzel, M. (2015). Gerçeklik İlkesinin Yitimi: Baudrillard'ın Simülasyon Teorisinin Temel Kavramları. *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, (19): 65-84.
- Harvey, D. (2003). *Postmodernliğin Durumu*. Metis Yayınları, İstanbul.
- Heywood, A. (2018). *Küresel Siyaset*. BB101 Yayınları, Ankara.
- Heywood, A. (2007). *Siyaset*. Adres Yayınları, Ankara.
- Horkheimer, M. (2005). *Geleneksel ve Eleştirel Kuram*. YKY, İstanbul.
- Huyssen, A. (2011). Postmodernin Haritasını Yapmak. M. Küçük içinde, *Modernite versus Postmodernite* (s. 231-262). Say Yayınları, İstanbul.
- Işık, G. (2011). Toplumsal Hareketler: Tarih-Kuram ve Kapsam. G. Işık (Dü.) içinde, *Toplumsal Hareketler Politikadan Edebiyata, Sanattan Sinemaya, Medyadan Toplumsal Algıya Teorik ve Pratik Analizler ve Yansımalar* (s. 1-41). Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.
- Jeanniere, A. (2011). Modernite Nedir. M. Küçük içinde, *Modernite versus Postmodernite* (s. 111-125). Say Yayınları, İstanbul.
- Karabulut, B. (2016). *Uluslararası İlişkiler*. Barış Kitap, Ankara.
- Karacasulu, N. (2012). Uluslararası İlişkilerde İnşacılık Yaklaşımları. T. Arı içinde, *Uluslararası İlişkilerde Postmodern Analizler 1: Kimlik, Kültür, Güvenlik ve Dış Politika* (s. 107-126). YKY Yayınları, Bursa.
- Kaşıkcı, M. V. (2017). Sovyet Tecrübesi ve Modernite Tartışmaları. *Birikim* (342-343): 105-121.
- Kaya Erdem, B. (2011). Radikal Demokrasi Kuramı Bağlamında Yeni Medyanın Geleceği: 'Wikileaks Örneği'. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 5-24.
- Kaygusuz, Ö. (2018). Egemenlik ve Vestfalyan Düzen. E. Balta, ve E. Balta (Düz.) içinde, *Küresel Siyasete Giriş* (s. 25-47). İletişim Yayınları, İstanbul.
- Kazdal, M. (2018). İran'ın Arap Baharı Sonrası Suriye Politikasını Anlamak. *Artuklu Kaime Uluslararası İktisadi ve İdari Araştırmalar Dergisi*, 1-15.
- Keyman, F. (2006). Küreselleşme, Uluslararası İlişkiler ve Hegemonya. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*: 1-20.

- Keyman, F. (2012). Uluslararası İlişkilerde Kimlik Sorunu ve Demokratik Dünya Düzeni. T. Arı içinde, *Uluslararası İlişkilerde Postmodern Analizler-1: Kimlik, Kültür, Güvenlik ve Dış Politika* (s. 39-55). MKM Yayıncılık, Bursa.
- Kuduoğlu, A. (2018). Camp David Sonrası ABD-Mısır Yakınlaşması: Askeri Boyut. *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi*, 101-137.
- Kurtbaş, İ. (2017). *Toplumsal Hareketler Siyaseti*. Detay Yayıncılık, Ankara.
- Kurubaş, E. (2014). Dünya Politikasının Dönüşümü ve Uluslararası İlişkiler Çağı. Ş. Kardaş, ve A. Balcı (Düz.) içinde, *Uluslararası İlişkiler Giriş* (s. 13-32). Küre Yayıncılık, İstanbul.
- Küçükkeleş, M. (2013). AB'nin Orta Doğu Politikası ve Arap Baharına Bakışı. *Seta Analiz*, 1-28.
- Le Bon, G. (1997). *Kitleler Psikolojisi*. Hayat Yayıncılık, İstanbul.
- Man, F. (2011). Modernitenin Çalışma İdeolojisi ve Sosyal Haklar. *Sosyal Haklar Uluslararası Sempozyumu III Bildiriler* (s. 159-173). Petrol-İş Yayını, İstanbul.
- Melucci, A. (2016). Çağdaş Hareketlerin Sembolik Meydan Okuması. K. Çayır içinde, *Yeni Sosyal Hareketler* (s. 75-100). Kaknüs Yayınları, İstanbul.
- Mencütek, Z., Polat, F. ve Durmuş, A. (2015). Devrimsel Süreç Olarak Arap Baharı'nı Immanuel Wallerstein Üzerinden Anlamak. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1-15.
- Offe, C. (2016). Yeni Sosyal Hareketler: Kurumsal Politikanın Sınırlarının Zorlanması. K. Çayır içinde, *Yeni Sosyal Hareketler* (s. 47-74). Yeni Sosyal Hareketler, İstanbul.
- Önder, P. (2016). Modernite Projesinin Kökenleri, Dinamikleri ve Sonu. *Sosyoloji Dergisi*, 49-66.
- Perşembe, E. (2009). Almanya'da Çokkültürlü Yapının Ayrıştırılan Unsuru olarak Müslümanlar ve Entegrasyon Deneyimleri. *Milel ve Nihal İnanç Kültür ve Mitoloji Araştırmaları Dergisi*, 6(2): 233-263.
- Rumelili, B. (2018). Batı Merkezilik ve Postkolonyalizm. E. Balta (Düz.) içinde, *Küresel Siyasete Giriş* (s. 203-237). İletişim Yayınları, İstanbul.
- Sander, O. (2010). *Siyasi Tarih İlk Çağlardan 1918'e*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Sarup, M. (2017). *Post-Yapısalcılık ve Postmodernizm*. (Çev. A. Güçlü). Pharmakon Yayınevi, Ankara.
- Sitembölükbaşı, Ş. (2000). Demokratik Meşruiyetin Küresel Egemenliği. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 5(1): 141-162.
- Şimşek, M. E. (2016). *Modernite, Postmodernite ve Bauman*. Belge Yayınları, İstanbul.

- Şimşek, S. (2004). New Social Movements in Turkey since 1980. *Turkish Studies*, 5(2): 111-139.
- Taylor, C. (2006). *Modern Toplumsal Tahayyüller*. Metis Yayıncılık, İstanbul.
- Tilly, C. (2004). *Social Movements 1768-2004*. Paradigm Publishers, London.
- Tilly, C. (2008). *Toplumsal Hareketler: 1768-2004*. Babil Yayınları, İstanbul.
- Touraine, A. (2016). Toplumsaldan Toplumsal Harekete. K. Çayır, ve K. Çayır (Düz.) içinde, *Yeni Sosyal Hareketler* (s. 31-46). Kaknüs Yayınları, İstanbul.
- Ural, Ş. (1999). Demokrasi Kavramı, Toplumsal Değer ve Birey. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 40(1): 451-459.
- Uysal, A. (2016). *Toplumsal Hareketler Sosyolojisi*. Tezkire Yayıncılık, İstanbul.
- Ünal, M. C. (2017). 'Arap Baharı' Sonrası Avrupa Komşuluk Politikasının Geleceği. *Ankara Avrupa Araştırmaları Dergisi*, 147-170.
- Yalvaç, F. (2012). Uluslararası İlişkiler Teorisindeki Temel Tartışmalar ve Eleştirel Gerçeklik. T. Arı içinde, *Uluslararası İlişkilerde Postmodern Analizler* (s. 1-35). MKM Yayıncılık, Bursa.
- Yayla, H. (2011). Mekanik Düşünceden Ekolojik Düşünceye: Yeni Bir İnsan-Doğa İlişkisi Tasarımının Doğuşu. *Sosyoloji Konferansları*, (s. 67-82).
- Yıldırım, F. (2015). Kripto Paralar, Blok Zincir Teknolojisi ve Uluslararası İlişkilere Muhtemel Etkileri. *Medeniyet Araştırmaları Dergisi*, 81-97.
- Yıldırım, Y. (2012). 'İşgal Et' Hareketi Üzerine. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 237-244.
- Yılmaz, H. (2012). İslam Korkusunun/İslamafobinin Oluşmasında 'Cihad' Algısının Rolü. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 16(1): 165-187.
- Yurdusev, N. (2012). Ulus-devlet: İnsanlığın En Tehlikeli İcadı. T. Arı içinde, *Uluslararası İlişkilerde Postmodern Analizler 1: Kimlik, Kültür, Güvenlik ve Dış Politika* (s. 59-74). YKY Yayınları, Bursa.

İnternet Kaynakları

- Akdeniz, G. (20.05.2014). *Gediz Akdeniz*,
<http://www.gedizakdeniz.com/dosya/yesilsolgezi21mayis2014WEB.pdf>, (erişim tarihi: 25.04.2019).
- Akdeniz, G. (18.04.2016). *Gediz Akdeniz*. <http://www.gedizakdeniz.com/dosya/tayfun-izmir2016.pdf>, (erişim tarihi: 27.04.2019).
- DemokratHaber. (27.06.2013). *Demokrat Haber*.
<http://www.demokrathaber.org/guncel/ataturkle-ocalan-neden-yan-yana-h19907.html>, (erişim tarihi: 14.01.2018).

- Gürsoy, U. (07.08.2014). *the geyik*. <http://www.thegeyik.com/komik-firat-karikaturleri/>, (erişim tarihi: 12.02.2018).
- Hürriyet. (18.03.2017). <http://www.hurriyet.com.tr/kampus/post-truth-kendi-gercegini-secme-cagi-40430267>, (erişim tarihi: 20.03.2018).
- McLuhan, M. (1964). *The Medium is Message*.
<http://web.mit.edu/allanmc/www/mcluhan.mediummessage.pdf>, (erişim tarihi: 25.04.2019).
- Milliyet. (06.11.2013). <http://www.milliyet.com.tr/gunun-fotograf-i-gundem/detay/1721601/default.htm?PAGE=5>, (erişim tarihi: 15.01.2018).
- Milliyet. (30.05.2013). <http://www.milliyet.com.tr/taksim-parki-nda-surpriz-siyaset-1716103/>, (erişim tarihi: 23.04.2019).
- Son Dakika. (04.06.2013). <https://www.sondakika.com/haber/haber-adana-ve-mersin-de-gezi-parki-eylemi-4698147/>, (erişim tarihi: 01.12.2018).
- Sözcü. (31.05.2015). https://www.sozcu.com.tr/2015/gundem/gezi-parki-direnisini-anlatan-en-etkili-duvar-yazilari-845823/6/?_szc_galeri=1, (erişim tarihi: 23.04.2019).
- T24. (19.11.2013). <http://t24.com.tr/haber/davutoglu-gezi-ile-onur-duydugu-haberini-yalanladi,244374>, (erişim tarihi: 24.01.2018).
- T24. (17.06.2015). <https://t24.com.tr/haber/hdpyi-yuzde-13le-meclise-tasiyan-3-milyon-oy-kimlerden-geldi,299905>, (erişim tarihi: 23.04.2019).
- TDK. (tarih yok). *Türk Dil Kurumu*.
http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_karsilik&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5cb0a2ba2ea730.72704700, (erişim tarihi: 01.01.2019).
- TRT. (06.12.2013). *TRT Haber*. <http://www.trthaber.com/haber/gundem/taksim-meydaninda-cekilen-iliginc-kare-89163.html>, (erişim tarihi: 16.01.2018).
- Yurdakul, M. (18.05.2009). *Milliyet*. <http://www.milliyet.com.tr/ergenekon-golgesinde-cumhuriyet-mitingi-gundem-1095962/>, (erişim tarihi: 10.02.2018).

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve SOYADI	Cemalettin İlker AYAZ
EĞİTİM DURUMU	
Mezun Olduğu Lise	Mehmet Emin Resulzade Anadolu Lisesi (Ankara)
Lisans Diploması	Çankaya Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler, 2012
Yabancı Dil	İngilizce
İŞ DENEYİMİ	
Çalıştığı Kurumlar	Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi
E-Posta	ilkerayaz@yandex.com